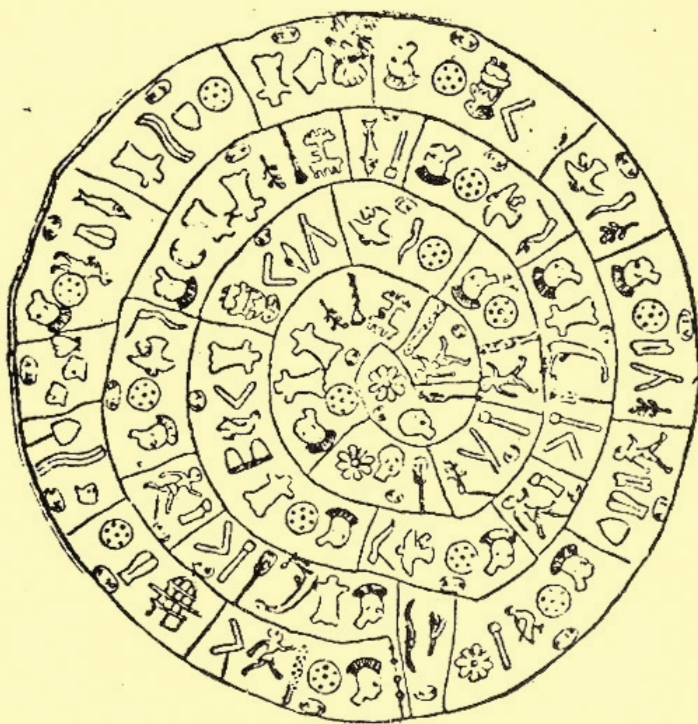

Ἡ 2η συνέχεια τῆς πρὶ «ἐπαναστατικῆς»
ἐπιστημονικῆς ἔρευνας γιὰ τὴ γλῶσσα

Η ΑΠΟΚΡΥΠΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ ΣΗΜΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

Ὁ κύκλος σημασιῶν τοῦ γράμματος Λ

ΔΑΥΛΟΣ

Μηνιαίο Περιοδικό
Κυδαθηναίων 29, Πλάκα,
105 58 Αθήνα
Τηλέφωνο: 32.23.957 ή 98.41.655

Τα γραφεία του Περιοδικού
λειτουργούν πρωινές ώρες
9.30-13.30, καθημερινά.

Ίδιοκτήτης — Εκδότης —
Διευθυντής:

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ

Αχιλλέως-Μουσών 51,
Π. Φάληρο

Φωτοστοιχειοθεσία: Ατελιέ:
Ν. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ & ΣΙΑ ΕΠΕ
Μόγερ 11, Αθήνα, Τηλ. 5221792

Εκτύπωση-Βιβλιοδεσία:
«ΒΑΣΙΛΑΚΟΣ & ΣΙΑ ΕΠΕ»
Καλλιόρομου 18
Μπουρνάζι-Τηλ. 5726819

Τιμή τεύχ. δρχ. 230
Έτησια συνδρομή δρχ. 2.500
— Οργανισμών δρχ. 4.000
— Φοιτητών δρχ. 1.500
— Εξωτερικού δολ. 50

Διαφημίσεις δεν δημοσιεύονται.
Τα χειρόγραφα δεν επιστρέφονται

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση
άρθρων του ΔΑΥΛΟΥ υπό τον
όρον ότι θα αναφέρεται ρητά η
πηγή τους

Όλες οι συνεργασίες, τα βιβλία
και τα ταχυδρομικά εμβάσματα
στη διεύθυνση:
Δημήτρη Λάμπρου, Μουσών 51—
17562 Παλαιό Φάληρο, Αθήνα

Παρακαλούνται οι συνδρομητές
να αλλάζουν διεύθυνση, να το
γνωστοποιούν στα περιοδικά.

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ:

ΣΕΛΙΣ 4068:

Ποιός «έπιασε» το μήνυμα;

Δ.Ι.Α.

ΣΕΛΙΣ 4069:

Το φάσμα σημασιών του γράμματος Λάβδα
ΗΛΙΑΣ ΤΣΑΤΣΟΜΟΙΡΟΣ

ΣΕΛΙΣ 4081:

Τι είναι πολιτική δίκη;

RON CHRISTENSON

ΣΕΛΙΣ 4086:

Έκλεκτά στραπάτσα

ΔΕΙΝΙΑΣ ΔΙΚΑΙΟΣ

ΣΕΛΙΣ 4091:

Περί των 'Ανθολογία του «Δαυλού»

ΣΠ.Γ.Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ

ΣΕΛΙΣ 4098:

Χαρακτήρες των πραγματικοτήτων

ΛΑΜΠΡΟΣ ΝΤΟΚΑΣ

ΣΕΛΙΣ 4102:

Ποιότητα και Παιδεία

ΣΠΥΡΟΣ ΝΟΝΙΚΑΣ

ΣΕΛΙΣ 4104:

Έπιλογή έπιστολών άναγνωστών

ΚΩΣΤΑΣ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ, ΙΩΑΝΝΑ ΣΙΩΖΟΥ,
Δρ. ΚΙΜΩΝ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, ΗΛΙΑΣ ΓΑΖΗΣ

ΣΕΛΙΣ 4117:

Η έμφρων κοινωνία των μελισσών

TH.D. SEELEY—R.A. LEVIEN

ΣΕΛΙΣ 4126:

Τι μάς λείπει;

ΖΑΝΟΣ ΓΟΥΓΟΥΤΑΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΠΟΙΗΣΗ:

Όθων Δέφνερ, Νικ. Κεχαγιάς-Ναίθωνας, Ν. Λα-
δάς, Νίκος Σπάνιας.

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ:

ΜΕΤΕΩΡΙΣΜΟΙ σ. 4079 • **ΑΚΡΟΒΟΛΙΣΜΟΙ** σ.
4115 **ΔΙΗΓΗΜΑ:** σ. 4123 • **ΚΙΝΗΣΗ ΤΩΝ ΙΔΕ-**
ΩΝ σ. 4126

Ποιὸς «ἔπιασε» τὸ μήνυμα;

Εἶναι τομὴ νωστεριοῦ στὸ ὑπάρχον σῶμα τῶν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν· καὶ ὄχι μόνον αὐτῶν ἡ ἱστορικὴ καὶ πραγματικὴ ἐρμηνεία τῆς γραφῆς, ποὺ ἄρχισε νὰ παρουσιάζεται ἀπὸ τὸ παρελθόν τεῦχος τοῦ «Δαυλοῦ» μὲ τὶς ἀνακοινώσεις τοῦ κ. Ἡλίας Α. Τσατσόμοιρου. Ἡ ἀπόδειξη τῆς τελείσεως τοῦ γεγονότος ὅτι σὲ ἐποχές πανάρχαιες, χαμένες ἐντελῶς μέσα στὴν ἀγλὴ τῆς λήθης, ὑπῆρξαν ἄνθρωποι, ποὺ ὡς ἀτομικότητες καὶ ὡς ὁμάδες, ἐνωτιζόμενοι αὐθεντικὰ τὴν ἡχητικὴ ἁρμονία τοῦ περιβάλλοντος σύμπαντος, μετέπλαθαν μὲ ἀσύλληπτη δύναμη νοητικῆς ἐπεξεργασίας καὶ ἀκατανόητης σ' ἐμᾶς πολυσήμαντης λογικῆς — δοκιμάστε νὰ δημιουργήσετε **μίαν ἔστω νέα λέξη**, γιὰ νὰ καταλάβετε τί σημαίνει ἡ ἀνακάλυψη καὶ ὀνομάτιση χιλιάδων ἐννοιῶν... — σὲ τέλειες μορφές Λόγου τὴν σύνολη πραγματικότητα, συμπυκνώνοντας μέσα στὴ λέξη δεκάδες τέλεια κατακτημένες ἀπ' αὐτοὺς κυριολεκτικὲς καὶ μεταφορικὲς ιδιότητες τοῦ σημανομένου, ἰσοδυναμεῖ μὲ καὶ δὲν διστάζω καθόλου νὰ χρησιμοποιήσω τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτὸ τὴν ἴδια τὴν αὐθεντικὴ ἐξιστόρηση τῆς μεγαλύτερης Ἐποποιΐας τῆς Ἀνθρωπότητας. Ἰσοδυναμεῖ μὲ **τὴν μόνη καὶ πραγματικὴ Ἱστορίαν τοῦ Ἀνθρώπου**, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν περιγραφὴ τοῦ ρήγματος ποὺ ἐπέφερε ἓνα ἄλογο ζῶο στὸ γιγάντιο φράγμα τῆς ἀλογίας, γιὰ νὰ ἀρθῇ στὰ φωτεινὰ ὑνίπεδα τοῦ Λόγου.

Ἄν δοῦμε ἔτσι τὸ ἀνθρώπινο παρελθόν, καταλαβαίνουμε πολὺ καλὰ, πόσο ἀνόητη, πόσο κρετινικὴ, πόσο μικρονοικίᾳ εἶναι ἡ ἐπίδοση τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου σ' αὐτὰ ποὺ τὸν ἀπασχολοῦν ὡς «ἐπιστήμονα», ὡς «παιδαγωγό», ὡς «διανοούμενο», ὡς «ἐλλογον ὄν» ἐπιτέλους. Καταλαβαίνουμε ἐπίσης πολὺ καλὰ, πόσο ψεῦδος κρύπτεται στὰ «πιστεύω» μας γιὰ τὸν Πολιτισμὸ, ποὺ ἐπέβαλαν ἡ γλωσσολογία, ἡ φιλολογία, ἡ ἱστορία, ἀλλὰ καὶ τόσοι ἄλλοι τομεῖς τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς Ἐπιστήμης. Καταλαβαίνουμε, τέλος, γιὰ νὰ μιλήσω πιὸ συγκεκριμένα, πολὺ καλὰ, πόσο ἀπατηλὲς εἶναι «ἐπιστημονικὲς θεωρίες» ὅπως ἡ περὶ Ἰνδοευρωπαίων καὶ «ἰνδοευρωπαϊκῆς ὁμογλωσσίας», ἡ περὶ «φοινικικοῦ» ἢ οἰωνδήποτε ἄλλων ἀλφαβητῶν, οἱ περὶ χρονολογικῆς σει-

ρᾶς τῶν πολιτισμῶν «ἐκδοχές», οἱ περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς γνώσεως καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ «ἀπόψεις» καὶ τόσα ἄλλα ἄχυρα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπὶ αἰῶνες διατρέφεται πνευματικὰ ὁ κόσμος μας...

Εἶναι πρόνοιο νὰ προκαλέσωμε τοὺς τὰ πρῶτα φέροντας τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Παιδείας στὸν τόπον αὐτὸν — ἢ ὅπου ἄλλου — νὰ λάβουν θέση πάνω σ' αὐτὴ τὴ συνταρακτικὴ πράγματι διαπίστωση γιὰ τὴ γένεση καὶ ἐνηλικίωση τοῦ Ἀνθρωπίνου Λόγου, νὰ προβλέψουν τὶς ἀλυσωτὲς ἀντιδράσεις ποὺ προκαλεῖ καὶ νὰ ἀξιοποιήσουν τοὺς νέους τεράστιους ὀρίζοντες ποὺ διανοίγει στὴν Ἐπιστήμη, τὸ Στοχασμὸ καὶ γενικὰ στὸ Λόγο. Ἐμεῖς προεξοφλοῦμε τὴ στάση τους, ἀλλὰ ἂς μὴ μιλήσουμε τώρα γι' αὐτὸ... Βλέπουμε ὅμως μὲ ἐκπληξη, ὅτι πλῆθος ἀνθρώπων ἀγνώστων σ' ἐμᾶς, ὑποτιθεμένων θυμάτων τῆς διαπραχθείσης καὶ διαπραττόμενης ἕως σήμερα «ἐπιστημονικῆς» καὶ «ἱστορικῆς» ἀπάτης, μποροῦν καὶ διψοῦν γιὰ τὸ ἀληθινό, μποροῦν καὶ «μυρίζονται» τὸ ἀληθινό, μποροῦν καὶ διασποῦν τὸ φράγμα τοῦ ψεύδους μέσα στὸ ὁποῖο τοὺς ἔχουν περικλείσει καὶ **ἀναζητοῦν**— ἄρα εἶναι ὑποψιασμένοι, εἶναι προχωρημένοι στὴν ἀμφισβήτησή τους: Τὸ τελευταῖο τεῦχος τοῦ «Δαυλοῦ» ἔγινε ἀνάρπαστο καὶ ἐξαντλήθηκε ἀμέσως.

Ἄν μέσα στὸ κατεσκληρὸς σῶμα τῆς ἐξουσίας, τῆς «ἐπιστημονικῆς», «παιδευτικῆς» καὶ «πνευματικῆς» ἐξουσίας, ὑπάρχουν ἀκόμη χυμώδη καὶ μὴ ἐξαλλαχθέντα κύτταρα, ἂν δηλαδὴ ὑπάρχουν ἀκόμη ἐπώνυμοι ἄνθρωποι καὶ «φορεῖς» ποὺ θέτουν ὑπεράνω τῆς σκοπιμότητος τὴν ἀλήθεια, θὰ πρέπει νὰ θεωρήσουμε ὅτι ἡ τομὴ νωστεριοῦ, γιὰ τὴν ὁποία μίλησα στὴν ἀρχὴ τοῦ παρόντος σχολίου, θὰ συντελέσῃ ἀναπότρεπτα στὴν ἴασή της. Ἄν ὄχι, τὸ βάρος πέφτει στοὺς ὤμους τῶν μὴ ἐπωνύμων, τῶν μὴ ἐπισήμων, τῶν ἐκτὸς τῆς ἐξουσιαστικῆς κατασκευῆς στοχαστῶν, τῶν μὴ ἐπαγγελματιῶν, ποὺ συνέλαβαν τὸ μήνυμα. Μήνυμα ποὺ ἐξέπεμψεν ἀπὸ ἐπίσης μὴ ἐπωνύμους, ἀπὸ ἐπίσης μὴ ἐπισήμους, ἀπὸ ἐπίσης ἐκτὸς ἐξουσιαστικῆς κατασκευῆς στοχαστὲς ἀπὸ ἀπλοῦς ἐρρασιτέχνες!

Δ.Ι.Α.

ΗΛΙΑΣ Α. ΤΣΑΤΣΟΜΟΙΡΟΣ

Τὸ φάσμα σημασιῶν τοῦ Λάβδα

Η ΠΙΟ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΗ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ ΠΡΟΚΛΑΣΣΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

μεγαλογράμματος
γραφὴ 5' αἰ. π.Χ.

μεγαλογράμματος
γραφὴ 7' αἰ. μ.Χ.

μεγαλογράμματος
γραφὴ 8' αἰ. μ.Χ.

ἐπισεισυρμένη
γραφὴ 8' αἰ. π.Χ.

ἐπισεισυρμένη
γραφὴ 7' αἰ. μ.Χ.

μικρογράμματος
γραφὴ 8' αἰ. μ.Χ.

μικρογράμματος
γραφὴ 1' αἰ. μ.Χ.

μικρογράμματος
γραφὴ 18' αἰ. μ.Χ.

μικρογράμματος
γραφὴ 19' αἰ. μ.Χ.

μικρογράμματος
γραφὴ 18' αἰ. μ.Χ.

[*Ἀρχισε, ὡς γνωστόν, ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος τοῦ «Δαυλοῦ» ἡ ἀνακοίνωση τῶν πορισμάτων ἐπὶ τῶν σημασιῶν πού κρύπτονται στὰ γράμματα τοῦ ἐλληνικοῦ ἀλφαβήτου. Τὸ τεῦχος 72 τῆς πρώτης ἀνακοινώσεως τὸ θεωρῶ ὡς ἀπαραίτητο ὁδηγό, γιὰ νὰ κατανοήσῃ ὁ ἀναγνώστης τὸ «σκεπτικόν» πού προκάλεσε τὰ πορίσματα πού ἐκτίθενται τόσο γιὰ τὸ ἐλληνικὸ ἀλφάβητο ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα. Στὸ παρὸν τεῦχος θὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὸ σύμφωνο «Λ» καὶ μὲ ἀρκετὲς λέξεις πού περιέχουν τὸ «Λ», καὶ ἀνήκουν στὸ πανάρχαιο λεξιλόγιο τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν καὶ τοῦ Ἡσιόδου. Θὰ προσθέσω ὅμως χάριν τῶν ἀναγνωστῶν καὶ πάλι ἓνα μικρὸ πρόλογο ἀπὸ τὸ ἐξαίρετο ἔργο τοῦ βιολόγου Dr. Lyall Watson μὲ τὸν γενικὸ τίτλο «Υπερφύση»*.*

«Σὰν βιολόγος —λέγει ὁ Lyall Watson— θὰ ἔπρεπε ἔχοντας ὑπ' ὄψιν μου τὸ πείραμα τοῦ γερμανοῦ φυσικοῦ Ἔρνεστ Χλάντινι, πού βρῆκε τὸν τρόπο νὰ κἀν ὁρατὰς τὰς δονήσεις, τὰ κύματα ἢ πίεσεις τῶν ἤχων τοῦ περιβάλλοντος (18ος αἰὼν), καὶ ἀκόμη τὴν συσκευή τοῦ ἑλβετοῦ H. Jenny, τὸ “τονοσκόπιο” πού μετατρέπει τοὺς ἤχους σὲ ὁρατὰ τρισδιάστατα σχέδια, νὰ παραφράσω τὴν φράση τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου “Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος” σὲ “Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ ἦχος τοῦ λόγου”. Διότι ὑπάρχουν πράγματι τεράστιες ἀλλαγές στοὺς λεκτικούς ἤχους πού χρησιμοποιοῦνται διὰ νὰ ἐκφράσουν τὴν ἴδια γραπτὴ λέξη (Pei M., “The story of Language”, 1966). Τὸ Διεθνὲς φωνητικὸ Ἀλφάβητο ξεπερνᾷ αὐτὴ τὴ δυσκολία μὲ σύμβολα πού ἀντιπροσωπεύουν κάθε ἀπόχρωση ἤχου στίς περισσότερες ἀνθρώπινες γλῶσσες».

Καὶ ὁ Watson συνεχίζει σ' ἄλλο σημεῖο:

«Οἱ γλωσσολόγοι δὲν ἔχουν ἀνακαλύψει ἀκόμα τὴν καταγωγή τῆς ὁμιλίας. Ἔχουν διατυπωθεῖ διάφορες ἰδέες, μερικὲς μάλιστα ἀρκετὰ ἐντυπωσιακές, πού ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ γλῶσσα γεννήθηκε ἀπὸ μίμηση τῶν ἤχων τῆς φύσης ἢ ἀκόμη ἀπὸ τοὺς ἀναστεναγμούς τῆς ἀνθρώπινης προσπάθειας. Κανεὶς ὅμως δὲν ἔχει δοκιμάσει νὰ βρεῖ τίς βιολογικὲς καταγωγὲς τῆς γλώσσας στοὺς βασικούς ἤχους τῆς φωνητικῆς ἀλφαβήτου».

«Ὑπάρχουν —συνεχίζει ὁ Watson— δύο βασικὰ εἶδη ἤχων: Τὰ φωνήεντα, χωρὶς τριβὴ ἢ διακοπὴ, καὶ τὰ σύμφωνά, πού τὰ χαρακτηρίζει τριβή, πίεση ἢ διακοπὴ τῆς ἀνάσας σὲ κάποιο σημεῖο τοῦ φωνητικοῦ διαδρόμου. Οἱ ἤχοι τῶν φωνηέντων συνοδεύονται πάντα ἀπὸ δόνηση τῶν φωνητικῶν χορδῶν καὶ ἔχουν μεγαλύτερη ἰσχὺ ἀπὸ τὰ σύμφωνα. Ἡ ἰσχὺς τῶν φωνηέντων κυμαίνεται μεταξὺ 9 καὶ 47 μικροβάτ, ἐνῶ τὰ σύμφωνα διαρκοῦν περισσότερο καὶ ἀκούγονται εὐκολότερα. Μὲ τὴν ἀντήχηση στὸ ὕγρὸ τοῦ ἀνθρώπινου αὐτιοῦ τὰ φωνήεντα α, ο, ε, η, ου, μὲ τὴν σειρὰ πού τὰ γράφω, εἶναι οἱ εὐκολότεροι στὸ ἄκουσμα φθόγγοι. Τὰ σύμφωνα ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἔχουν συνήθως μιὰ ἐκρηκτικὴ δύναμη, ὅπως ὅταν ὁ ἀέρας ἐλευθερώνεται ἀπὸ τόμα πίσω ἀπ' ἓνα φράγμα στὸν ἥχο “Π”, γιὰ παράδειγμα, ἢ ἓνα συριστικὸ “Σ”. Φωνάζοντας μιὰ γάτα, ζῶο φτιαγμένο ν' ἀνταποκρίνεται στοὺς ἤχους ὑψηλῆς συχνότητος πού ἐκπέμπουν τὰ θηράματά της, οἱ ἄνθρωποι, σὲ ὅλες τίς γλῶσσες, χρησιμοποιοῦν συνδυασμούς τῶν δύο αὐτῶν συμφώνων βραχέων κυμάτων».

Καὶ συνεχίζει:

«Ἦταν ἐντυπωσιακὴ ἡ ἀνακάλυψη τοῦ H. Jenny ὅτι ὁ-ἦχος τοῦ γράμματος “Ο” ἔχει σφαιρικὸ σχῆμα, ἀλλὰ δὲν θὰ πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήττει. Νιώθουμε πῶς εἶναι σωστό. Στρογγυλεύουμε τὸ στόμα μας, γιὰ νὰ σχηματίσουμε τὸν στρογγυλὸ ἦχο, καὶ τὴ στιγμὴ ἐκείνη στρογγυλεύουν ἀκόμη καὶ τὰ μάτια μας. Ὁ ἄνθρωπος πού ἐκφράζει τὸν ἦχο “Ο” ἐπαναλαμβάνει ταυτόχρονα τὴν ἔκφραση πού ἔπαιρναν οἱ πρωτόγονοι προγονοὶ του σὲ περίπτωσι ἀπειλῆς ἀπὸ ἐπίθεση».

Αὐτὰ καὶ ἄλλα πολὺ ἐνδιαφέροντα πράγματα ἀναπτύσσονται ὑπὸ τοῦ βιολόγου Lyall Watson, στὸ ἔργο του «Υπερφύση». Ἡ ἀξία τῶν στοιχείων πού παραθέτει σ' αὐτὴν του τὴν ἔρευνα εἶναι ὅτι πλησιάζει πολὺ κοντὰ στὸ αἶτιο τῆς δημιουργίας τῶν ξεχωριστῶν

* Τὸ ἔργο αὐτὸ κυκλοφόρησε ἐλληνικὰ σὲ μετάφραση Μ. Βερέττα ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο Ν. Ράπτη.

γλωσσῶν. Ἐὰν ὁ Lyall Watson ἦταν Ἕλληνας, εἶχε δηλαδή ὡς μητρικὴ τοῦ γλῶσσα τὴν ἐλληνικὴν, καὶ ἀκόμη μελετοῦσε τὶς πανάρχαιες πηγές της, τότε, εἶμαι βέβαιος, θὰ ἀποκάλυπτε τὴν τεράστια σχέσι φύσεως καὶ γλώσσας στὸν Ἑλληνικὸν χῶρον. Διότι οἱ ἐπιδράσεις, θὰ τὸ ἐπαναλάβω καὶ ἐδῶ, τοῦ φυσικοῦ χώρου ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ γλώσσας καὶ γραφῆς, ὅπως ἀποδεικνύω στὴν παροῦσα μελέτη, μᾶς ἀποκαλύπτουν τὴν καταγωγὴ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας καὶ γραφῆς. Μετὰ τὸν μικρὸ αὐτὸ πρόλογο ἐπανερχομαι στὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συμφώνου «Λ». —*H.A.T.J.*

[Δεύτερη συνέχεια]

1. Συνεχίζω τὴν ἐρμηνείαν τοῦ δευτέρου ὕγρου συμφώνου, τοῦ «Λ».

Ὅπως ἔλεγα ἀναπτύσσοντας τὸ πρῶτον ὕγρον σύμφωνον «Ρ», μετὰ τὸ «ρῶ» ἐκφράζουμε κατ' ἀρχὴν μία κίνησις τοῦ ὕγρου στοιχείου, ποῦ ἔχει πάντοτε ῥοπὴν πρὸς τὰ κάτω. Καὶ τὸ δεύτερον ὁμοῦς ὕγρον σύμφωνον Λ ξεκινᾷ πάλιν ἀπὸ τὴν «κίνησιν καὶ στάσιν» τοῦ ὕγρου στοιχείου, ἀλλὰ καλύπτει ἕναν ἄλλο κύκλον ἐννοιῶν, ποῦ προέκυψαν ἀπὸ τὶς παρατηρήσεις τοῦ ἔλλοπος ἀνθρώπου κατὰ τὴν ἐν δυνάμει ἐκδήλωσιν τοῦ ὕγρου στοιχείου, ἢ ἀρχὴν τοῦ ὁποίου τώρα δὲν εἶναι ὁ ὄμβρος (βροχὴ) ἀλλὰ τὰ πηγαῖα ἀν-αβλ-ύζοντα νερά τῶν βουνῶν. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην («Φυσικῆς ἀκροάσεως» Β192b): «τὰ μὲν γὰρ φύσει ὄντα πάντα φαίνεται ἔχοντα ἐν ἑαυτοῖς ἀρχὴν κινήσεως καὶ στάσεως, τὰ μὲν κατὰ τόπον, τὰ δὲ κατ' αὐξήσιν καὶ φθίσιν, τὰ δὲ κατ' ἀλλοίωσιν». [=Τὰ φυσικὰ ὄντα (ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου κατασκευαζόμενα) περικλείουν ἀφ' ἑαυτῶν, ἐντὸς τῶν, ἀρχὴν κινήσεως καὶ στάσεως (ἡρεμίας), τὰ μὲν μετακινούμενα εἰς τόπον, τὰ δὲ ἐπαυξανόμενα ἢ ἐλαττούμενα καὶ ἄλλα κατ' ἀλλοίωσιν τῆς δομῆς τῶν στοιχείων τους]. Ἡ κίνησις λοιπὸν ὡς ἐνυπάρχουσα ἐντὸς τῶν φυσικῶν βασικῶν στοιχείων μετὰ τὰ ὁποῖα πρωτοσυναντήθηκε ὁ ἔλλοπος τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, μεταβάλλεται σὲ πρῶτον αἷτιον τῆς δημιουργίας ἡχητικῶν καὶ ὀπτικῶν σημάτων, ὅταν μάλιστα αὐτὰ ἦσαν συνδεδεμένα ἀπόλυτα μετὰ τὶς θεμελιώδεις ἀνάγκας τοῦ γιὰ τὴν ἐπιβίωσίν του.

2. Εἶναι ὁμοῦς ἀκόμη ἀναγκαῖον, πρὸ τῆς συνεχιζόμενης ἀναπτύξεως τῶν σημασιῶν ποῦ περικλείουν τὰ γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ αλφαβήτου, νὰ ξεκαθαρίσω καὶ ἕνα ἀκόμη σημαντικὸ σημεῖον, ποῦ ἀφορᾷ γενικώτερα στὴν γλῶσσα τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου. Ἐλεγα στὴν εἰσαγωγὴν ὅτι ἡ μορφολογία τοῦ ἐδάφους, τὰ μικροκλίματα ποῦ συντηροῦσαν ἀνέκαθεν ξεχωριστὰ εἶδη χλωρίδος καὶ πανίδος, προσέφεραν πολλὰ κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς γλώσσας. Ἐδῶ πρέπει νὰ συμπληρώσω ὅτι ὑπῆρξαν καὶ τὰ αἷτια σχηματισμοῦ ἀρχικῶς ἰδιαιτέρων γλωσσῶν. Σχετικὴ παρατήρησις κάνει ὁ Ὅμηρος (Ὀδύς. Τ 172-177): «Κρήτη τις γαῖ' ἐστὶ μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ καλὴ καὶ πείρα, περίρρυτος, ἐν δ' ἀνθρώποι πολλοί, ἀπειρέσιοι, καὶ ἐνενήκοντα πόλεις. Ἀλλή δ' ἄλλων γλῶσσα μεμιγμένη· ἐν μὲν Ἀχαιοί, ἐν δ' Ἑτεόκρητες μεγαλήτορες, ἐν δὲ Κύδωνες, Δωριεὲς τε τριχάϊκες δίοι τε Πελασγοί». Ἡ γλῶσσα —μᾶς λέγει ὁ Ὅμηρος— τῆς Κρήτης εἶναι ἕνα κράμα γλωσσῶν τῶν κατοίκων της. Ὁ Ὅμηρος ἐδῶ δὲν ὁμιλεῖ περὶ ἰδιωμάτων ἢ διαλεκτικῶν μεταβολῶν ἀλλὰ περὶ γλωσσῶν, ποῦ σχηματίσθησαν ἴσως οἱ περισσότερες κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ὀνοματοποιίας καὶ οἱ ὁποῖες γλῶσσες διὰ τῆς κινήτικότητος τῶν φορέων τοὺς ἔτειναν συνεχῶς στὸν σχηματισμὸν «κάποιας πρώτης κοινῆς Ἑλληνικῆς» ποῦ, ἴσως, οὐδέποτε ὀλοκληρώθηκε, ἔστω καὶ ἐὰν κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον τῶν «Μουσειῶν» πρέπει νὰ προχώρησαν πρὸς αὐτὴν διὰ τοῦ

γραφτου λόγου. Οί διαλεκτικές επομένως μεταβολές είναι «ἀπομεινάρια φθογγο-λογικῶν διαφορῶν», τὰ ὅποια ἐπεβλήθησαν καὶ διετηρήθησαν κατὰ τὴν προσω-δία τῶν ὀνομάτων, χωρὶς νὰ μεταβάλουν τὸ νοηματικὸ περιεχόμενο αὐτῶν, ὅπως καὶ τὰ περισσότερα τοῦ ἑνὸς ὀνόματα γιὰ τὸ ἴδιο πρᾶγμα ἀποδεικνύουν ὡς αἷτιο τοῦ σχηματισμοῦ αὐτῶν τίς ἰδιαίτερες γλῶσσες, ποὺ ἀνεπτύχθησαν στὸν Ἑλλη-νικὸ χῶρο. Ἡ γλῶσσα τέλος ποὺ ἐδῶ ἐρευνῶ εἶναι αὐτὴ ποὺ διασώθηκε διὰ τοῦ γραφτου λόγου καὶ ἔφθασε μέχρις ἡμῶν διὰ τοῦ Ἡσιόδου καὶ Ὀμήρου. Μὲ αὐ-τὰ τὰ δεδομένα προχωρῶ στὴν ἀνάπτυξη τοῦ συμφώνου «Λ».

3. Ἐκ τοῦ «λάβδα», ὡς τοῦ ἰσχυροτάτου τῶν γλωσσοφώνων, σχηματίσθηκαν πολλὰ ῥήματα ἐκφράζοντα τὸ «ποιεῖν τι διὰ τῆς γλώσσης», ὡς π.χ. λάπτω, λείχω, λαλῶ, λέγω κ.λπ. Αὐτὰ δηλοῦνται στὴν ἀρχὴ τοῦ λήμματος «Λ» στὸ *Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης* τῶν H. Liddell καὶ R. Scott. Γιὰ μᾶς ὅμως καὶ πάλι ἡ ἀρχὴ ἐκ τοῦ «Κρατύλου» (427α): «Ὅτι δὲ ὀλισθαίνει μάλιστα ἐν τῷ «Λά-βδα» ἡ γλῶττα κατιδῶν, ἀφομοιῶν ὠνόμασε τὰ τε λεῖα καὶ αὐτὸ τὸ «ὀλισθαίνειν» καὶ τὸ «λιπα-ρόν» καὶ τὸ «κολλῶδες» καὶ τ' ἄλλα πάντα τὰ τοιαῦτα». [= Καὶ ἐπειδὴ διεπί-στωσεν ὅτι ἡ γλῶσσα (ὡς ὄργανον ὁμιλίας) ὀλισθαίνει, γλιστράει, πρὸ παντὸς ὄ-ταν προφέρει τὸ «Λ», ἀπεικόνισεν μὲ τὸ γράμμα αὐτὸ τὰ «λεῖα» καὶ αὐτὸ τὸ «ὀλι-σθαίνειν» καὶ τὸ «λιπαρόν» καὶ τὸ «κολλῶδες» καὶ ὅλα τὰ ἄλλα παρόμοια].

Στὸ Πλατωνικὸ αὐτὸ ἀπόσπασμα ὁ ἀναγνώστης ἀντιλαμβάνεται ὅτι: τῇ σχέ-ση μεταξὺ τοῦ γράμματος «Λ» καὶ τῆς λειότητος, ὀλισθηρότητος καὶ πολλῶν ἄλλων, ὅπως λέγουν οἱ συνομιλοῦντες στὸ διάλογο αὐτό, τὴν θεωροῦν ὅτι ὀφεί-λεται στὴν ὀλισθηρότητα τῆς γλώσσας (ὄργανο), ὅταν προφέρει τὸ σύμφωνο «Λ». Γι' αὐτὸ καὶ τόνισα στὸ πρῶτο μέρος, ὅτι οἱ συνομιλοῦντες στὸν Πλατωνι-κὸ διάλογο «Κρατύλος» δὲν ἀντελήφθησαν ὅτι τὰ γράμματα ἀπομιμήθηκαν τῇ φύ-ση (*μεῖζων δύναμις*). Ἔτσι διὰ τῆς ὀλισθηρότητος, ἱκανότητος δηλαδὴ ποὺ ἔχει τὸ ὄργανο γλῶσσα, ἀπομιμήθηκαν τὸν φθόγγο ποὺ παράγει, ὅπως θὰ δοῦμε, τὸ πηγαῖο νερό, ὅταν ἀν-αβλ-ύζει, κε-λα-ρύζει ἐκ τῆς σχισμῆς τῆς βουήσιας πέ-τρας καὶ ὄχι τὸ ἀντίθετο. Ἄς δοῦμε ὅμως, γιατί ὁ *ἀφομοιῶν* ἔλλοψ παρομοίωσε μὲ τὸν φθόγγο «ΛΑ» ὅσα στὸν «Κρατύλο» ἀναφέρονται.

4. Ἐλεγα ἀναπτύσσοντας τὸ σύμφωνο «ῥῶ» ὅτι ἡ πρώτη καὶ μέγιστη ἀνθρώπινη ἀνάγκη εἶναι πάντοτε τὸ νερὸ καὶ ὅτι αὐτὴ ἡ ἀνάγκη πρέπει νὰ προκαλέσει πε-ρισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη αἰτία τὴν ἀνθρώπινη λαλιά χάριν συνεννοήσεως τοῦ ἔλλοπος μὲ τὴν ὁμάδα. Ὅπως εἶδαμε, οἱ πρῶτοι κάτοικοι τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου ἦταν οἱ «θεοί» (ἄνθρωποι), ποὺ, ὅπως μᾶς λέγει ἡ «Θεογονία» (ἀνθρωπογονία), εἶχαν τίς κατοικίες των στὰ μακρὰ ὄρη (*οὔρεα μακρὰ*) καὶ μάλιστα πλησίον τῶν πηγῶν (*αὐλῶν*). Πρέπει ἐπομένως νὰ ξεκινήσουμε ἀναζητώντας τὸ σχηματισμὸ τῶν πρώτων, μὲ τὴ σημασίαν τῆς μέγιστης ἀνάγκης, φθόγγων ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτό. Ἐξετάζοντας, κατ' ἀρχὴν, τὴ θέση τῶν ἀνθρώπινων κατοικιῶν πλησίον τῶν ὀ-ρεινῶν πηγῶν, ὅπως ἡ *Θεογονία* λέγει, εἶναι, νομίζω, φανερό ὅτι ἡ σχέση αὐτὴ (κατοικία-πηγὴ νεροῦ) δὲν ἦταν τυχαία ἀλλὰ ἐπιλογὴ τοῦ ἔλλοπος, ποὺ δι' αὐ-τῆς ἐξυπηρετοῦσε τόσο τὴ μέγιστη ἀνάγκη του γιὰ τὸ νερὸ ὅσο καὶ τὸ ὅτι οἱ πη-γές προσεῖλκυαν ἀρκετὰ ἀσφαλῶς ὀρεσεῖβια ζῶα γιὰ τὸν ἴδιο ἀκριβῶς λόγο, γιὰ νὰ «ποτιστοῦν», πρᾶγμα ποὺ ὁ ἔλλοψ «*θοός*» θηρευτὴς τὸ ἐκμεταλλεύετο γιὰ τὴ διατροφή του καὶ τὴν ἐνδυσή του.

Τὸ ἐρώτημα, ἐπομένως, ποὺ τίθεται ὡς πρῶτο τώρα, εἶναι, ἂν ὑπάρχει σχέση συνδέουσα τὸ ἡχητικὸ ἐρέθισμα ποὺ προκαλεῖ ἡ γνωστὴ ῥοὴ τοῦ πηγαίου νεροῦ

πού ἀν-αβλ-ύζει ἀπὸ κάποια σχισμὴ τῆς πέτρας («*λᾶας*») καὶ τοῦ φθόγγου Λ (γράφω μόνο τὸ γράμμα «Λ», διότι, ὅπως ἔλεγα, τὰ σύμφωνα δὲν εἶναι δυνατό νὰ προφερθοῦν παρὰ μόνο ὡς φθόγγοι· ἀφήνω λοιπὸν στὸν ἀναγνώστη, νὰ σχηματίσῃ μόνος του τὸ φθόγγο πού περικλείει τὸ σύμφωνο «Λ»). Θεωρῶ, ὅτι, ὅταν ὁ κάτοικος τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου θέλησε νὰ μιμηθῇ μὲ τὸ ὄργανο γλῶσσα τὸ ἡχητικὸ ἐρέθισμα τοῦ ἀν-αβλ-ύζοντος νεροῦ, πού σήμερα τὸ ἀποκαλοῦμε κε-λά-ρυσμα, ἐκ τῶν σχισμῶν τῶν βουνήσιων βράχων, πρέπει ἀσφαλῶς νὰ τὸ ἀπέδωσε μὲ κάποιο φθόγγο, ὁ ὁποῖος θὰ περιέκλειε προφερόμενος τὸν ἦχο «ΛΑ». Γι' αὐτὸ τὸ λόγο θεωρῶ ὅτι ἡ ἀν-αβλ-ύζουσα πέτρα ὠνομάσθηκε ὑπ' αὐτοῦ «*λᾶας*» καὶ ἀκόμη, ὅτι αὐτὴ ἐγίνε τὸ πρῶτο σημεῖο ἀναφορᾶς τῶν πρώτων ὁμογάλακτων, τῶν κατοικούντων πέριξ αὐτῆς καὶ τῶν ἐχόντων «κοινὸν τρόπον συνεννοήσεως», κοινὴ λαλιά, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν ἀργότερα καὶ «*λαός*». Ὁ πρῶτος, λοιπόν, φθόγγος μὲ τὴ σημασία τοῦ πηγαίου νεροῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ ἕλλωσ προσπάθησε νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τοὺς «ἄλλους» τῆς θηρευτικῆς ὁμάδας-οἰκογένειας, πρέπει νὰ ἦταν ὁ περικλείων ἐντὸς τῆς μιμήσεως τὸ φθόγγο «Λ».

Ὁ φθόγγος «Λ» πρέπει κατὰ τὴ γνώμη μου νὰ χρησιμοποιήθηκε κατ' ἀρχὴν καὶ ὡς φθόγγος ὑποδείξεως «κάποιας» πηγῆς νεροῦ καὶ ὡς δήλωσις τῆς πέτρας ἐκ τῆς ὁποίας ἐξέρχεται τὸ νερὸ καὶ κατ' ἐπέκτασιν κάθε πέτρας, πού ἀποτελοῦσε τὸν πρόχειρο τρόπον ἀμύνης καὶ ἐπιθέσεως — κατὰ τῶν ζώων — ἀλλὰ καὶ προστασίας αὐτοῦ, ἀφοῦ κατασκεύαζε ἐξ αὐτῆς καὶ τὴν κατοικία του. Ἡ συνέχεια τῶν παρατηρήσεών του θὰ στηρίχθηκε στὴν διαπίστωση ὅτι ἡ «*λᾶα*» (πέτρα) ἐκεῖ ὅπου τὸ νερὸ κυλοῦσε ἦταν «*λεία*» καὶ ἐκεῖ ὅπου ἐπεφτε δημιουργοῦσε «κοιλότητα» ἢ «ἐλίμναζε». Οἱ διαπιστώσεις του αὐτὲς πρέπει νὰ ἐπεξετάθησαν μέχρι τῶν ῥιζῶν τοῦ βουνοῦ καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς ἁ-λ-ός (θάλασσας), ὅπως καὶ στὶς ἀκτὲς τῶν λ-ιμνῶν καὶ τῶν ποταμῶν, ὁπότε παρετήρησε τὰ στι-λ-πνὰ καὶ λ-ευκὰ βότσαλα, πού τὰ ὠνόμασε «*λάλας*» καὶ «*λελέγια*». Πρόσεξε δὲ ἀσφαλῶς, ὅτι, ὅταν αὐτὰ κινοῦντο ἀπ' τὸ νερὸ, ἔκαναν περίπου τὸν ἴδιο ἦχο πού προκαλοῦσε καὶ αὐτὸς μιμούμενος τὸ νερὸ τῆς πηγῆς. Ἐξ αὐτῶν τῶν ἡχητικῶν σχέσεων πρέπει νὰ παρήχθησαν καὶ οἱ λέξεις «*λάλη*» = λαλιά, «*λάλος*» = φλύαρος, «*λάλαξ*» = φωνακλᾶς, «*λαλάζω*» = θορυβῶ κ.ἄ.

Ἐξ ὅσων μέχρι στιγμῆς ἐξέθεσα περὶ τοῦ φθόγγου καὶ συμφώνου «Λ» προκύπτει ὅτι αὐτὸς ἀρχικῶς δημιουργήθηκε ὡς ἦχος μὲ τὴ σημασία τῆς ὁμαλῆς, δηλαδὴ σταθερᾶς ῥοῆς, κινήσεως νεροῦ, τὸ ὁποῖο καὶ ἡδύνατο νὰ καταλήξῃ εἰς «στάσιν», ἡρεμίαν λιμνάζουσιν. Οἱ πρῶτες αὐτὲς παρατηρήσεις τοῦ ἑλλωπος ἐπένδυσαν ἀργότερα (μεταφορικῶς) πολλὰς ἀνθρώπινες ἐνέργειες ἢ παραλείψεις πού χαρακτηρίζαν τὴν ἀνθρώπινη παρουσία (κίνησις-στάσις) στὸ κοινωνικὸ γίγνεσθαι. Ἔτσι ἡ ὁμαλὴ κίνησις, ἡ λειότης, ἡ λευκότης, τὸ γλυκύ, ἡ λαμπρότης, ἀλλὰ καὶ ἡ ὀλισθηρότης, ἡ λιπαρότης, τὸ «κολλῶδες», τὸ «γλοιῶδες», τὸ «γλίσχρον», ἀπεδόθησαν διὰ τῆς συμμετοχῆς τοῦ συμφώνου «Λ» κατὰ τὸν σχηματισμὸ τῶν λέξεων, ὅταν στὸ νοηματικὸ αὐτῶν περιεχόμενο ἐπεδιώκετο νὰ ἐνσωματωθεῖ κάποια ιδιότης ἐκ τοῦ κύκλου τῶν προαναφερθεισῶν ἐννοιῶν ἢ τῶν ἀντιστοιχουσῶν σ' αὐτὲς ἄλλων τοῦ αὐτοῦ νοηματικοῦ περιεχομένου (π.χ. *λαμπρός* = ἐπιφανής, ἐξέχων, ἡγέτης κ.λπ. ἢ *λεῖος* = ὁμαλός, ἀπαλός, εὐγενής, ἀγαθός κ.λπ.).

5. Προχωρῶ ἀμέσως στὴν παράθεσις καὶ κάποιαν ἀνάπτυξη τῶν λέξεων ἐκ τοῦ

λήμματος «Λ». Ήδη πρό της εισαγωγῆς μας στὸ λῆμμα «Λ» ἔχουμε γνωρίσει δύο αὐστηρῶς καθορισμένους κύκλους ἐννοιῶν, ποὺ ἀντιστοιχοῦν στὰ σύμφωνα «Ρ» καὶ «Λ». Εἶναι δὲ φυσικὸ ὅτι ὅσο θὰ προχωροῦμε ἀναλύοντας καὶ προσεγγίζοντας τὴν κωδικὴ μορφή τῶν γραμμάτων, ἡ ἀνάπτυξη τῶν λέξεων θὰ εἶναι τελειότερη, ἀποδίδουσα τὸ σύνολο τῆς εἰκόνας ποὺ μᾶς μεταφέρει διὰ τῶν «γραμμάτων» ἡ λέξις. Χάριν ὅμως τῶν ἀναγνώστων, ποὺ μερικοὶ μάλιστα τὸ ζήτησαν, θὰ δίνω γιὰ μερικὲς λέξεις τὸ σύνολο τῶν «παγιδευμένων» νοημάτων ποὺ περικλείουν τὰ χρησιμοποιηθέντα στὴ λέξις γράμματα ἄνευ σχετικῆς τεκμηριώσεως, ὅπως π.χ. ἔκανα γιὰ τὰ σύμφωνα Ρ καὶ Λ, δηλαδὴ ἄνευ τῆς πλήρους ἀναπτύξεως τῆς πρώτης πηγῆς τοῦ ἀρχικοῦ ἐρεθίσματος, π.χ. *βοή* = (Β) ἢ *σῆσις* = (Σ), ἢ *πνοή* = (Π) ἢ *θοός* = (Θ) κ.λπ., ὥστε προσωρινῶς, τὸ τονίζω αὐτό, ὁ ἀναγνώστης, χωρὶς νὰ παύσει νὰ ἔχει ἀπορίες, ν' ἀρχίσει νὰ μυεῖται στὸ μηχανισμό τῆς συνθέσεως τῶν λέξεων. Αὐτὴ ἡ μὴ συστηματικὴ βαθμιαία προσέγγιση τῆς κωδικῆς μορφῆς τῶν γραμμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου ἐκρίθη ὡς ἡ καλύτερη ἀνάπτυξη τοῦ θέματος ἀπὸ τίς στῆλες ἐνὸς περιοδικοῦ. Ἡ προσωρινὴ αὐτὴ συμπλήρωση τῆς εἰκόνας ποὺ μᾶς δίνει ἐκάστη λέξις μοιάζει, θὰ ἔλεγα, μὲ τὰ σκαριφήματα τῶν ζωγράφων, ποὺ τοποθετοῦν τὰ πρῶτα χρώματα, ἐπάνω στὰ ὁποῖα θὰ ἐπιθέσουν ἄλλα καὶ ἄλλα, ἕως ὅτου ὁλοκληρωθεῖ ἡ εἰκόνα. Ἔτσι καὶ ἐμεῖς ἀλλοῦ θὰ δίνουμε εἰκόνες ὁλοκληρωμένες, ἀλλοῦ σκαριφήματα, μέχρις ὅτου ὁλοκληρώσουμε τίς ἀποδείξεις τῆς θεωρίας μας περὶ τῆς οὐσίας τοῦ «ὄ ἔστιν» τὰ γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου.

Ἔτσι λοιπόν, καθὼς πράττουν καὶ οἱ ζωγράφοι, καὶ ἐμεῖς «τὰ στοιχεῖα ἐπὶ τὰ πράγματα ἐποίσομεν καὶ ἐν ἐπὶ ἐν, οὐ ἂν δοκῇ δεῖν, καὶ σύμπολλα ποιοῦντες ὃ δὴ συλλαβὰς καλοῦσιν, καὶ συλλαβὰς αὐ συντιθέντες ἐξ ὧν τὰ τε ὀνόματα καὶ τὰ ῥήματα συντίθενται» («Κρατύλος» 424, 425). [= Κατὰ τὸν ἴδιο, λοιπόν, τρόπο καὶ ἐμεῖς θὰ ἐπιθέσουμε τὰ στοιχεῖα-γράμματα στὰ πράγματα καὶ τὸ ἓνα ἐπὶ τοῦ ἄλλου, ὅπου νομίζουμε ὅτι εἶναι πρέπον αὐτὸ ἢ καὶ πολλὰ μαζί, σχηματίζοντας τίς ἀποκαλούμενες συλλαβὲς καὶ ἐκ τῶν συλλαβῶν ἀμέσως προστιθεμένων τόσον τὰ ὀνόματα ὅσον καὶ τὰ ῥήματα].

Ἐκ τοῦ λήμματος «Λ» λέξεις

λᾶας: Ποιητ. ὄνομα, λίθος, μάλιστα ἐπὶ λίθων οὓς ἔρριπτον οἱ πολεμισταί· «τόσον τις τ' ἐπελεύσσει, ὅσον τ' ἐπὶ λᾶαν ἦσιν» [καὶ ὁ καθένας βλέπει (τὴν νύχτα) σὲ τόση ἀπόσταση ὅση ρίχνει τὸ λιθάρι ('Ιλ.Γ-12)]· «κυλίνδετο λᾶας ἀναιδής» [(Ὀδύς. Α-598): Ἐκυλοῦσε (πάλιν ὀπίσω) ἡ πέτρα ἡ ἀνηλεής]. Ἡ λέξις ἀνήκει στὴν περίοδο τῆς ὀνοματοποιίας — τοὺς λόγους τοὺς ἔχω ἤδη ἐκθέσει μιλώντας γιὰ τὸ σχηματισμὸ τοῦ φθόγγου «ΛΑ».

λάβρος: (πιθανῶς ἐκ ῥίζης LAF — ἄλλη γραφὴ λαῦρος). Παρ' Ὀμήρῳ μόνον ἐπὶ φυσικῶν δυνάμεων: «Ζέφυρος βαθὺ λήιον ἐλθὼν, / λάβρος ἐπαιγίζων..» [ὁ Ζέφυρος ποὺ ἔρχεται μὲ ὄρμη ἐπιπίπτει] ('Ιλ. Β-148)]· «Τοῖσιν δ' ἔκμενον οὐρον ἴει γλαυκῶπις Ἀθήνη λάβρον ἐπαιγίζοντα δι' αἰθέρος». [Εἰς αὐτοὺς ἔστειλε ἡ γαλανομάτα Ἀθηνᾶ τὸν ποθητὸ οὐριό ἄνεμο, ποὺ ἐρχόταν ὀρμητικὰ ἐπιπίπτων ἐκ τοῦ αἰθέρος ('Ὀδύς. 0292)]. Ἡ λέξις σημαίνει: Ὀρμητικός, βίαιος, σφοδρός.

Στὴν λέξη τὸ ἀρκτικό σύμφωνο «Λ» μᾶς δίνει μία ἀρχικὴ ὁμαλὴ κίνηση (Λ), ἡ ὁποία ὅμως συνεχῶς ἐπιτεινόμενη (Α ἐπιτακτικόν) φθάνει εἰς *βιαίαν καὶ βοερὴν* (Β) ῥοήν, κίνησιν (Ρ). Κατὰ τὸ Λεξικόν Liddell καὶ Scott τὸ *λᾶ* (=μακρόν) εἶναι ἀχώριστον προθετικὸν μόριον μετὰ ἐπιτακτικῆς δυνάμεως — παραπέμπει δὲ καὶ στὴ λέξη «*λάβρος*». Δὲν ἐξηγεῖ ὅμως καθόλου τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους εἶναι προθετικὸν μόριον καὶ μάλιστα ἐπιτακτικόν. Καὶ βεβαίως δὲν ἐξηγεῖ γιατί παραπέμπει στὴ λέξη *λάβρος*.

λαγχάνω: «*Τὸ γὰρ λάχομεν γέρας ἡμεῖς*» [Ἰλ. Δ-49: διότι αὐτὰ θὰ λάβομεν ἐκ τοῦ κλήρου ὡς μερίδιόν μας καὶ ἀνταμοιβὴ τῶν πράξεών μας]. «*Τιμὴν δὲ λελόγχασι νῖσα θεοῖσιν*» [Ὀδύς. Λ304: σεβασμὸν δὲ ἔχουν λάβει τὸν ἴδιον μὲ τοὺς θεοὺς]. Ἡ λέξη μετ' αἰτιατικῆς πράγματος σημαίνει: λαμβάνω διὰ κλήρου ἢ παρὰ τύχης ἢ θεῶν. Ἐν Ἀθήναις ἐπὶ δημοσίων ἀρχόντων διὰ κυάμων (*κύαμος* = κουκκί) ἐξελέγοντο ἄρχοντες, δηλαδὴ οἱ σύροντες ἐκ τῆς κάλπης λευκοὺς καὶ ὄχι μαύρους κυάμους (ἐλάμβανον ὑπούργημα). Μετὰ γεν. διαιρητικῆς: γίνομαι κάτοχος πράγματός τινος. Ἐπίσης λαμβάνω ὡς μέρος τι ἀνήκον εἰς ἐμέ, ὡς μερίδιον.

Ἄς δοῦμε τὴν ἀνάλυση τώρα τῆς λέξεως μὲ τὴ μέθοδο τῆς ἀποκωδικοποιήσεως τῶν γραμμάτων. Ἡ λέξη κατ' ἀρχὴν εἶναι συνδεδεμένη ἱστορικά, θὰ ἔλεγα, μὲ τὶς ἔννοιες «διανέμω κλῆρον» καὶ «λαμβάνω κλῆρον». Ἡ λέξη «*κλῆρος*» περιέχει δύο σημασίες: α) τοῦ «*λαχνού*» ποῦ ἐξεπῆδα ἐκ τῆς περικεφαλαίας ἢ κληρωτίδος καὶ β) ἐπίσης τοῦ ἀγροῦ ἢ τεμαχίου γῆς ποῦ ἐλάμβανε κάποιος ἢ παρὰ τύχης ἢ θεῶν. Στὴ λέξη ἐπομένως «*λαγχάνω*» ἔχομε μιὰ ἱστορικὴ ἀρχή, ποῦ ξεκινᾷ ἐκ τῆς δια-νομῆς (*νομή* = βοσκή) τῶν ἀγρῶν (κληρῶν) μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τῆς ὁμάδας. Ἡ δια-νομή προϋποθέτει κάποιον ἐξέχοντα, ἐπιφανῆ, λαμπρὸν (Λ), ὁ ὁποῖος καὶ θὰ χαράξει τὰ ὅρια «*νομῆς*» (Γ-Χ) ποῦ θὰ λάβουν τὰ μέλη τῆς ὁμάδας. Ἡ ὑπόθεση, ἀρχικῶς, τῆς ὀρθῆς κατατιμήσεως τῶν βοσκοτόπων, ἀργότερα ἀγρῶν ἢ γενικῶς ἀγαθῶν, ἐγένετο κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ ἐξέχοντος «*λαμπρῶ*» τῆς ὁμάδας καὶ ὄχι τῆς τύχης, ἡ ὁποία ἐπεκράτησε ἀργότερα, ὅταν οἱ ἄριστοι, οἱ δίκαιοι, οἱ θεοί, οἱ ἡμίθεοι, οἱ ἥρωες ἐξέλιπον ἐκ τῆς γῆς. Ἔτσι ἡ ἐρμηνεία τοῦ «λαμβάνω παρὰ τύχης ἢ θεῶν» ἰσχύει μόνο ὡς πρὸς τοὺς θεοὺς. Ἀπὸ τὸν *Δία-νέμονται* τὰ ἀγαθὰ. Καὶ βεβαίως ἡμίθεοι ἐλέγοντο οἱ «*φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων*». Ὁμαλὴ ἐπομένως κίνηση τοῦ λαμπροῦ, τοῦ ἐξέχοντος (Λ), ἐπιτεινόμενη (Α) διὰ τῆς παρουσίας του, ὥστε ἡ χάραξίς δι' αὐλακος-γραμμῆς (ΓΧ) τῶν ὁρίων τῶν κληρῶν (ἀγρῶν) ποῦ θὰ λάβουν ὡς μερίδιον, δηλ. νομὴν (Ν) τὰ μέλη τῆς ὁμάδας, μᾶς δίνει τὴν εἰκόνα τῆς εὐθύνης τοῦ ἐξέχοντος γιὰ δίκαιη διανομή. Αὕτῃ ἡ εἰκόνα δίνεται μὲ τὴν λέξη Λ—Α—ΓΧ—Α—Ν—Ω.

λᾶθος: Δωρ. ἀντὶ *λῆθος* = λήθη (*λήθωμαι*). Ἐκ τῆς ρίζης ΛΑΘ-ῥῆμα *λανθάνω* = τὸ λησμονεῖν, ἡ ἐπιλησμοσύνη προσωποποιουμένη εἰς τὴν «*Θεογονίαν*» καὶ εἰς τὸν στίχον 227: «*Λήθην τε Λιμόν τε καὶ Ἀλγεα δακρυόεντα*» [= τὴν λησμοσύνην καὶ τὸν λιμόν (πείνα) καὶ τοὺς πόνους ποῦ προκαλοῦν δάκρυα]: «*μηδέ σε λήθη αἰρείτω*» (Ἰλ. Β33-34: καὶ μὴ σὲ πιάσῃ λησμονιά... κ.λπ.). Εἰς τὴν μέσσην καὶ παθητικὴν φωνήν: ἀφίνω τι νὰ μὲ διαφύγῃ, λησμονῶ ἢ ἀπλῶς λησμονῶ. Ἀντίθετος ἔννοια τὸ *ἀ-ληθές* (*ἀληθής*), Δωρ. *ἀλαθής, ἔς* (*λήθω* = λανθάνω): «*ἀληθές τὸ μὴ*

λήθον» κατὰ Ἡράκλειτον. Παρ' Ὀμήρῳ κατ' ἀντίθεσιν τῷ ψευδῆς, ἐν φράσεσιν «ἀληθέα μυθήσασθαι, οὐδ' ὁ γ' ἀληθέα εἶπε, σὺ δ' ἀληθὲς ἐνίσπες» [Ἰλ. Ζ 282, Ὀδύς. Ν 254, Γ 247: τὴν ἀλήθεια θὰ ἱστορήσω, δὲν εἶπε τὴν ἀλήθεια, ἐσὺ δὲ πέες μου τὴν ἀλήθεια].

λάθρη ἢ λάθρη = Ἀττ. *λάθρα* (ρίζα ΛΑΘ-, λανθάνω), κρυφίως, ἡρέμα, ἡσυχως, ἐπὶ παρανόμων ἢ κρυφίων ἐρώτων: «ὁ δὲ οἱ παρελέξατο λάθρη» (Ἰλ. Β 515: κι' αὐτὸς κοντά της ἐσύρθη καὶ ἐπλάγιασε στὰ κρυφά). «ἀνὴρ, ὃς ἐμίσητο λάθρη» [Ὀδύς. 0430: ὁ ἄνδρας ὁ ὁποῖος ἐσμίξε μ' αὐτὴν στὰ κρυφά]. Καὶ σ' αὐτὴ τὴ λέξι ὑπάρχουν πολλὰ στοιχεῖα (γράμματα) ὅμοια τῆς προηγούμενης. Ἐδῶ ἡ κατὰ κυριολεξίαν ὁμαλή (λεία) κίνηση (Λ) σκοπεύει στὴν μὴ διέγερση (Α) τοῦ βλέπειν (θεάω, θεάομαι), παρατηρεῖν τὰ γύρω (Θ) γιὰ τὴν ἄμεση ἱκανοποίηση τῆς ῥοῆς ἢ κινήσεως ποὺ ἀκολουθεῖ (Ρ). Αὐτὲς οἱ κινήσεις ἐκφράζονται διὰ τῶν παραγομένων συνθέτων λέξεων, π.χ. *λαθρο-βόλος* = ὁ πλῆττων κρυφίως, *λαθρογαμία* = ἡ κρυφὴ συνουσία, *λαθροδάκνης* = ὁ κρυφίως δάκνων κ.ἄ.

λαλέω = ὁμιλῶ, λέγω, φλυαρῶ, διηγοῦμαι. Ἐκ τῆς ρίζης ΛΑΛ-παράγονται καὶ αἱ λέξεις *λάλος* = ἀδόλεσχος, πολυλόγος, φλύαρος, *λάλη* = λαλιά, *λαλάζω* = θορυβῶ, ἡχῶ ὡς τὸ κύμα, *λάλαξ* = ὁ φωνακλᾶς· πάντα ταῦτα φαίνονται προελθόντα ἐξ ὀνοματοποιίας. Αὐτὰ λέγει τὸ λεξικὸ (Liddell καὶ Scott) στὸ λῆμμα «λαλέω». Πουθενὰ ὅμως δὲν ἀναφέρονται οἱ λόγοι ποὺ τεκμηριώνουν αὐτὴ τὴ θέση τῶν λεξικογράφων, γιὰ τὴν ὁποία ἔγραψα τὰ περὶ τοῦ συμφώνου «Λ», στὴν ἀρχή. Σημειώνω ὅτι πολλὰς λέξεις τῆς πρώτης περιόδου τῆς ὀνοματοποιίας ἀντικαταστάθηκαν ἀργότερα ἀπὸ ἄλλες, ὅπως ἐδῶ ἀπὸ τὸ «λέγω». Στὶς ἀρχικὲς ὅμως λέξεις ἀνακαλύπτουμε τὸν παγιδευμένο ἡχο τοῦ ἀρχικοῦ ἐρεθίσματος, ποὺ μόνον αὐτὸς μπορεῖ νὰ μᾶς ἐρμηνεύσει καὶ τίς διαδικασίες σχηματισμοῦ ἀργότερα τῶν λέξεων.

λαῖλαψ, ἀπος = ἀνεμοστρόβιλος παρασύρων πρὸς τὰ ἄνω. Τὸ λεξικὸ συμπληρώνει: πιθανῶς ἀναδιπλασιασμός ἐκ τοῦ *λα-*, *λαι-*. Ἡ λέξι βεβαίως εἶναι ὁμηρικὴ. Σὲ πολλοὺς ὁμηρικοὺς στίχους ἐπαναλαμβάνεται, π.χ. «βαῖνον ἐρεμνὴ λαίλαπι ἵσοι» [Ἰλ. Μ 375: ν' ἀνέβουν στὶς ἐπάλξεις ὅμοιοι μὲ μαύρη ἀνεμοζάλη]· «κελαινὴ λαίλαπι ἵσος» [Ἰλ. Λ 747: σὰν μαύρη ἀνεμοζάλη] κ.ἄ. Ἡ λέξι πράγματι ἔχει ἀπόλυτη σχέση μὲ τὸν φθόγγο «ΛΑ», ποὺ ἀναδιπλασιάζεται, ὅπως στὸ ῥῆμα *λαλάζω* (καὶ *λάλαξ*), ποὺ ἔχει τὴ σημασία τοῦ θορυβῶ, φωνάζω. Ἐν προκειμένῳ ἡ λέξι ἔχει καὶ τρίτο σύμφωνο, τὸ διπλοῦν «Ψ», ποὺ συντίθεται ἀπὸ τὸ «Π» καὶ τὸ «Σ». Τὴν σημασία τους θὰ δοῦμε ἀργότερα. Χάριν καὶ πάλι τῶν ἀναγνωστῶν σημειώνουμε ἐδῶ ὅτι καὶ τὸ «Π» καὶ τὸ «Σ» περικλείουν στοιχεῖα «ἀνεμώδη», τὸ δὲ «Σ» τὴν παλινδρομοῦσα κίνηση. Ἡ εἰκόνα ἐπομένως τοῦ θορυβοῦντος καὶ στροβιλιζομένου ἀνέμου, ποὺ παρασύρει πρὸς τὰ ἄνω, δίνεται μὲ μία λέξι στὴν ὁποία περικλείονται τόσο στοιχεῖα τῆς ὀνοματοποιίας, ὅσο πιθανῶς καὶ μεταγενέστερα τῆς περιόδου τῶν γλωσσοπλαστῶν-Μουσειῶν.

λάμπω = ἀκτινοβολῶ, παρέχω φῶς, εἶμαι λαμπρός, φωτοβόλος (λάμπεις τῶν ὀπλων): «τῇλε δὲ χαλκὸς λάμφ' ὥς τε στεροπὴ» [Ἰλ. Κ 154: ἀπὸ μακρυὰ δὲ ὁ

χαλκὸς λαμποκοποῦσε σὰν ἀστραπή]· «*πᾶν δ' ἄλσος καὶ βωμός Ἀπόλλωνος Παγασαίου λάμπει ὑπὸ δεινοῖο θεοῦ τευχέων τε καὶ αὐτοῦ*» [ὅλο δὲ τὸ ἄλσος καὶ ὁ βωμός τοῦ Παγασαίου Ἀπόλλωνος ἔλαμπαν ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ θεοῦ καὶ τῶν σφυρήλατων ὄπλων, ἀσπίδων καὶ θωράκων: Ἡσίοδος, Ἀσπίς Ἡρακλέους, στίχ. 70-71]. «Ἐκ τῆς ρίζας *ΛΑΜΠ* — παράγονται ὡσαύτως *λαμπάς, λαμπή, λαμπρός, λαμπτήρ* καὶ ἴσως Ὀλύμπος». Ἡ λέξη φανέρωνε ἀρχικῶς τὴν ἀκτινοβολοῦσα *λᾶαν* (πέτραν), ὅταν ὁ Ἥλιος (*λάμπιος* = Ἥλ-ιος, καθ' Ἡσύχιον) πέφτει στὶς στιλπνὲς ἐκ τοῦ ὄμβρου πλευρὲς τῆς. Τὸ «*ΜΠ*» τίθεται, ὅπως θὰ δοῦμε, ὡς ἀκὶς θέλομε νὰ ἐκφράσωμε τὴν «μεγίστην», «μανιώδη», «ἰσχυράν» κλπ. κατάστασιν, πού ἐκφράζεται ὑπὸ τοῦ συνόλου τῆς λέξεως, π.χ. *ἐμπλήσσω* [Ὁδ. Χ 469], *ἐμπνέω* [Ἡσ. *Θεογ.* στίχ. 31] κ.ἄ. Μεταφορικῶς ἐδῶ ὁ φωτοβόλος ἄνθρωπος, ὁ ἐξέχων πού φωτίζει ἀλλὰ καὶ προσφέρει τὸ μέγιστον ἀγαθὸν στὴν ὁμάδα του, κάτι δηλαδὴ σὰν τὸ νερό, τὴν βάση τῆς ζωῆς τῆς.

[Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ κύκλου σημασιῶν τοῦ γράμματος Λ θὰ συνεχισθῇ προσεχῶς, ἀφοῦ στὰ ἀμέσως ἐπόμενα τεύχη τοῦ «*Δαυλοῦ*» δοθοῦν οἱ σημασίαι τῶν γραμμάτων Β καὶ Σ, ὥστε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ ἀποκτᾷ ὁ ἀναγνώστης πληρέστερη ἀντίληψη τῆς ἐνότητος τῶν κυριολεκτικῶν καὶ μεταφορικῶν ἐννοιῶν πού περιέχονται στὰ γράμματα πού συνθέτουν κάθε λέξη].

Ο Στ' ΤΟΜΟΣ ΤΟΥ «ΔΑΥΛΟΥ»

Ὁ Στ' Τόμος τοῦ «*Δαυλοῦ*» (τεύχη 60-72, Ἰανουάριος-Δεκέμβριος 1987) περιέχει:

- Τὸν «ἱστορικό» δημοσιογραφικὸ καὶ ἐπιστημονικὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν καταγωγή τοῦ Ἀλφαβήτου.
- Τὴν πρωτοποριακὴν σὲ διεθνὲς ἐπίπεδο φιλοσοφικὴ καὶ λογικὴ κριτικὴ τῶν ἀντιλογικῶν θεωριῶν καὶ κοσμοθεωριῶν, τὴν ἀνασκευή τῆς «λογικότητος» τῆς τριαδικῆς διαλεκτικῆς καὶ τὴν ἀποκάλυψη τῶν ἱστορικῶν ἐξουσιαστικῶν σκοπῶν πού ὑπηρετοῦν.
- Τὴν ἐφαρμογὴ τῆς πρωτότυπης μεθόδου ἀξιολογήσεως τῶν λογοτεχνικῶν κειμένων μὲ βάση τὴ στατιστικὴ καὶ τὶς ποσοστιαῖες ἀναλογίαις τῶν λέξεων καὶ ἐννοιῶν πού χρησιμοποιοῦν οἱ συγγραφεῖς.
- Τὴν ἀρχὴ τῆς συνεχιζόμενης ἐπαναστατικῆς γιὰ τὴν παγκόσμια ἐπιστήμη ἐρευνας γιὰ τὴν ἀποκρυπτογράφηση τοῦ κώδικος σημασιῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀλφαβήτου.
- Πληθώρα ὑπερχρονικῆς ἀξίας σχολίων, ἀναλύσεων, κριτικῶν, δοκιμίων, μελετημάτων καὶ ἐρευνῶν γιὰ τὰ πρὸ φλέγοντα, οὐσιαστικά καὶ προσδιοριστικά προβλήματα τοῦ καιροῦ μας.

Ὁ Στ' Τόμος τοῦ «*Δαυλοῦ*» δεμένος πολυτελῶς (πανόδετος) διατίθεται μόνον στὰ Γραφεῖα τοῦ Περιοδικοῦ. Ἀποστέλλεται καὶ ταχυδρομικῶς κατόπιν τηλεφωνήματος τῶν ἐνδιαφερομένων στὰ τηλ. 3223957 ἢ 9841655.

- Σελίδες 720 — Δρχ. 3.000.

Ἡ προβληματικὴ καὶ ἡ ἀναζήτησις τοῦ «*ΔΑΥΛΟΥ*» βρίσκονται στὴν πρωτοπορία ὄχι μόνον τῆς ἐλληνικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς παγκόσμιας ἐπιστήμης ἐπιστήμης καὶ διανοήσεως.

ΟΘΩΝ Μ. ΔΕΦΝΕΡ

Βιολέττες και κρύσταλλα

Στὸν Κωνσταντῖνο Τσάτσο†

Ὁ δρόμος εἶναι λιθόστρωτο
ἀπὸ βράχο.
Πῶς ν' ἀκολουθήσεις τὸν ἥλιο,
χωρὶς νὰ πεθάνεις...;
Τὰ σιωπηλὰ τζιτζίκια φαίνονται
σιωπηλὰ νὰ ψυχομαχοῦν,
καὶ οἱ πεταλοῦδες καίγονται σὰν ἄστρα.
Καὶ ὅλα εἶναι χαμένα.

Ἐγκαταλελειμμένοι ἀπὸ τὸ φῶς
— λέν οἱ ἡμιθανεῖς —
ἀκοῦμε φωνὲς χαρούμενες,
ὅσο κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι,
καὶ μέσα ἀπὸ τὸ ἀτέρμονο τοῦ πνεύματος
τὴν ἀμετάδοτη σκέψη.

Νεκροὶ ἀναντικατάστατοι ἄνθρωποι νοσταλγοῦν
φανταστικοὺς θεοὺς. —
Σήκωσα ψηλὰ τὰ ἐφηβικὰ μάτια μου,
καὶ ἦταν γερασμένα.
Κατάλαβα πῶς τὰ ἀρίφνητα δάκρυά μου
δὲ θὰ ἦταν ποτὲ νέα πάλι.
Τετέλεσται τὸ πορτραῖτο τῶν Ὑβλαίων μελισσῶν,
τὸ πεσοῦμενο ἄστρο καρφώθηκε στὸν ἀτμό,
καὶ μὲς ἀπ' τὴν ἀβυσσαλέα μηδαμινότητα
τοῦ πρὺσκαιρου θάνατο»
ἐκεῖνος περνάει σ' ἄλλη σφαῖρα
ἀπελπισμένα ἐλπίζοντας πῶς ὅλος ὁ κόσμος
θ' ἀλλάξει:
Μὲ τὴ φιλοσοφία, τὴν πολιτική, τὴν τέχνη τοῦ λόγου.
Μὰ μακροπρόθεσμα θὰ ἔχει δίκιο.
— “Veni, vidi, vici.”
— «Λόγιος ἀνὴρ, ὦ παῖ,
λόγιος καὶ φιλόπατρις».

ΜΕΤΕΩΡΙΣΜΟΙ

‘Ο έρασι-τέχνης και ό έπαγγελματίας

Σε μιὰ εποχή όπως ή σημερινή, πού ή ανθρώπινη πνευματική δουλεία, ή ανθρώπινη διανοητική εξάρτηση, έχει μετατρέψει τὸ κέντρο τῆς λογικῆς, τὸν ἐγκέφαλο, σ’ ἓνα εἶδος σκωληκοειδοῦς ἀποφύσεως, ἐνὸς ὀργάνου δηλαδή ἀγνωστῆς χρησιμότητος, ἂν ὄχι περιττοῦ, ὁ «ἐπαγγελματίας» φαίνεται πιὸ «στέρεος», πιὸ συνεπῆς καὶ προτιμότερος στίς σχέσεις μεταξὺ ἀνθρώπων ἀπὸ τὸν στερούμενο ἀκόμη καὶ τῆς ιδιότητος τοῦ ἐπαγγελματισμοῦ δοῦλο. Καὶ τοῦτο, γιατί ἴσως ὁ ἐπαγγελματίας ὑπόκειται σὲ μιὰ κάποια ἄλλου μήκους κύματος «λογικὴ» — προσοχή: χρησιμοποιοῦ τὴ λέξη ἐντελῶς συμβατικά, μὲ τὴν ἔννοια τῆς «συνέπειας» καὶ ὄχι τοῦ καθαροῦ Λόγου —, πρᾶγμα πού τὸν καθιστᾷ ἀνώτερο τοῦ πλείοντος μέσα στὸ ἔρεβος τοῦ παραλόγου σύγχρονο «ἄνθρωπο».

Ἀλλὰ ὁ «ἐπαγγελματίας» εἶναι ἀκριβῶς τὸ εἶδος ἐκεῖνο τοῦ ζωικοῦ βασιλείου πού λειτουργεῖ μὲ τὰ συνήθη καὶ κοινὰ στοὺς ἔμβιους ὀργανισμοὺς ἐνστικτα αὐτοσυντηρήσεως, δηλαδή διαθέτει τίς δυνατότητες τῆς ἐξευρέσεως τῶν μέσων ἐπιβιώσεως, τῆς ἀποφυγῆς τοῦ οἰκονομικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ βιολογικοῦ (ἐν τέλει) κινδύνου καὶ τῆς ἱκανοποιήσεως τῆς ὁρμῆς ἐπιβολῆς μέσω τοῦ «ἐπαγγελματισμοῦ» του θέλει δη-

λαδή καὶ μπορεῖ, μὲ δυὸ λόγια, νὰ ἐπιδιώκῃ καὶ νὰ ἐπιτυγχάνῃ ὅ,τι ἐπιδιώκει καὶ ἐπιτυγχάνει κάθε ζωο. [Θὰ ἦταν ἴσως σκόπιμο νὰ σημειώσω, ὅτι στίς ἀκραῖες ἐκφάνσεις τοῦ ὁ ἐπαγγελματισμὸς εἶναι κατώτερος καὶ τῆς φυσικῆς ζωικῆς ὁρμῆς, ἀφοῦ ἐπιδιώκει περιττοὺς — ἀλλὰ ζωικοὺς πάντοτε — στόχους, δηλαδή «μέσα ἐπιβιώσεως» πέραν τῶν ἀναγκαίων, ἀποφυγῇ «κινδύνων» φανταστικῶν καὶ «ἐπιβολῇ» ἐπίσης φανταστικῇ ἢ τεχνητῇ· ἀλλὰ δὲν θὰ ἐπιμείνω στὸ θέμα αὐτὸ ἐδῶ, μολονότι χαρακτηρίζει πιστὰ τὸν σημερινὸ νοσηρὸ κόσμον μας, γιατί ἀνάγεται στὴ σφαῖρα τῆς πανανθρώπινης τρέλλας τοῦ καιροῦ μας, ἐνῶ τὸ παρὸν σημείωμά μου ἀφορᾷ στὴν ἀξιολόγησιν κάποιων κατὰ φύσιν ἀνθρωπίνων τύπων]. Μὲ ἄλλη διατύπωση λέγω, ὅτι ἀπὸ τὸν «ἐπαγγελματία» ὡς ὑποκείμενον σὲ μὴ χαρακτηριστικῶς ἀνθρώπινα ἀλλὰ κτηνώδη κίνητρα καὶ σκοποὺς, εἶναι λογικὸ καὶ πραγματικὸ σφάλμα νὰ προσδοκᾷ κανεῖς ἐπιδόσεις καὶ ἐπιτεύγματα «ὑπέρκτηνῶδη», δηλαδή ἀνθρώπινα, τουτέστιν ὅ,τι συμπεριλαμβάνεται στὴν γενικὴ ἔννοια τοῦ ἱστορικοῦ γίγνεσθαι τοῦ Πολιτισμοῦ.

‘Ο έρασι-τέχνης, τὸ ἀνθρώπινο δηλαδή ὄν πού ἐπιδιώκει στόχους καὶ πραγματοποιεῖ ἔργα πού δὲν ὑπηρετοῦν ζωῶδεις

σκοπιμότητες ἢ ἀνάγκες, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἔχη ὡς ἀφετηρία του καὶ τὸ κίνητρο ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἀποκλειστικῶς ἀνθρώπινο, μὴ κοινὸ στ' ἄλλα ζῶα. Κι αὐτὸ δὲν εἶναι ἄλλο — ἂν ἐσὺ ξέρης, φίλε ἀναγνώστη, κάποιο ἄλλο, πέστο μου! —, εἶναι ὁ Λόγος, ἡ καλλιεργημένη καὶ ἀσκημένη δηλαδὴ δυνατότητα νὰ ἐναρμονίζονται κάποιοι ἄνθρωποι συνειδητὰ μὲ τὸ σύμπαν, νὰ συλλαμβάνουν, ὅσο μποροῦν, τὸ νόμο τῆς λειτουργίας τοῦ σύμπαντος — καὶ συνεπῶς καὶ τοῦ ἑαυτοῦ τους — καὶ νὰ ὑποτάσσουν τίς ἐπιδιώξεις τους καὶ τὰ πεπραγμένα τους σ' αὐτόν. [Καὶ γιὰ νὰ το-νίσω τὴν πολυσήμαντη ἐκφραστικότητα τῆς ἑλληνικῆς λέξεως, θὰ παρατηρήσω ἐδῶ ὅτι ἡ πρώτη ἔννοια ποὺ ἐμπεριέχεται στὸν ὄρο ἑρασι-τέχνης (ὁ «ἔ-ρας») δὲν εἶναι, ὡς γνωστόν, στὴν πανάρχαια ἑλληνικὴ γλῶσσα τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὴν ἐλκτικὴ δύναμις ποὺ ἐνώνει, συντηρεῖ καὶ ἀναπαράγει τὸ Σύμπαν]. Μὴ ζωικὴ ἢ Ἱστορία — κανένα ζῶο δὲν δημιουργεῖ Ἱστορία ἐκτὸς τοῦ ἀνθρώπου —, μὴ ζωικὰ λοιπὸν καὶ τὰ πεπραγμένα ποὺ συνιστοῦν τὴν Ἱστορία. Καὶ συνεπῶς ὅ,τι ἔχει σχέση — κατὰ τὸ μέτρο ποὺ ἔχει σχέση — μὲ τὸν Πολιτισμό, τὴν Ἐπιστήμη, τὴν Τέχνη, τὴν Φιλοσοφία, αὐτὸ εἶναι — κατὰ τὸ μέτρο ποὺ εἶναι — γνήσιο προϊόν ἑρασι-τεχνισμοῦ καὶ σὲ καμμιά περίπτωση ἐπαγγελματισμοῦ. Καὶ ὁ Πολιτισμός, ἡ

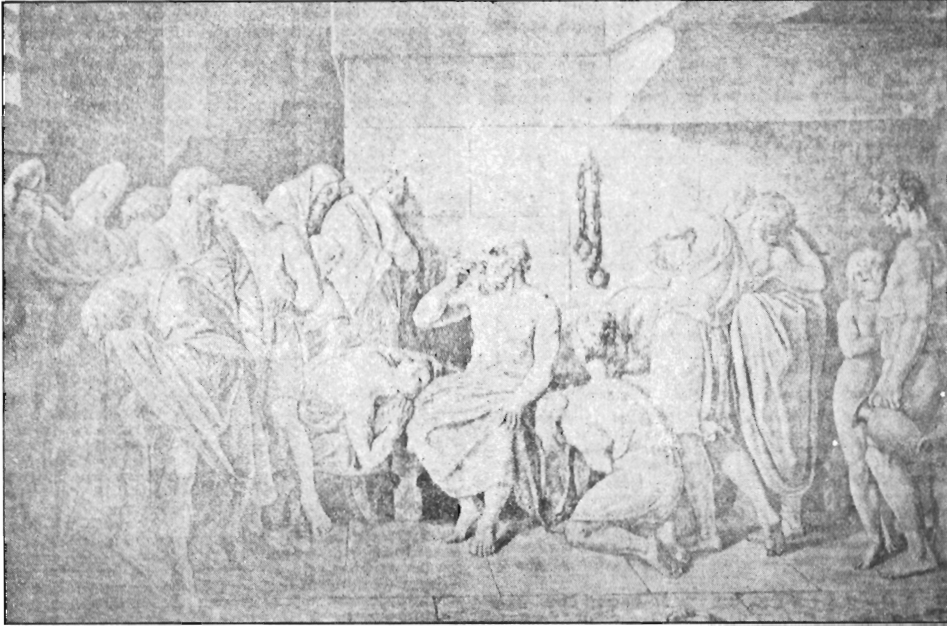
Ἐπιστήμη, ἡ Τέχνη, ἡ Φιλοσοφία ὅ,τι μποροῦν νὰ προσδοκοῦν ὑπὲρ αὐτῶν θὰ τὸ προσδοκοῦν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ποὺ δρᾷ ἑρασι-τεχνικά.

Γιατὶ τὰ γράφω αὐτὰ τὰ τόσο σχηματοποιημένα ἀλλὰ τόσο ἀληθινὰ — κύτταξε τὴν πραγματικὴ Ἱστορία, τὸν πραγματικὸ Πολιτισμό, καὶ θὰ συμφωνήσης γιὰ τὴν ἀλήθειά τους —, τὰ τόσο «θεωρητικά» ἀλλὰ ὅμως καταφανῶς πρακτικὰ πράγματα, φίλε ἀναγνώστη; Φαντάζομαι, ὅτι κατάλαβες πῶς ἀναφέρομαι στὸ φαινόμενο τῶν ἡμερῶν αὐτῶν ποὺ χαρακτηρίζει τὴν εὐρύτερη προσπάθεια τοῦ «Δαυλοῦ»: «Ἀνθρωποὶ ἑρασι-τέχνες, μὴ «ἐπαγγελματίες» βρῆκαν καὶ εἶπαν πράγματα καὶ ἀλήθειες ποὺ χιλιάδες «ἐπαγγελματίες» δὲν εἶπαν καὶ δὲν θὰ ποῦν ποτέ! Δὲν ἔχω τίποτε ἄλλο νὰ πῶ, παρὰ μόνον νὰ κάνω μιὰ ἀναγκαίᾳ διευκρίνιση στὸ τυχὸν ἐρώτημά σου: Δηλαδὴ ἀποκλείεται ἕνας «ἐπαγγελματίας» νὰ προσφέρῃ κάτι στὴν Ἱστορία; Ἡ ἀπάντησή μου εἶναι σαφέστατη: Ὁχι δὲν ἀποκλείεται, ἀλλὰ μόνον ὅταν ὁ ἐπαγγελματίας θὰ ἔχη ξεπεράσει τὸν «ἐπαγγελματισμό», θὰ πράξῃ δηλαδὴ κάτι τὸ «ἱστορικό», μόνον ἂν καὶ ἀφοῦ λειτουργήσῃ μὲ τὸ Λόγο καὶ γιὰ τὸ Λόγο καὶ μόνον ἂν καὶ ἀφοῦ παραμερίσῃ καὶ ὑπερβῇ τὰ κοινὰ κτηνώδη ἔνστικτα ἐπιβιώσεως, αὐτοσυντηρήσεως καὶ ἐπιβολῆς. Δὲν ἔχει ἄλλην ἐκλογὴν, δὲν ἔχει ἄλλην ὁδόν.

Μετέωρος

RON CHRISTENSON*

Τί είναι πολιτική δίκη;

«Ο Σωκράτης πίνει το κώνειο»: Έργο του Th. Grosse

Είναι οί πολιτικές δίκες απαραίτητες; Ἀντανακλοῦν κάτι ἀπὸ τὴν φύση τῆς πολιτικῆς καὶ τοῦ νόμου, πράγμα πού τις καθιστᾷ ἀναπόφευκτες σὲ κάθε κοινωνία; Ἡ εἶναι οί πολιτικές δίκες μία ἀσθένεια καὶ τῆς πολιτικῆς καὶ τοῦ νόμου; Εἶναι δυνατόν νὰ λεχθεῖ ἐκ τῶν προτέρων ὅτι τὰ ὁλοκληρωτικὰ καθεστῶτα χρησιμοποιοῦν τις πολιτικές δίκες — μερικὲς ἐντυπωσιακές, οἱ περισσότερες μυστικές —, γιὰ νὰ φθάσουν ὡς τὰ ἄκρα τῆς ὁλοκληρωτικῆς ἐξουσίας: στὸν ὁλοκληρωτικὸ ἔλεγχον ὁλοκλήρου τοῦ πληθυσμοῦ. Τὰ δικαστήρια ἐκκαθαρίσεων τοῦ Στάλιν καὶ τὰ λαϊκὰ δικαστήρια τῶν Ναζι ἦταν δικαστικοὶ ἐφιιάλτες, πού δεικνύουν ὅτι ἡ διεφθαρμένη ἀπόλυτη ἐξουσία τείνει πρὸς τὴν ἀπόλυτη αὐτοδικαίωση. Τέτοιες «δίκες» ἔχουν τίποτα κοινὸ μὲ ἄλλες δίκες, πού ἐπίσης πρέπει νὰ ὀνομασθοῦν πολιτικές, περιλαμβανομένων τῶν δικῶν τῶν Πέντε τῆς Βοστώνης, τῶν Ὁκτῶ τοῦ Σικάγου, τῶν ἀδελφῶν Berrigan ἢ ἀκόμη καὶ τοῦ Γαλιλαίου, τῆς Ἰωάννας ντ' Ἀρκ καὶ τοῦ Σωκράτη; Οἱ πολιτικές δίκες συνεισφέρουν θετικὰ σὲ μία ἀνοικτὴ καὶ δημοκρατικὴ κοινωνία; Πιστεύω πὼς ναί. Οἱ πολιτικές δίκες θέτουν ὑπὸ τὴν κοινὴ κρίση τις βασικὲς ἀντιφάσεις πού ὑπάρχουν μέσα σὲ μία κοινωνία διὰ τῆς ἐξετάσεως ἀνταγωνιζομένων ἀξιών καὶ πεποιθήσεων. Δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστες μὲ τὸν κανόνα τοῦ νόμου καὶ γίνονται καλύτερα ἀντιληπτές διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν ἐρωτημάτων πού ἐγείρουν.

* Ὁ κ. Ron Christenson εἶναι καθηγητὴς τῶν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν στὸ Gustavus Adolphus College τῶν ΗΠΑ.

Τί είναι πολιτική δίκη; Οί πολιτικές δίκες κατατάσσονται καλύτερα στον χώρο του νόμου ή της πολιτικής; "Αν είναι έξ ολοκλήρου πολιτικές, γιατί να υπάρχει δίκη; Δεδομένου ότι τὰ δικαστήρια είναι μέρος του «συστήματος», είναι συνεπώς όλες οί δίκες πολιτικές; "Η έπειδή σε κάθε πολιτική δίκη ό κατηγορούμενος βαρύνεται με ειδική παραβίαση του ποινικού κώδικος, δέν υπάρχουν πολιτικές δίκες; "Ο χαρακτηρισμός «πολιτική δίκη» είναι έξευτελιστικός, χρησιμοποιούμενος όταν σε μία δίκη διακυβεύεται κάτι περισσότερο από μία παράβαση του ποινικού κώδικος;

Οί περισσότερες προσπάθειες να όρισθεϊ μία δίκη ως πολιτική βυθίζονται στο έλος της έξακριβώσεως του κινήτρου, στην διαφωνία ότι ή κατηγορία, ό δικαστής, ή ήμη και τό όλο δικαστικό σύστημα επιδιώκουν να συντρίψουν τόν κατηγορούμενο, ή αντίστροφως, ότι ό κατηγορούμενος και οί δικηγόροι του χρησιμοποιούν τό δικαστήριο σαν τόν χώρο όπου, κατά τό πρόγραμμά τους, θά ύπονομεύσουν την νομιμότητα και θά πραγματοποιήσουν τούς πολιτικούς των στόχους. Τέτοιες κρίσεις είναι θαυμάσια παραδείγματα γενέσεως της άπάτης. Οί νομικές και δικαστικές έκτιμήσεις, όταν βασίζονται σε εικασία των κινήτρων, γίνονται βάλτος. Τά κίνητρα είναι πάντοτε πολυάριθμα και ποικίλα, και γενικά επικρατεί τό ισχυρότερο μεταξύ των. "Εν τούτοις και στον νόμο και στην πολιτική πρέπει να κάνουμε κρίσεις. "Αν άρνηθούμε να κάνουμε κρίσεις πιστεύοντας ότι ένα κίνητρο είναι έξ ίσου έπαρκές ή άνεπαρκές με ένα άλλο, θά καταλήξουμε είτε στην κυνική άποψη ότι νόμος είναι ή θέληση του ισχυροτέρου, και συνεπώς όλες οί δίκες είναι πολιτικές, είτε στην άφελή άποψη ότι καμία δέν είναι.

Θά μπορούσαμε να παραμερίσουμε τις δυσκολίες του όρισμού αρχίζοντας με την εύφυη ύπόθεση, ότι μπορούμε να άναγνωρίζουμε τις πολιτικές δίκες, όταν τις συναντούμε. "Αν μπορούσαμε να ύποδείξουμε έναν αριθμό δικών και να αποφασίζαμε με κάποια έμπιστοσύνη άν μεταξύ αυτών υπάρχουν πολιτικές δίκες, θά μπορούσαμε εύκολότερα να καταλάβουμε την φύση του νόμου και της πολιτικής που κυριαρχεί σε τέτοιες δίκες. "Η δίκη του Σωκράτη για διαφθορά της "Αθηναϊκής νεολαίας και ή δίκη του "Ιησού για βλασφημία και επανάσταση είναι πολύ πιθανόν να άναγνωρισθούν γενικά σαν πολιτικές δίκες. Θά μπορούσαμε να συνεχίσουμε μετά από αυτά τά δύο κλασσικά παραδείγματα με άλλα: ή "Ιερά "Εξέταση (τόσον ή μεσαιωνική όσο και ή ισπανική παραλλαγή), ή κατά τό 1431 δίκη του Τόμας Μούρ, διότι «κακοήθως» παρέμενε σιωπηλός όταν έρωτάτο σχετικά με την άρχηγία του "Ερρίκου στην εκκλησία, ή κατά τό 1633 δίκη του Γαλιλαίου, διότι διέδιδε κατά τρόπο αίρετικό ότι ή γη κινείται γύρω από τόν ήλιο ή οί πολλές δίκες για προδοσία και στάση κατά την επανάσταση των Πουριτανών στην "Αγγλία. "Υπάρχουν πλέον ξεκάθαρα παραδείγματα πολιτικών δικών από αυτά των δύο βασιλέων, του Καρόλου I τό 1649 και του Λουδοβίκου XVI τό 1792; Θά πρότεινε κανένας ότι ή δίκη του "Ιρλανδού πατριώτη Robert Emmet και του προδότη William Joyce μετά τόν Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο δέν ήταν πολιτικές δίκες; Τί θά λέγαμε για τις δίκες των Ντρέυφους, Σάκκο και Βαντσέττι ή των "Ιουλίου και "Εθελ Ρόζενμπεργκ;

Αυτές και πολλές άλλες δίκες έρχονται στο μυαλό μας, όταν αναφέρονται πολιτικές δίκες. Οί περισσότεροι από τούς αναφερθέντες κατηγορούμενους φθάνουν σ' έμάς, σύμφωνα με την κρίση της ιστορίας, σαν ήρωες άδίκως κατηγορούμενοι. "Εν τούτοις, σε κάθε περίπτωση θά μπορούσε να υπάρξει διαφωνία, σχε-

τικά με τὸ ὅτι ὑπὸ ἐκείνες τὶς προϋποθέσεις ἡ κατηγορία ἦταν κατανοητή, καὶ ἀκόμη αἰτιολογημένη, καὶ ἡ δικαστικὴ κρίση ἦταν λογικὴ, ἂν ὄχι δίκαιη.

Τὸ 399 π.Χ., ἐνῶ ἡ Ἀθήνα ἀνελάμβανε ἀπὸ τὸν καταστρεπτικὸ λοπουνησιακὸ Πόλεμο, οἱ δημοκράτες ἡγέτες Ἄνυτος καὶ Μέλητος ἀνεγνώριζαν στὸ πρόσωπο τοῦ Σωκράτη, ποὺ εἶχε συνδεθεῖ μετὰ τὶς ἀριστοκρατικὲς φατρίες, μία ἀπειλὴ γιὰ τὴν μεταπολεμικὴ ἀνασυγκρότηση. Δύο ἀπὸ τοὺς μαθητὲς του, ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ὁ Κριτίας, ἦσαν ἀνηλεεῖς ἐν ὅσῳ εὕρισκοντο στὴν ἐξουσία. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Σωκράτης ὑπονόμευε τὴν λίγη πίστη ποὺ εἶχαν οἱ νέοι στὴν δημοκρατία. Ὁμοίως ὁ Ἰησοῦς παρουσίαζε μία ἐσωτερικὴ ἀπειλὴ γιὰ τὴν Ρώμη. Ἡ Ἰουδαία ἦταν δύσκολο νὰ κυβερνηθεῖ μετὰ τὸ μῖγμα τῶν ἐθνικιστῶν ἐξτρεμιστῶν τῆς ποῦ ἐκκλιναν πρὸς τὴν τρομοκρατία, ὅπως ἦταν οἱ Ζηλωταί, καὶ μετὰ τόσο φανατισμένους θρησκευομένους ὅπως οἱ Ἑσσαῖοι καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστῆ. Οἱ πρεσβύτεροι στὸ Σανχεντρίν, ποὺ εἶχαν ἐξουσία κατὰ τὸν ἰουδαϊκὸ νόμο, ἐθεώρησαν τὸν Ἰησοῦ σὰν μία ἀπειλὴ στὶς ἐτοιμόρροπες πολιτικὲς σχέσεις τοὺς μετὰ τοὺς Ρωμαίους κυβερνήτες. Ἐπὶ πλέον ἦταν ἐπικίνδυνος γιὰ τὸν ἐβραϊκὸ νόμο. Οἱ πράξεις του, ὅταν ἀπεμάκρυνε ἀπὸ τὸν Ναὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ τοὺς ἐμπόρους καὶ τοὺς ἀργυραμοιβοὺς, ἦταν μία προειδοποίηση καὶ πρὸς τὸ Σανχεντρίν καὶ πρὸς τὴν Ρώμη. Ἡ ἀπομάκρυνση ἑνὸς τέτοιου ταραξία καὶ βλάσφημου ἀπὸ τὸ προσκήνιο, ποὺ ἐχαιρετᾶτο ἀπὸ τὸ πλῆθος σὰν «Βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ ποὺ ἦλθε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου», θὰ μπορούσε νὰ αἰτιολογηθεῖ ὡς τὸ καλὺτερο ποὺ θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ γιὰ τὰ αὐτοκρατορικὰ καὶ κοινοτικὰ συμφέροντα.

Παρόμοιες λογικὲς διαφωνίες μποροῦν νὰ δικαιώσουν ἄλλες ἀξιοσημείωτες πολιτικὲς διώξεις. Στὴν Ἰωάννα ντ' Ἀρκ δόθηκε κάθε εὐκαιρία ἀπὸ τοὺς ἐξεταστὲς τῆς νὰ δεχθεῖ ὅτι «οἱ φωνές τῆς» δὲν ἦσαν ἀνώτερες ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῆς ἐκκλησίας. Νουθετήθηκε νὰ ἐπιστρέφῃ στὸν δρόμο τῆς σωτηρίας, ἀλλὰ ἐπέμενε στὴν αἴρεσή της. Ἡ ἐξέταση τοῦ Τόμας Μοῦρ εἶχε σκοπὸ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν συμμόρφωσή του, ὄχι τὴν ἐκτέλεσή του. Ὁ Ἑρρίκος VIII καὶ ὁ Θωμᾶς Κρόμγουελ ἐπιθυμοῦσαν τὴν συναίνεση τοῦ Μοῦρ, τοῦ ἀρχιγραμματέως, στὴν νέα πολιτικὴ τῆς ἡγεσίας καὶ τὴν ἀναθεωρημένη σειρὰ τῆς διαδοχῆς μετὰ ἀπὸ τὸν γάμο τοῦ Ἑρρίκου μετὰ τὴν Ἄννα Μπόλεϋν. Ὅταν ὁ Ἑρρίκος ἔμαθε ὅτι ὁ Πάπας Παῦλος III εἶχε ἐπέμβει ἀνακηρύσσοντας καρδινάλιο τὸν συγκρατούμενο τοῦ Μοῦρ John Fisher, ἐξερράγη. Τότε μόνον ἔθεσε εἰς κίνησιν τὸν μηχανισμό, ποὺ ὁδήγησε καὶ τὸν Μοῦρ καὶ τὸν Fisher στὸν θάνατο.

Ὁ Γαλιλαῖος νουθετήθηκε τὸ 1616 ἀπὸ τὸν Καρδινάλιο Bellarmine, μετὰ τὴ συμβουλὴ ὅτι ἡ ἐκκλησία ἀνέμενε μόνον ὑπακοή, ὄχι «πλήρη συναίνεση». Δὲν τοῦ ἀπαγορεύθηκε νὰ διαδίδῃ τὶς ἀπόψεις του σὰν μία πιθανότητα ἢ νὰ τὶς συζητᾷ μετὰ τοὺς ὁμοίους του. Κατὰ τὴ δίκη του, τὸ 1633, ἀπεκαλύφθη στὸν Γαλιλαῖο ὅτι ἀκόμη καὶ ὁ ἐξεταστής του Firenzuela «δὲν εἶχε ἠθικοὺς ἐνδοιασμοὺς νὰ ὑποστηρίξῃ σταθερὰ ὅτι ἡ γῆ κινεῖται καὶ ὁ ἥλιος εἶναι ἀκίνητος». Ἐν τούτοις ἡ

απόφαση της δίκης δὲν ἦταν ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια ἀλλὰ ἡ ἐξουσία τῆς ἐκκλησίας.

Μὲ τὴν νέα προοπτικὴ πού ἐπιτρέπει τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, οἱ μεταπολεμικὲς δίκες τῶν Ντρέυφους, Σάκκο καὶ Βαντσέττι καὶ Ρόζενμπεργκ μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὡς παράγωγα ὑστερίας: ἀντι-σημιτισμοῦ, μισοξενίας, ἀντικομμουνισμοῦ. Συγχρόνως ἄκρως σεβαστοὶ καθοδηγηταὶ τῆς κοινῆς γνώμης ἐρεύνησαν τὶς ὑποθέσεις καὶ μὲ τὸ βάρος τῆς ἐπιρροῆς των προχώρησαν πίσω ἀπὸ τὶς καταδίκες. Ὁ Γάλλος στρατηγὸς Staff δὲν ἦταν συνεργάσιμος στὴν προώθηση τοῦ δικαστικοῦ ὕλικου τοῦ λοχαγοῦ Ντρέυφους, καὶ ὅλη ἡ γαλλικὴ κοινωνία ἦταν διηρημένη. Ἡ Γαλλία εἶχε χάσει τὴ Ἀλσατία καὶ τὴ Λωρραίνη ἀπὸ τὴν Γερμανία· ὁ Ντρέυφος εἶχε γεννηθεῖ στὴν Ἀλσατία καὶ ἦταν φανερό ὅτι κάποιος προσκείμενος στὸν στρατηγὸ Staff εἶχε δώσει πληροφορίες στὸν Γερμανὸ στρατιωτικὸ ἀκόλουθο Schwartzkoppen. Μία διακεκριμένη ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τοῦ Harvard Lowell, τὸν Πρόεδρο τοῦ MIT Stratton καὶ τὸν δικαστὴ Grant, συμβούλευσαν τὸν Κυβερνήτη Fuller νὰ μὴ δείξει ἐπιείκεια στοὺς Σάκκο καὶ Βαντσέττι. Τὸ Ἀνώτατο Δικαστήριον, σὲ μία ἀπόφαση πού ἐλήφθη μὲ ψήφους ἑξὶ πρὸς τρεῖς, ἀρνήθηκε νὰ ἀναβάλει τὴν ἐκτέλεση τῶν Ρόζενμπεργκ. Ὁ Πρόεδρος Ἀϊζενχάουερ ἀρνήθηκε τὴν ἐπιείκεια, ἐξηγώντας ὅτι «οἱ Ρόζενμπεργκ ἔχουν λάβει τὸ προνόμιο κάθε προστασίας πού μπορεῖ νὰ παράσχει ἡ Ἀμερικανικὴ Δικαιοσύνη... Μπορῶ μόνον νὰ εἰπῶ ὅτι αὐξάνοντας πολλαπλῶς τὶς πιθανότητες ἐνὸς ἀτομικοῦ πολέμου, οἱ Ρόζενμπεργκ ἴσως ἔχουν καταδικάσει σὲ θάνατο δεκάδες ἑκατομμυρίων ἀθώων ἀνθρώπων σὲ ὅλο τὸν κόσμον». Ἄν τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ἔχει ὀδηγήσει σὲ διαφορετικὰ συμπεράσματα γιὰ κάθε μία ἀπὸ αὐτὲς τὶς ὑποθέσεις, ἔχουμε, τέλος πάντων, τὸ πλεονέκτημα τῆς ἱστορικῆς ἀποστάσεως καὶ τῆς ὑστερῆς γνώσεως.

Δύο δίκες τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως εἶναι παραδείγματα τοῦ πῶς στίς πολιτικὲς δίκες οἱ κοινωνίες ἀναζητοῦν ἓνα ἀντιστάθμισμα τῆς ἀδικίας. Πρῶτος ὁ Λουδοβίκος XVI, καὶ μετὰ χιλιάδες ἄλλοι, «πλήρωσαν» κατὰ τὴν διάρκεια τῆς Τρομοκρατίας γιὰ τὶς ἁμαρτίες τοῦ παλαιοῦ πολιτεύματος. Ὁμοίως μετὰ ἀπὸ τὴν πτώση τοῦ Ροβεσπιέρου ὁ Gracchus Babeuf καὶ οἱ πιστοὶ του τὸ 1797, κατὰ τὴν διάρκειά τῆς διακυβερνήσεως ἀπὸ τὸ Διευθυντήριο, πλήρωσαν γιὰ τὶς ὑπερβολὲς τῆς Ἐπιτροπῆς Λαϊκῆς Ἀσφαλείας τοῦ Ροβεσπιέρου. Ὁ Λουδοβίκος καὶ ὁ Ροβεσπιέρος κατηγορήθηκαν γιὰ προδοσία: γιὰ συνωμοσίαν ἐναντίον τῆς ἐπαναστάσεως στὴν μία περίπτωσι καὶ γιὰ συνηγορίαν στὴν ἐπανάστασι στὴν ἄλλη, ἀλλὰ γιὰ τὴν Γαλλικὴ κοινωνία ἡ σημασία τῶν δικῶν αὐτῶν ἐφθανε πολὺ πέραν ἀκόμῃ καὶ αὐτῶν τῶν ἐκτεταμένων καταγγελιῶν. Ὁ Λουδοβίκος ἀντιπροσώπευε τὴν παλαιὰ ἀρχὴ καὶ ἦταν ἔνοχος, γιατί εἶχε ὑπάρξει βασιλεὺς. «Ὁ Λουδοβίκος πρέπει νὰ πεθάνει», εἶπε ὁ Ροβεσπιέρος στὴν συνέλευσι πού δίκασε τὸν Λουδοβίκο, «διότι τὸ ἔθνος πρέπει νὰ ζήσει». Ὁ Babeuf ἀντιπροσώπευε τοὺς Ἰακωβίνους καὶ ἦταν ἔνοχος, γιατί ἦταν ἐπαναστάτης. Κατὰ τὴν δίκην τοῦ Babeuf τὸ Διευθυντήριο προσπάθησε νὰ ἀποδείξει τὸ ἴδιον πού καὶ ὁ Ροβεσπιέρος εἶχε ἀποδείξει κατὰ τὴν δίκην τοῦ Λουδοβίκου: ὅτι ὁ Babeuf ἦταν ἐχθρὸς τοῦ λαοῦ. Γιὰ νὰ φανεῖ ὅτι εἶχαν δίκιο, ὁ Babeuf ἐσύρθη στὴν δίκην του στοὺς δρόμους μέσα σὲ μία σιδερένια κλούβα — ἡ ἴδια προσβολὴ πού οἱ Αὐστριακοὶ εἶχαν κάνει στοὺς Γάλλους παλαιότερα.

Αλλά δεν εύρισκουν όλες οι πολιτικές δίκες αποδιοπομπαίους τράγους. Είναι πεποϊθησή μου, ότι όρισμένες πολιτικές δίκες είναι δημιουργικές, και τοποθετούν πρό της κοινωνίας βασικά διλήμματα που ξεκαθαρίζονται με την δίκη. Αύτες οι δίκες γίνονται «κρύσταλλο» για την κοινωνία. Μέσω αυτών μπορούμε να ιδούμε τα ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπίσουμε και μπορούμε να καταλαβαίνουμε τις επιλογές που πρέπει να κάνουμε. 'Αλλά οι δίκες δεν είναι παιγνίδια σκακιού, που εξελίσσονται σύμφωνα με ακριβείς κανόνες, παρ' ότι οι κανόνες της αποδεικτικής διαδικασίας είναι αυστηροί. Οι δίκες είναι «υποθέσεις» κατ' αρχήν, «ιστορίες».

'Ο νόμος είναι κάτι περισσότερο από ένα σύστημα κανόνων. 'Αναδύεται μέσα από ένα συγκεκριμένο λαβύρινθο «ιστοριών». Οι κανόνες πρέπει να εύρεθούν και είναι σπουδαίοι· αλλά εύρίσκονται από δικηγόρους και είναι σπουδαίοι κυρίως για τους δικηγόρους. Οι δικηγόροι συχνά παραμερίζουν τις ιστορίες. Οι φοιτηται της νομικής και οι δικηγόροι έρευνούν τον νόμο, ακόμη και στην κοινή νομική μας παράδοση, μελετώντας τις γνώμες των δικαστηρίων, για να βρουν τον κανόνα. Δεδομένου του τεραστίου αριθμού των περιπτώσεων, γίνεται απαραίτητο να αντιμετωπισθεί αυτή η πληθώρα σαν κώδικας γεμάτος από αποφάσεις, που γίνονται κανόνες, και είναι βολικό να θεωρηθούν οι εκατό και πλέον τόμοι του corpus juris σαν την κατά γράμμα ένσωμάτωση του νόμου. 'Εν τούτοις ή σοφία του κοινού νόμου εύρίσκεται στις ιστορίες. 'Ανεξαρτήτως του κατά πόσον διυλίζονται οι ιστορίες και πόσον όγκώδης είναι ό κώδικας, τό πνεύμα, αν όχι τό γράμμα, του νόμου εύρίσκεται στις ιστορίες. Δηλαδή σε όρισμένες ιστορίες. Είναι εκείνες που διαμορφώνουν την σκέψη μας για τα διλήμματα του νόμου, επηρεάζουν την αίσθησή μας της δικαιοσύνης και αλλάζουν την ήθική μας. Αύτες κάνουν και κάτι περισσότερο. Θέτουν την κοινωνία ύπο δοκιμασίαν, ώστε να προσδιορίσει και να αναθεωρήσει την ταυτότητά της. Αυτό είναι οι πολιτικές δίκες. Είναι λιγότερο χρήσιμες στους δικηγόρους από ό,τι είναι σε όλόκληρη την κοινωνία, ή όποια τις χρησιμοποιεί για να ξεκαθαρίζει τί αντιπροσωπεύει τό κάθε τι και γιατί.

'Ο Αϊσωπος τελείωνε τις ιστορίες του με ένα ήθικό απόφθεγμα. Θα θυμόμασταν ή ακόμη θα προσέχαμε κανέναν από τους μύθους του, αν δεν υπήρχε σ' αυτούς ένα απόσταγμα ήθικων αποφθεγμάτων; Τό μήνυμα περιέχεται στον μύθο των βατράχων, που ζητούν βασιλέα, του λαγού και της χελώνας, της άλεπούς και των σταφυλιών ή του λέοντος και της άλεπούς. Ποιό είναι τό ήθικό δίδαγμα από την ιστορία του 'Αμλετ;

Μαθαίνουμε περισσότερα από ιστορίες χωρίς ήθικό συμπέρασμα. 'Υπάρχει ήθικό συμπέρασμα στην ιστορία του John Peter Zenger, που δικάσθηκε και άθώωθηκε τό 1735 για έπαναστατική λιβελογραφία, όταν δημοσίευσε άρθρα κρίνοντας τον κυβερνήτη της Νέας 'Υόρκης; 'Από την σκοπιά του δικηγόρου ή δίκη του Zenger ίσως λάβει τον χαρακτηρισμό «καλή μόνο για την εποχή της». 'Η δίκη του Zenger, όπως δεικνύει ό Leonard Levy στο έργο «*Ελευθερία του λόγου στην παλαιά άμερικανική ιστορία*», δεν είναι σπουδαία σαν δικαστικό προηγούμενο. 'Η νομιμότης της λογοκρισίας συνεχίσθηκε πολύ καιρό μετά την άθώωση του Zenger. 'Εν τούτοις ή περίπτωση του Zenger διεμόρφωσε την άμερικανική σκέ-

ψη για την λογοκρισία και την ελευθερία του τύπου. Έκανε περισσότερα από όποιοδήποτε άλλο απλό γεγονός, για να όρίσει την σημασία της πρώτης Έπανορθώσεως. Μπορούμε να διακρίνουμε ακόμη μεγαλύτερη σπουδαιότητα στις δίκες του Σωκράτη, του Ίησου, της Ίωάννας ντ' Άρκ και του Γαλιλαίου, καμμία όμως απ' αυτές δεν αποτελεί δικαστικό προηγούμενο. Είναι ζωτικής σημασίας λόγω των ιστοριών των και όχι λόγω των κανόνων και των δικαστικών προηγούμενων που δημιούργησαν.

Οί πολιτικές δίκες διαφέρουν από τις συνήθεις δίκες ως προς τα έρωτήματα που εγείρουν. Δίκες εγκλημάτων χωρίς πολιτικό περιεχόμενο φυσιολογικά εγείρουν δύσκολες νομικές έρωτήσεις. Ζητήματα δεούσης διαδικασίας, από άμφισβητήσεις της έρευνης και συλλήψεως μέχρι το αν ή θανατική ποινή είναι μία σκληρή και άσυνήθης τιμωρία, δεν μπορούν να παραβλεφθούν σαν εύκολες περιπτώσεις. Έν τούτοις, οί συνήθεις περιπτώσεις δεν έχουν το διττό περιεχόμενο, νομικό και πολιτικό, που έχουν οί πολιτικές δίκες. Άκριβέστερα, οί συνήθεις δίκες μέσα σε ένα συνταγματικό πλαίσιο χαρακτηρίζονται από νομικό περιεχόμενο με ένα ίχνος μόνο πολιτικού περιεχομένου. Άντιστρόφως, οί κομματικές δίκες εξελίσσονται με πλήρως πολιτικό περιεχόμενο με μία μόνον όψη νομιμότητας (αν και μπορεί να είναι «διογκωμένη» ή κατά γράμμα τήρηση του νόμου).

Έκλεκτά στραπάτσα

(Συνταξιοδοτικά έκλεκτου δημοσιογράφου και μουσουργού)

“Αντιγράφουμε κι αντίτάσσουμε στο «PONTIKI», 30 Οκτωβρίου, 1987 κατὰ περικοπήν:

«PONTIKI»:

«Είναι από τις άνατριχιαστικές είδησεις που σ' αφήνουν άναυδο: Το 1980 τα ύπουργεία Οικονομικών και Πολιτισμού συμφώνησαν να δώσουν (από 1.1.81, όταν συμπλήρωνε τα 65 χρόνια του) “τιμητική σύνταξη” στο μουσουργό και έκλεκτο δημοσιογράφο Γιώργο Βώκο “λόγω προσφοράς σημαντικών ύπηρεσιών στην Έλληνική Μουσική”, όπως έλεγε επί λέξει η άπόφασι. Ήταν “-ισόβια μηνιαία σύνταξι” 14.040 δρχ. - τότε».

Δεινίας:

Τό ενδιαφέρον για την «Έλληνική μουσική» τό βλέπουμε στους εκ μέσωσ «μαζικής επικοινωνίας» ρινισμούς, ποθοπλαντάγματα της διπλοπεννιάς κι άχβαχιακές γλύκες καμμιάς τριακοσαριάς «πρώτων κυριών» και «πρώτων κυρίων»... Συνεπώς, «τιμητικής συντάξεως» δικαιούνται μόνον σκυλάδικες (Μαρινέλες, Άλεξίου, Νταλάρηδες και μανάκι-μπανάκι) - οί κ.κ. Βώκοι συμβιβάζονται έναντι της «τιμητικής σύνταξης»: Δεν άμύνουν άνυποχώρητα την «Έλληνική μουσική» -ούτε τις «άρχες» ύπερ των όποιων, και με τις όποιες, ύποτίθεται, δημοσιογραφούν! Είναι γεγονός πώς ή μουσική παιδεία αυτού του λαού δεν

Ἡ διάκριση ἀνάμεσα στίς πολιτικές δίκες σύμφωνα μέ τόν κανόνα τοῦ νόμου καί τίς κομματικές δίκες πού ἀντικαθιστοῦν τόν νόμο μέ τήν πολιτική σκοπιμότητα δέν εἶναι νέα. Εἶναι τοῦ Ἀριστοτέλη, ὁ ὁποῖος παραλληλίζει τίς βασικές του ταξινομήσεις τῶν πολιτευμάτων. Ὁ Ἀριστοτέλης ὑπεστήριξε ὅτι μία πολιτεία, ἡ ὁποία ἄρχεται σύμφωνα μέ τὸ κοινὸ ὄφελος καί στήν ὁποία ἡ ἀρχὴ ἀσκεῖται πρὸς ὄφελος ὅλων τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας, εἶναι θεμελιωδῶς διαφορετικὴ ἀπὸ μία ἀρχομένη κατὰ τὸ συμφέρον τῶν ἀρχόντων μόνον, στήν ὁποία αὐτοὶ πού ἔχουν τὴν ἰσχὺ τὴν χρησιμοποιοῦν πρὸς δικό τους ὄφελος καί ὄχι τῆς κοινωνίας. Ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἰσχυρῶν, ἐνός, λίγων ἢ πολλῶν, τὸ κλειδί εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἰσχύος: τὸ κοινὸ ὄφελος ἢ τὸ κομματικὸ ὄφελος. Τίς πολιτείες τοῦ πρώτου τύπου ὁ Ἀριστοτέλης τίς ἀπεκάλεσε ὀρθές πολιτείες καί τίς ἄλλες ἐσφαλμένες πολιτείες, ἢ «παρεκβάσεις τῶν ὀρθῶν τύπων». Οἱ παρεκβατικοὶ τύποι εἶναι δεσποτικοί, μέ πρότυπο τὴν σχέση κυρίου-σκλάβου, ἐνῶ οἱ ὀρθοὶ τύποι ὑπάρχουν σὲ μία κοινωνία ἴσων. Ἔτσι συμβαίνει καί μέ τίς πολιτικές δίκες. Οἱ κομματικές δίκες ἔχουν τὴν σφραγίδα τοῦ δεσποτισμοῦ, ἐνῶ οἱ πολιτικές δίκες ὑπὸ τὸν κανόνα τοῦ νόμου θεωροῦν ὅτι ὅλοι εἶναι ἴσοι πρὸ τοῦ νόμου. Εἶναι δίκαιες δίκες παρὰ τὸ πολιτικὸ τους περιεχόμενο.

Μία περαιτέρω ταξινόμηση τῶν πολιτικῶν δικῶν θὰ τίς χῶριζε σὲ κατηγορίες τεσσάρων τύπων σύμφωνα μέ τὰ βασικὰ θέματα πολιτικῆς, πού φέρουν πρὸς συζήτησιν: (1) **Δίκες δημοσίας εὐθύνης.** Ἡ φύση τοῦ δημοσίου χώρου εἶναι ὑπὸ συζήτησιν καί οἱ βασικὲς ἐρωτήσεις εἶναι δύο τύπων: Γιὰ ἓνα κρατικὸ λειτουργὸ σὲ περιπτώσεις διαφθορᾶς, πού εὐρίσκεται ἡ γραμμὴ μεταξὺ ἰδιωτικῆς ζωῆς καί

→
δικαιολογεῖ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἀξίαν τιμῆς ὁποιαδήποτε δεξιότητα, οὔτε κἀν τὴν «ἀρίστευσιν», ἐφ' ὅσον δὲν βεβαιώνεται **ὁμόζυγη τῆς ἀρετῆς** —ἐξευγμένη μαζί μέ τὴν ἀρετὴ. Λέγω, πῶς ὅσον ὁ κ. Βῶκος (καὶ ὅσοι ἄλλοι...) θὰ προσέρχονται διεκδικηταὶ «κονόμας» πού δὲν τοὺς ὀφείλεται (νόμιμης μὲν, ἀχρεώστητης δέ, ἀνόμως θεσμοθετηθεῖσης --ἀπ' τὴν κακίᾳ χούντα, καλέ...), ἢ «καλὴ τέχνη» πού θὰ φθάνει στὸν Ἑλληνικὸ λαὸ θὰ εἶναι οἱ... **Μαντουμπάλες, ἀγάπες γλυκιές μου, τὰ πονηρὰ δάχτυλα πού θηλάζονται καὶ οἱ Μυτέρες τοῦ Χριστοῦ Μαρίες...** Κατὰ τὰ λοιπὰ, «λογοτεχνική-καλλιτεχνική» σύνταξι παίρνουν μόνον ὅσοι τὴν **διεκδικοῦν**, ὅσοι «προσέρχονται» μέ... μερικὸν θεῖον στὰ Μοθωκόρωνα. Μὲ τὸ ζόρι δὲν μπαίνει σὲ κανενὸς τσέπη...

«ΠΟΝΤΙΚΙ»:

«Τὸ 1983, ὁ συνάδελφος βγήκε στὴ σύνταξι καὶ ἄρχισε νὰ συνταξιοδοτεῖται τόσο ἀπ' τὸ ΤΣΠΕΑΘ (Ταμεῖο τῶν Δημοσιογράφων) ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ ΙΚΑ (σὺν καθηγητῆς μουσικῆς)!»

Δεινίας:

Ἄς φανοῦμε ἀντιλήπτορες ἐδῶ. Διότι, αὐστηροὶ μέ τσοπάνη, ἀγροφύλακα, σκουπιδιάρη, μέ ὅσους δηλαδὴ ζυμώνονται... κάθε μέρα μέ τίς ἐφημερίδες, δὲν μπορούμε νὰ εἴμαστε τὸ ἴδιο ἀνεπιεικεῖς μέ τοὺς φουκαράδες, εὐλόγως **ἀεὶ ἀνενημέρωτους** «ἐκλεκτοὺς δημοσιογράφους» -λίαν ἐπικαλουμένους «ἄγνοια νόμου»: τῆς εὐρύτατα γνωστῆς δηλαδὴ (πλὴν δημοσιογράφων) περὶ «**υπερβάσεως**

→

δημοσίου καθήκοντος; Για ένα κατηγορούμενο σὲ περιπτώσεις πού ὑπάρχει παραφροσύνη, πού εὐρίσκεται ἡ γραμμὴ μεταξύ τῶν πράξεων δημοσίας εὐθύνης καὶ αὐτῶν γιὰ τίς ὁποῖες ἓνα ἄτομο δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὑπεύθυνο; Καὶ στίς δύο περιπτώσεις τὸ ἐρώτημα εἶναι ποιά πράγματα εἶναι δημόσια καὶ ποιά ἰδιωτικά; (2) **Δίκες διαφωνούντων.** Ἐδῶ ἡ ὀρθότης καὶ τῆς ἐπίσημης πολιτικῆς καὶ τῶν μεθόδων διαφωνίας εἶναι ὑπὸ συζήτησιν. Ὁ διαφωνῶν ἐρωτᾷ: Ἡ πολιτικὴ εἶναι ἀνήθικη; Ὁ διαφωνῶν μὲ τὴν σειρά τοῦ ἐρωτᾶται: Εἶναι πρέπουσα ἡ διαφωνία; (3) **Δίκες ἐθνικιστῶν.** Ἐνα βασικότερο θέμα, ἡ φύση τῆς προσωποποιήσεως, ἐγείρεται ἐδῶ καὶ τίθενται οἱ ἐρωτήσεις: Ἡ κυβέρνησις πού ἐκπροσωπεῖ ἓνα λαό, μπορεῖ ἐν τούτοις νὰ ἐξουσιάζει καὶ κάποιον ἄλλον; Αὐτὴ ἡ ἐθνικὴ ὁμάδα ἀντιπροσωπεύει ἓνα συγκεκριμένο λαό; (4) **Δίκες καθεστώτων.** Τὸ θεμελιωδέστερο θέμα τῆς πολιτικῆς, ἡ φύση τῆς νομιμότητος, ἐξετάζεται ὅταν μία πλευρὰ ἐρωτᾷ: Ἦταν νόμιμη ἡ προηγούμενη κυβέρνησις; Ἡ ἄλλη πλευρὰ ἀπαντᾷ ἐρωτώντας: Εἶναι νόμιμο τὸ δικαστήριον;

Ο ἂ ἐπρεπε νὰ σημειώσουμε τὴν ἐξέλιξιν ἀπὸ τὸ θέμα τῆς σχέσεως τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ χώρου στίς δίκες περὶ πολιτικῆς καὶ διαφωνίας, στίς συγκρούσεις περὶ ἐκπροσωπήσεως καὶ τελικὰ στὸ κρίσιμο θέμα τῆς νομιμότητος. Αὕτῃ ἡ διαβάθμιση ἀπὸ πολιτικὴ δίκη κοινοῦ τύπου μέχρι σπανίου εἶδους θέτει τὸ δικαστήριον, τὸν νόμον καὶ τὴν πολιτικὴν τάξιν σὲ αὐξανόμενη δυ-

τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου συντάξεως» νομοθεσίας... Ἀκόμα: Δὲν θὰ ἦταν ντροπὴ νὰ μὴ υπογραμμίσουμε ὅτι ὁ κ. Βώκος, οἰκαιοῦμένος ὁὐ συντάξεις, οἰσεδίκησε καὶ τρίτην;

«ΠΟΝΤΙΚΙ»:

«Τὸν περασμένο Ἀπρίλιον τὸν κάλεσαν στὸ Γενικὸ Λογιστήριον καὶ τὸν ρώτησαν γιὰ τίς συντάξεις του.

Πέντε μῆνες μετὰ (τὸ Σεπτέμβριον) τοῦ ἔστειλαν ἓνα χαρτί στὸ σπίτι ἀπὸ τὸ Γενικὸ Λογιστήριον, πού ἔλεγε ξερά ὅτι χρωστάει στὸ Δημόσιον 2.166.980 δραχμές, δηλαδὴ τὴν... τιμητικὴν σύνταξιν (μὲ δῶρα κ.λπ.) ἀπὸ τὸ '83 καὶ ἐδῶ ὡς τώρα, πού "δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ πάρει, γιατί ὑπερέβη τὸ ἀνώτατον ὄριον σύνταξης τοῦ ἄρθρου 1 παρ. 2 τοῦ Ν.Δ. 214/73"!!! Δηλαδὴ τοῦ κόβουν... ἀναδρομικὰ τὴν... "τιμητικὴν σύνταξιν" πού ὑποτίθεται θὰ "παιρνε ἰσόβια", καὶ τοῦ ζητᾶνε νὰ πληρώσει ἓνα τεράστιον ποσό, σὲ ἐφαρμογὴ ἑνὸς νόμου πού οἱ ἴδιοι δὲν ἐφάρμοζαν ἀπὸ τὸ '83, ἂν εἶναι ἔτσι!!! Καὶ τὸ πιὸ ἐξωφρενικόν: στὸ διάστημα αὐτό (1983-87) ὁ ἄνθρωπος πληρώνει καὶ φόρους γι' αὐτὴ τὴν τιμητικὴν σύνταξιν, ἡ ὁποία μάλιστα τοῦ ἀνέβαζε καὶ τὴν κλίμακα, χωρὶς ποτὲ κανεὶς νὰ τοῦ πεῖ τίποτα. Δηλαδὴ τὸ κράτος τὸν πληρώνει τέσσερα χρόνια παράνομα, τὸν φορολογοῦσε στὸ ποσό αὐτὸ καὶ τώρα τοῦ τὸ ζητᾷ ἀναδρομικὰ πίσω!!!»

Δεινίας:

"Ὅταν μᾶς ζητοῦν πίσω τὰ εἰσπραχθέντα παρὰ νόμους εἶναι... «τεράστιον πο-

σκολία. Κάθε τύπος παρουσιάζεται ως γόρδιος δεσμός δεμένος διαδοχικά όλο και πιο σφιχτά.

Οι πολιτικές δίκες που εξελίσσονται σύμφωνα με το νόμο έχουν τις αντίστοιχές τους κομματικές δίκες. Δίκες διαφθοράς μπορούν να γίνουν απλές δίκες εκδικήσεως. Προφανώς αυτό συνέβη στην Άννα Μπόλεϊν και στον Marcus Goynvey. Δίκες διαφωνούντων μπορούν να γίνουν ένας άνετος τρόπος να εξαλειφθεί ή αντίδραση, όπως δείχνουν οι δίκες του Σωκράτη, του Τόμας Μούρ και άλλες, που έχουν αμφισβητήσει την επίσημη πολιτική. Δίκες εθνικιστών από την Ισπανική Ίερα Έξέταση έναντι των Εβραίων μέχρι τις δίκες των «τρομοκρατών» στην Νότιο Αφρική σήμερα μπορούν να γίνουν ένα βήμα προς την αναγνώριση της κυριαρχίας ή την αποβολή. Μία δίκη καθεστώτος έχει την ικανότητα να γίνει καθαρά κομματική. Το θέμα σε όλες τις κομματικές δίκες είναι το ίδιο: σκοπιμότητα στην χρήση της δύναμης.

Κάθε προσπάθεια να φθάσουμε σε μία τυπολογία περιέχει μία προκρούστεια προσπάθεια να προσαρμόσουμε μοναδικές περιπτώσεις σε λίγα «μοντέλα». Περισσότερες της μιάς πολιτικές ερωτήσεις μπορούν να τεθούν σε μία δεδομένη πολιτική δίκη. Οι διαφωνούντες είναι συχνά εθνικιστές, και οι εθνικιστές διαφωνούν. Από τους John Liburne και τον Peter Zenger μέχρι τον Λέχ Βαλέσα αυτοί οι όποιοι προκαλούν την κατοχυρωμένη εξουσία εγείρουν πολλά ερωτήματα. Πώς επί παραδείγματι θα τους κατατάσσαμε στην Σοβιετική Ένωση; Μερικοί θα τους θεωρούσαν ως διαφωνούντες επί θρησκευτικών θεμάτων, άλλοι ως άγω-

→
 σό», όταν το τ'επώνουμε τί είναι;

Διαφανείς οι προθέσεις του, πάντοτε με τους πονηρούς, «Νομοθέτου» - διαφορετικά θα προέβλεπε και μερικήν... στενή. Διαφανής ή κακοπιστία του κράτους - γεγονός που όσο κι αν εκτρέφει την κακοπιστία του πολίτη, δεν την νομιμοποιεί. Διαφανές και το ότι η **ἀρετή** του ανθρώπου είναι συνάρτησις όχι του πώς πολιτεύεται ή συντεταγμένη εξουσία, αλλά της ίδιας προσήλωσης σε **ἀρχές**: ακριβώς αυτών που φέρουν το «Νομοθέτην» **ὄχι με τους πονηρούς**, λιγότερο εξουσιαστική την εξουσία, τον **ἐκλεκτό δημοσιογράφον ὄχι δεξιότηχην τεῦ καλάμου**, ἀλλ' **ἀναγόμενο στὰ γράδα τοῦ ὑψηλοῦ ἥθους**, τῆς ἀρετῆς, τῆς **ἀδιάβλητης πολιτείας**, τοῦ **προτύπου**!

«ΠΟΝΤΙΚΙ»:

«Φυσικά ὁ ἄνθρωπος κοντεύει νὰ τρελλαθεῖ. Ἔκανε μιὰ προσφυγή, ἀλλὰ δὲν ἐλπίζει νὰ βρεῖ τὸ δίκιο του ἀπέναντι σ' αὐτὸ τὸν κρατικὸ γκανγκστερισμό, οὔτε νὰ ἰκανοποιηθεῖ γιὰ τὸ ἀπίστευτο στραπατσάρισμα τῆς προσωπικότητάς του».

Δεινίας:

Ἡ προσωπικότητα δὲν «στραπατσάρεται» ποτὲ ποτὲ ποτὲ ἀπὸ τρίτους, ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει: Διατηρεῖται ἐσαεὶ ὀλύμπια, ἀστραπατσάριστη, ἂν μόνοι, οἱ ἴδιοι ἐμεῖς, δὲν τὴν στραπατσάrouμε! Ἦν αὐτό, κύριε «Ποντίκι», μᾶς διαφεύγει, ἂν αὐτὸ δὲν τὸ ξέρουμε, κάνουμε ὅτιδῆποτε ἄλλο πλὴν δημοσιογραφίας... Τζίτο.

→

νιζομένους για κλασσικά φιλελεύθερους λόγους και ακόμη άλλοι ως εθνικιστές. Έν τούτοις οί Σοβιετικές ἀρχές τούς μεταχειρίζονται ὅλους σάν περιπτώσεις παραφροσύνης. Ὁ διευθυντής τοῦ Ψυχιατρικοῦ Ἰνστιτούτου G. Μογοζον τὸ ἔθεσε ὡς ἐξῆς: «*Γιατί νὰ ἐνοχλούμεθα μὲ πολιτικές δίκες, ὅταν ἔχουμε ψυχιατρικές κλινικές;*» Ἐν τούτοις, γιὰ νὰ καταλάβουμε τὴν φύση τῶν πολιτικῶν δικῶν, πρέπει νὰ τίς κατατάξουμε καὶ νὰ τίς τακτοποιήσουμε σὲ κάποια λογικὴ σειρά. Ὁμαδοποιώντας τες σύμφωνα μὲ τὰ θέματα ποὺ γεννοῦν στὴν πολιτικὴ σφαῖρα, ἀναγνωρίζουμε ὅτι, εἴτε τὸ παραδεχθῶμε εἴτε ὄχι, τὸ πολιτικὸ περιεχόμενο εἶναι ἀναπόφευκτα παρὸν σὲ πολλὲς δίκες.

[Μετάφραση: ΝΙΤΣΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ]

→
λοιπὸν, ἀσιουπή καὶ σεράπ.

«ΠΟΝΤΙΚΙ»:

«*Λεφτὰ νὰ πληρώσει δὲν ἔχει —ἀλλὰ καὶ νὰ ἔχε θὰ ἔπρεπε νὰ μὴν πληρώσει. Φυλακὴ νὰ πάει δὲν μπορεῖ γιὰ λόγους ὑγείας...*»

Δεινίας:

Δὲν «πληρώνουμε» ἐπιστρέφοντες τά... μασηθέντα ἀχρεωστήτως. Κατὰ τὰ λοιπὰ ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ συντάκτης ποῦ (μαζὶ μὲ τὸν ἀρχισυντάκτη) ἀγνοοῦν αὐτὸ ποῦ γνωρίζουν κ' οἱ κότες —ὅτι δηλαδὴ «τὸ κράτος δὲν χάνει ποτέ;»

Ὅσο γιὰ τὰ φαιδρά (νὰ πουλήσει τὸ πιάνο, τίς παρτιτούρες του καὶ λοιπά...), ἢ σπαραξικάρδια (ὅπως τὸ πάρει κανεὶς...), εἶναι ἀπόλυτα ἐξακριβωμένο πὼς δὲν πεθαίνουν τῆς πείνας ὅσοι, ὅπως ὁ κ. Βῶκος, «*ὑπερέβησαν τὸ ἀνώτατο ὄριο σύνταξης...*» Κατὰ συνέπειαν σεῖς μὲν, κ. «Ποντίκι», μπορεῖτε νὰ ἡρεμήσετε (κατὰ κανόνα οἱ ὀφειλὲς τοῦ εἶδους αὐτοῦ δανειοποιοῦνται καὶ πληρώνονται σὲ δόσεις...), ἐμεῖς δὲ καιρὸς νὰ μάθουμε πὼς τὰ τρισεκατομμύρια τῶν καταθέσεων ἀνῆκουν **ὄχι σ' ὅσους** «*ὑπερέβησαν τὸ ἀνώτατο ὄριο σύνταξης*» —μὲ κανένα τρόπο καὶ καμμία... κυβέρνησι.

Στοὺς φουκαράδες, καλέ.

Δεινίας Δικαῖος

ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ «ΔΑΥΛΟΥ»

Ἑλένη Ἀγγελῆ

Ἀθῶα

(πρῶτο ποίημα τῆς Ἀνθολογίας)

Εἶμαι ἀθῶα.

Τέλος πάντων,

ὄχι ἀθῶα, ἀφελής,

ἀφοῦ

ὅ,τι νὰ γείρω μὲ ἄφησε πάνω του,

ὅ,τι ἀγκαλιὰ καὶ χεὶλῃ ὀνόμασα

ἀνοίγματα σὲ πέτρινα ἦταν πηγάδια.

Ρίχνω πεντάρες

καὶ κάνω εὐχή.

Δὲν βγαίνει καμμία.

— *Ὅχι πὼς θὰ βγαίνει.*

Τὴ μέσα πέτσα σου

μοῦ δείχνεις, ζωή,

τὸ γέλιο σου

σὲ στόμα, πὺ δόντια

καὶ γλῶσσα κι ἀνάσα

τοῦ λείπουν.

Χαμογελάω.

Φόβο δὲν ἔχω.

Τρόμος κανεῖς.

Μνήσθητί μου, Κύριε,

τὸ ἴδιο νὰ ἔχουν γνώρισμα

τοῦ Θεοῦ τὰ βόδια, οἱ ἀθῶοι

καὶ οἱ ἀφελεῖς.

★ ★ ★

Ἀπὸ τὸν συνεργάτη μας κ. Σ.Γ.Γ. Παναγιωτᾶτο πήραμε τὴν ἀκόλουθη ἐπιστολή:

Ἀξιότιμε κύριε Διευθυντά,

Ἐπιτρέψτε μου νὰ σᾶς συγχαρῶ γιὰ τὴν ἐπιτυχίᾳ τῆς Ἑτήσιας Ἀνθολογίας τοῦ «Δαυλοῦ» — στίς σελίδες τῆς ἐκκολάπτονται σκύμνοι καὶ κορυδαλλοί. Θὰ ἤθελα νὰ μιλήσω γιὰ ὅλα τὰ ἀνθολογηθέντα ποιήματα, ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον. Θὰ περιορισθῶ συνεπῶς στὸ πρῶτο (πάντοτε πρῶτο πρὸς ἀποφυγὴν ὑποψίας...), γιὰ νὰ εἰπῶ πὼς ἀντανακλᾷ εὐτυχῇ τὴ σύνολη ἀνθολογηθεῖσα ὕλην. Ἀπόδειξιν τοῦ πόσον μὲ συγκίνησε αὐτὸ τὸ πρῶτο ποίημα (τὸ «ΑΘΩΑ» τῆς κ. Ἑλένης Ἀγγελῆ) συνιστᾷ τὸ ὅτι ὑποχρεώθηκα (παλιὰ μου ἀρρώστια...), μπαίνοντας στὸ «πετσί» τῆς ποιήτριας, νὰ γράψω τὸ ἴδιο ποίημα. Γιὰ τὸ ὅποῖον,

παρακαλῶ, ὅπως εἰς περίπτωσιν δημοσιεύσεώς του μὴ τύχει ἴσης μεταχειρίσεως μ' ἐκεῖνο τῆς κ. Ἀγγελῆ: "Ὅτι μόνον τὸ δικό της ποίημα ἀξίζει καὶ δικαιούται ἰδιαίτερη προβολὴ τόσο γιὰ τὴν ἴδια του ἐπάρκεια κι ἀξιοτῆτα ὅσον καὶ γιὰ τὸ ὅτι ἐκπροσωπεῖ ὅλη τὴν ἀνθολογηθεῖσαν ὕλη.

Μὲ πολλὴ τιμὴ

Ἐξ ἄλλου ὁ Σπ. Γ.Γ. Παναγιωτᾶτος ἔγραψε τὸ ἀκόλουθο σχετικὸ κείμενο:

Λακωνικὰ γιὰ τὴ σύνθεσι τοῦ ποιήματος « Ἀθῶα »

Προκειμένου νὰ ἀνταποκριθῶ στὴν ἐσωτερικὴν ἐπιταγὴ νὰ πηδῆξω στή... Ρόδον ποὺ ἔσπρωξε μπροστά μου ἡ κ. Ἀγγελῆ, ὑποχρεώθηκα νὰ ἐπιστρέψω σὲ παλιούς (γιὰ μένα) τρόπους χτισίματος τοῦ λόγου. Δηλαδή σὲ τρόπους ποὺ εἶχα ἐγκαταλείψει ἀπὸ αὐτοσεβασμό, ὅταν ἐξαντλήθηκαν τὰ θεματικά μου ἐνδιαφέροντα καὶ οἱ ἐκφραστικές μου δυνατότητες. "Ὅ,τι λοιπὸν συνιστᾷ αὐτὸ τὸ «χτίσιμο», αὐτὴ τὴ **δομή**, ἐκτίθεται κατωτέρω (ἐκ τῶν ὑστέρων βεβαίως ληφθὲν - πλὴν τοῦ θέματος).

"Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως στὴν «μυστικὴ γένεσι» τοῦ ποιήματος, θὰ χρειάζονταν τόμοι καὶ τόμοι, καὶ πάλι δὲν θὰ ἴφθαναν, γιὰ νὰ εἰσχωρήσει κανεὶς στὸ ὄντως τιτανικὸ θέμα. Λακωνικά, ἐπειδὴ ἀρνοῦμαι τὴν ὑπεκφυγὴ, ἐπειδὴ δὲν φεύγω τὴν εὐθύνην μὲ περισπούδαστες προφάσεις (ὁ Σεφέρης, πιεζόμενος σὲ ἀνάλογη περίπτωσι, κρύφτηκε πίσω ἀπ' τὴν «πιαστική» του ἐπιβολή), ἐπειδὴ καὶ ἔχω κοσμοθεωρίαν καὶ δὲν ντρέπομαι νὰ συλληφθῶ ὅ,τι, σκέπτομαι πῶς ἀκριβῶς στὴ «γένεσι» τοῦ ποιητικοῦ λόγου ἐπικεντρώνεται ἡ ἀποσταγματικὴ διαδικασία τῆς **ἀριστείας**: "Ἀν ὁ λόγος εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν τελειοποιητικὸ (ἀκერαιωτικὸ) στοιχεῖο τῆς ἐνσυνείδητης ζωῆς, εἶναι φυσικὸ καὶ νὰ **προσελκύει** τὸν ἐπὶ μέρους λόγον καὶ νὰ τὸν στρέφει στὴν **ἄμιλλα**. Τοῦτέστι στὴν ἀδιάλειπτη **ἀπόσταξι**ν, στὴν ἀτέλειωτη διαδικασίαν, ποὺ στὰ πλαίσιά της συντελεῖται ἡ **φυσικὴ ἐπιλογὴ**, ἡ ἐξιδανίκευσις (λαμπικάρισμα) τοῦ **ἀρίστου** (ὅ,τι κι ἂν εἶναι). Τὸ ὅποιον, ἀπόσταγμα πλέον, πεντόσταγμα, **πεμπτουςία**, θ' ἀφομοιώνεται **τελειωμένος λόγος** στὴ θεωρητικὴν ὑπόστασι τοῦ λόγου (λογικοῦ)...

- Ἀλλὰ μὲ... τόσην ἀριστεία, πῶς γίνεται νὰ κυβερνάει τὴ Ζωὴ ἡ... μὴ ἀριστεία;

- Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος-λογικὸς, παρουσία **συμπνευματικῆ** [καὶ ὕλικῆς, ὑποκείμενῃ καὶ στὸν Μείζονα πόνον (ἐνστιγμιατικὸ) καὶ στὸν ἐκ διαστροφῆς ζήλεια, ἐξουσιασμός...], ἐνῶ σ' ὅλο τὸν ἀπέραντο βίον του καὶ προσελκύεται ὄντως ἀπ' τὸ **λόγον** καὶ στρέφεται στὴν **ἄμιλλα**, κατὰ τὴν **βιούμενη στιγμὴ** εὐρίσκεται **ἀγκιστρωμένος** ἀπ' τὴς ὕλικές ἢ ἐκ διαστροφῆς (οἰονεὶ ὕλικές) ἐξαρτήσεις του. Αὐτά, στὰ πλαίσια τῆς **φυσικῆς ἐπιλογῆς**, βέβαια. Δὲν ξέρουμε, ποῦ τὸ πάει ἡ δημιουργία, σὲ ποιὸ **σῶμα** θὰ ἐμπιστευθεῖ τελικὰ τὸ **λόγον** — ἢ ἂν τὸν **ἀποσχετίσει** ἀπ' τὸ **σῶμα** (ὕλην). Ποῦ εἶναι φυσικὸ (συνακόλουθο- ὁ ΛΟΓΟΣ) νὰ νοιάζεται στὴν μὲν ραφινარიσμένη μορφή του τὴν **ἐπέκεινα ἀπόσταξι** του, στὴν δὲ ἰζηματώδη τὴς ὕλικές ἐξαρτήσεις του - «Κρατικόν», θεσοῦλες, ἐπιτροπῖτσες, κονόμες... τιμητικές.

— Μὰ ὁ πόλεμος...

— Δὲν ὑπάρχει κανένας πόλεμος! Ὑπάρχει μόνον ἡ **ἀτελείωτη διεκδίκησις** -- τίποτ' ἄλλο: ὁ μεγάλος μας ποιητὴς κ. **Ν. Βρεττάκος** διεξεδίκησε καὶ ἔλαβε (ἀχρεωστήτως)... λογοτεχνικὴ σύνταξι. Μῆτε πείναγε μῆτε κρύωνε. Συνεχίζοντας νὰ διεκδικεῖ καὶ λαμβάνει, καρποῦται ἤδη ἀντιμισθίαν ἀκαδημαϊκοῦ. Συνεχίζων καὶ μετὰ ταῦτα τὴς ἀπαιτήσεις του διεκδικεῖ τώρα μισθό... ἑκατὸ ἀκαδημαϊκῶν...

— Ποῦ τὸ ξέρεις αὐτό;

— Τὸ εἰκάζω ἀπ' τὸ γεγονὸς ὅτι... δὲν τοῦ φθάνουν ὅσα παίρνει.

— Πῶς τὸ ξέρεις, ὅτι δὲν τοῦ φθάνουν;

— Αὐτὸ εἶναι... βέβαιο: ἀπ' ὅσα πῆρε ἀπ' τήν... ἀθανασία δὲν ἐπέστρεψε οὔτε δεκάρα στὸ Δημόσιο Ταμεῖο...

“ Ἀς ἰδοῦμε λοιπὸν ὅσα συνιστοῦν τὴν δομὴ τοῦ ποιήματος, αὐτὴν κι ὄχι ἄλλην.

α) Γλῶσσα: Ἐμφανῶς ἡ δημοτικὴ --- κοντεύει αἰώνας, ἀφ' ὅτου κανεὶς λογοτέχνης δὲν γράφει στὴν...καθαρεύουσα. Περιοριζόμεθα συνεπῶς στὶς λέξεις, μὲ τὶς ὁποῖες θὰ γραφεῖ (ἐγράφη) τὸ ποίημα. Αὐτὲς χωρίζονται σὲ τρεῖς κατηγορίες ὡς κατωτέρω:

καθημερινές λέξεις κ' ἐκφράσεις: στέρνο, μόσχος, περιστόμι, κέρματα, Πανδώρα, βρέφος, ὕαινα, Εἰδέχθεια, ζυγόν, κτήνη, μὴ μὲ λησμονεῖ, μέσης Εὐβοίας, ἀπύθμενο, ἡττημένοι, ἀνειδοποίητοι, ἐξευγμένοι, ἄκακα, εὐωδιάζουσας, ἀνακαλεῖ, ψαῦω, καρατομοῦνται, ἀνασκολοπίζονται, διερωτῶμαι.

Λέξεις ἰδιαίτερης ὑποβλητικότητας: μασχάλη, ἄβυσσος, πικρὸ, ἔγχειρα.

β) Μορφή: Στίχος ἀσύμμετρος, ἔμμετρος --- ἂς ἰδοῦμε τοὺς τρεῖς πρώτους:

Εἶμαι ἀθῶα

— ὄχι ἀκριβῶς: ἀφελής.

“Ο,τι πὺν πάνω του ἔγειρα

Ἐδῶ ὁ ἀναγνώστης ἐξαναγκάζεται νὰ διαβάσει ἔτσι:

Εἶμαια — *θῶα* Μπούπαπα - μπούπα.

ὀχιακρι — *βῶσαφε* — *λής* μπούπαπα - μπούπαπα - μπού.

Ἐ,τιπουν — *πάνωτου* — *έγειρα* μπούπαπα - μπούπαπα - μπούπαπα.

Ἐπογραμμίζοντας τὴ συνίζησιν δευτέρης-τρίτης συλλαβῆς τοῦ δευτέρου στίχου σημειώνουμε πῶς πρόκειται γιὰ τὸν ἅγιο Δάκτυλο, τὴ μηχανικὴ σφύρα, τὸ ρυθμὸ πὺν κάνει πὺδ σπουδαῖο τὸ σπουδαῖο, πὺδ μεγάλο τὸ μεῖζον, πὺδ σκληρὸ τὸ σκληρὸ, πὺδ πικρὸ τὸ πικρὸ — τὰ ὑπόλοιπα θὰ τὰ εἰπεῖ τὸ ποίημα σ' ὅσους **μποροῦν καὶ θέλουν νὰ τὰ δεχθοῦν...**

γ) Ταυτότης: Τίτλος «Ἀθῶα» — μὲ ὀξεῖα: εἶναι φανερό πῶς ἀφορᾷ σὲ γυναικεῖα πνευματοσυναίσθηματικὴ ὑπόστασιν, τῆς ὁποίας τὸ ποίημα θὰ ὑπάρξει ἐκθέτης. Νάτο:

Ἀθῶα

Εἶμαι ἀθῶα

— ὄχι ἀκριβῶς: ἀφελής.

“Ο,τι πὺν πάνω του ἔγειρα (ποίησις,

λόγος — *μασχάλη* νὰ κρύβομαι),

ὅ,τι πὺν πάνω του ἀκούμπησα

(*στέρνο* — νὰ ἀνακαλεῖ μου ὁ *μόσχος*)²

πικρὸ περιστόμι μου βγήκε³,

πηγάδι ἀπύθμενο

— *τρύπα* τῆς ἄβυσσος.

...

...

Τὴ μέσα κρούστα σου ψαῦω, Ζωή,

ἀπὸ τὰ μέσα σὲ βλέπω, Καθρέφτη,

Καθρέφτη, πὺν πίσω σου

καρατομοῦνται, ἀνασκολοπίζονται

οἱ ἡττημένοι

— ἀπὸ τὰ μέσα σὲ βλέπω, Πανδώρα.

Κι ὅμως.

Κι ὅμως, ἀνύποπτη, ἀνειδοποίητη,

φόβο δὲν νιώθω κανένα,

ἀνησυχία καμμιὰ
— βρέφος σὲ ὕαινα
χαμογελῶ σου, Εἰδέχθαια.

...

...

Διερωτῶμαι πῶς ἔγινε, Κύριε,
στὸν ἴδιο ζυγὸν ἐξευγμένοι,
στ' ἄκακα κτήνη σου τόσο νὰ μοιάζουν
κάποιοι Ἀπρίληδες εὐθραυστοι⁴
τῆς μέσης Εὐβοίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1) Ἡ τιμὴ ὀφείλεται στὴν ἀναφερθεῖσα ποιήτρια· ὅτι καὶ τῆς ἀνήκει ἡ... πατρότης τοῦ ποιήματος, καὶ στὴν ποιήσιν τῆς μετροῦνται:

α) Ἡ ἰκανότητά της εἰς σύλληψιν — ἂν ἡ κ. Ἀγγελῆ εἶναι πολὺ νέα, θὰ ἔλεγα ἰδιαίτερα ἀξιοσημείωτη: ἐδῶ οἱ ἀκαδημαϊκοὶ καὶ τὰ «λένιν» μας στέκονται σὲ ὅλως παιδαριώδη, ἐπιδερμικά, ἀφελῆ...

β) Ἡ πληρότης-ὕπαινικτικότης — ἡ ποιήτρια μπορεῖ νὰ ὑπαινίσσεται (γιὰ νὰ λέγει τὰ δύσλεκτα) μὲ θαυμαστὴ προσδιοριστικότητά καὶ σαφήνειαν.

γ) Ἡ φονικὴ εἰρωνεία.

δ) Ἡ ἀξιόλογη σατιρικὴ-θυμοσοφικὴ διάθεσις.

ε) Ἡ ἀπάθεια ἀνατόμου.

στ) Ἡ λεκτικὴ αἰχμηρότης — ὅταν ἐπιλέγεται: Στὸ ἐπόμενο ποιήμα της («Προσεύχομαι») ζυγίζουν οἱ λέξεις: ὄμβρια, ἔγκατα, λίθους, ἀποκολλῶνται, κατακρημνίζονται, ἔνδυμα, πορεύονται, ἀσπόνδυλοι, διαμπερῆ, πάσχων.

2) Ἡ λειτουργικὴ τῆς ποίησης προϋποθέτει «ἰσοῦψή ἀντίληψη ἐπὶ πάν», ἡ ποίησις μπορεῖ νὰ γράφεται καὶ διαβάζεται μόνον ἀπὸ ἀνθρώπους εὐρυμαθεῖς, πανδαήμονες, πολυῖδμονες (συμπεριλαμβανεται ὁ ἔρως γιὰ τὴ σοφία — συνυπολογίζεται πανδαημοσύνη, ὁ μόχθος, ἡ ἀκάματη, ἄοκνη προσπάθεια γιὰ τὴν κατάρτησιν τῆς γνώσεως). Εἶναι ἀστεία τὰ περὶ... ταλέντων, «σφραγίδων», «δωρεῶν», εἶναι ἐλαφρότητες αὐτά, ἀλίμονό του ποὺ τὰ ἐμπιστεύεται: "Ο,τι μπορεῖ νὰ ἐλπίζει εἶναι μόνον «Κρατικό», «ἀθανασία» καί... σύνταξις λογοτεχνική!!! Δεῖτε:

(στέρνο νὰ ἀνακαλεῖ μου ὁ μόσχος)

"Ἀν ἀγνοοῦμε πῶς ὁ μόσχος τοποθετεῖται στὴ φωλιά τῶν περιστεριῶν (γιὰ νὰ γυρίζουν πάντα σ' αὐτήν — μὴ τὴν ἐγκαταλείπουν, μὴ χάνονται), πῶς νὰ καταλάβουμε τὸ στίχον: Δὲν θὰ τὸν καταλάβουμε, θὰ ὑποθέσουμε πῶς ὁ ποιητὴς λέει ὅτι τοῦ κατέβει, μπισικάδες, βλακεῖς...

— "Ὅμως ἐγὼ ἀναγνωρίζω τὸ κλούβιο αὐγὸ, κι ἂς μὴ εἶμαι κότα!

Παλιὸ τὸ «ἐπιχείρημα», μοιάζει ἐξυπνούτσικο, μὰ εἶναι χαζό: ἡ κότα δὲν ἀναγνωρίζει τὸ κλούβιο αὐγὸ — οὔτε κὰν τὸ φρέσκο: τὴν ἐξαπατᾷ κ' ἓνα βότσαλο, τὸ «φῶλι»!

Πρέπει νὰ μὴ ἀγνοοῦμε συνεπῶς, γιὰ νὰ δημιουργήσουμε ἀξιόλογη ποίησι. Ἡ ποιήτρια, ἐδῶ, ζεῖ τὴν ἀπέραντη μοναξιά τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου! Δὲν βρῆκε, δὲν ὑπάρχει τὸ στέρνο, ποῦ, πλουτισμένο μὲ τὴν εὐωδία τοῦ (συμβολικοῦ) μόσχου [ἀρρενωπότητα, κύρος, σιγουριά, συμφωνία στὴν κατάληψιν (κατανόησι) ὑπαρχόντων, συμβαινόντων, «πλησιαζόντων γεγονότων»], θὰ τὴν ἀνακαλοῦσε σὲ μίαν αἰώνια ἀφετηρία προσπάθειας, σὲ μίαν ἰλαρὴ προσδοκία τῶν ἀναπόφευκτων. Δὲν βρῆκε, δὲν ὑπάρχει τὸ στέρνο, ποῦ θὰ τὴν κρατοῦσε καὶ θὰ τὴν στηρίζε ὄχι θῆλυ καὶ πράσιν⁵ ἄλογα, μὰ φύσι! Φύσι μισὴ βέβαια, ποῦ, καθὸ τέτοια, τὴν προδίδει καὶ τὴν ἐχθρεύεται καὶ τῆς μακραίνει τὸ ἄλλο μισό της... Καὶ χαζοφεμίνιστρια νὰ τὴν θέλατε (τὴν ποιήτρια), ὀρίστε τη, δεῖτε τη: Μέσα στὴν ἀνυποχώρητη διεκδικησί της γιὰ... ἰσότητα, γιὰ «νὰ καπνίζει καὶ νὰ ψηφίζει καὶ κάθε μιά τους ν' ἀξίζει γιὰ δέκα», δὲν ζεῖ παρὰ τὸν ἀφατο τρόπο τῆς μοναξιάς της — φριχτὴ μέγαιρα ξεδοντιάρα, δίχως ἀνάσα καὶ δίχως γλῶσσα βλέπει τὴ Ζωή! Καὶ νὰ 'ναι, λέει, στοὺς Ἀπρίληδες της, λέει, στοὺς Μάηδες της... Καὶ νὰ 'χει πλήρη συνείδησιν τοῦ τι λέγει, λέει, ἔτσι ὡμὰ καὶ βάρβαρα αὐτοσαρκαζόμενη κι αὐτοταπεινούμενη — στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ της χρεώνοντας ὁμοιότητα μὲ τὰ... βόδια!... "Ε, ναί, συγκλονιστικὰ πράγματα. Μόνο, ποῦ, γιὰ νὰ τὰ προσεγγίσεις, χρειάζεται ὄχι ταλέντο, μὰ νὰ ξέρεις.

3) Ὡσως παρατηρηθεῖ, ὅτι οἱ τρεῖς τελευταῖοι στίχοι ἐδῶ (7ο· 8ος καὶ 9ος) δὲν μοιάζουν ἑμμε-

τροι. Πρέπει να τονίσω, ότι η εξαίρεσις (άκαταπολέμητη κάποτε) είναι και επιτρεπτή και εύκταία ίσως. Έτσι εδώ, ενώ το μέτρο «πάει κορδόνι» (*Λείμους - μόσχοςπη - γάδια - πύθμενο - τρύπατης - άβυσσος*), το τσακίζει ήθελημένα ο ποιητής: ο άναγνώστης πρέπει να **σκοντάψει** στο πικρό και χαώδες...

4) Δεν γνωρίζω την ηλικία της ποιήτριας. Την συμπεραίνω νεανικήν, εκ του γεγονότος ότι έχει τυπωμένη μόνο μιὰ συλλογή στίχων. Άλλωστε και εκείνη ή συγκλονιστική χλεύη (*«Μνήσθητί μου, Κύριε»*) προσιδιάζει στη νεανικήν οξύτητα, αν και είναι γνωστό πώς έτσι κι αλλιώς «ή άγανάκτησις ποιεί τόν στίχον».

• Ο άδυσώπητος δαίμων του τυπογραφείου έπληξε την 3η «Έτήσια Άνθολογία των Έκατό», παρά την μεγάλη προσπάθεια που κάναμε για να τόν έξουδετερώσουμε. Έτσι, και ενώ κατά τὰ άλλα ή έκδοση είναι αλάνθαστη, οί τρεις τελευταίες στροφές του ποιήματος του κ. Δημ. Κράνη «*Ιστορία*» (σελ. 77) «μετακινήθηκαν» κατά δύο σελίδες και πρόσετέθησαν σάν... συνέχεια (από τόν στίχο «*Όταν ή ύψη της εύτυχίας...*» και έξης) στο ποίημα του κ. Γερ. Κουστουράκη «*Η έκτέλεση*» (σελ. 79). Επίσης το μικρό όνομα του άνθολογούμενου ποιητή κ. Σπηλιωπούλου είναι *Παναγής* και όχι «Παντελής», όπως από άβλεψία δημοσιεύθηκε. Ζητούμε συγγνώμη από τὰ τρία έφετεινά θύματα του δαίμονος...

ΝΙΚΟΣ ΣΠΑΝΙΑΣ

Μικρά ποιήματα

1) Έσπασε σάν καθρέφτης ή θάλασσα σέ χίλια
άστραφτερά κομμάτια, κ' είδα τόν έαυτό μου χιλιαπλάσιο.

2) Πνίγηκε σέ μιὰ βροχή από χρυσά νομίσματα,
και στην τελευταία δύση της ζωής του χόρτασε χρυσάφι.

3) Αυτός ό άνεμος μπαίνει σά μαχαιριά
από την κλειδαριά και μάς αφήνει άπνοους.

4) Όπως γλυστράει ό άγγελος στο χιόνι,
όπως ή γάτα αφήνει τὰ χνάρια της,
θα τρέξω να σε συναντήσω.

5) Οί ώρες φυλλοβολούν άπ' τὰ κλαδιά
κι' αφήνουν στη θέση του ένα άλλο δέντρο.

● Ἡ 3η «ΕΤΗΣΙΑ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΕΚΑΤΟ» τοῦ «Δαυ-
λοῦ» ποὺ κυκλοφόρησε πρόσφατα περιέχει 170 ἀνέκδοτα
ποιήματα 100 ζώντων Ἑλλήνων ποιητῶν, ποὺ ἀνθολογήθη-
καν μὲ αὐστηρῶς ἀντικειμενικὰ κριτήρια μεταξὺ 1450 περί-
που ἀνεκδότων ποιημάτων 507 ποιητῶν καὶ στιχοπλόκων.

● Ἡ 3η «ΕΤΗΣΙΑ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΕΚΑΤΟ» ἀποτελεῖ
ἓνα ἀντιπροσωπευτικὸ πανόραμα τῶν καλλιτεχνικῶν τάσε-
ων καὶ τεχνοτροπικῶν ρευμάτων ποὺ σημειώνονται σήμερα
καὶ μιὰ συστηματικὴ καταγραφή τῶν ποιητικῶν δυνάμεων
ποὺ κινοῦνται στὸ πνευματικὸ στερέωμα τῆς σύγχρονης
Ἑλλάδας.

● Διατίθεται σ' ὅλα τὰ σοβαρὰ βιβλιοπωλεῖα τῆς Ἀθῆνας καὶ στὸ βιβλιοπωλεῖο Παν.
Ραγιά τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἡ 4η «ΕΤΗΣΙΑ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΕΚΑΤΟ» τοῦ «Δαυλοῦ» θὰ ἐκδοθεῖ στὶς ἀρχὲς τοῦ προσεχοῦς Δεκεμβρίου καὶ θὰ περιέχει ἀποκλειστικῶς ἀνέκδοτα ποιήματα 100 ζώοντων Ἑλλήνων ποιητῶν, ποὺ θὰ ἐπιλεγοῦν εὐθύνῃ τοῦ Περιοδικοῦ μὲ κριτήρια καθαρῶς ποιητικά, ἀντικειμενικὰ καὶ ἀπροσωπώληπτα.

Ἄν γράφεις ποίηση, μὴ διστάσεις καθόλου, εἴτε εἶσαι γνωστὸς καὶ καταξιωμένος εἴτε ἄγνωστος καὶ νέος, νὰ ἐμπιστευθεῖς τὸν «Δαυλὸ» καὶ νὰ συμμετάσχεις στὴν κρίση τοῦ 1988: Ἡ «ΕΤΗΣΙΑ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΕΚΑΤΟ» τοῦ «Δαυλοῦ» ἔχει ἤδη δημιουργήσει ἀναμφισβήτητη παράδοση ἀντικειμενικότητος, δικαιοκρισίας καὶ ἀπροσωποληψίας στὸ χῶρο τῆς σημερινῆς Ἑλληνικῆς Ποιήσεως.

Ὁ «Δαυλὸς» δέχεται ἀπὸ τώρα συμμετοχές.

ΟΡΟΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ:

- 1) Ἀνώτερος ἀριθμὸς ὑποβαλλομένων ποιημάτων: Τρία (3).
- 2) Ὑπεύθυνη δήλωση τοῦ ποιητῆ ὅτι τὰ ποιήματά του δὲν ἔχουν δημοσιευθεῖ καὶ δὲν θὰ δημοσιευθοῦν μέχρι τέλους τοῦ 1988.
- 3) Σύντομο αὐτοβιογραφικὸ σημεῖωμα, ὅχι μεγαλύτερο τῶν 10 γραμμῶν γραφομηχανῆς, γραμμένο σὲ α' πρόσωπο.

Τὰ ποιήματα, οἱ δηλώσεις καὶ τὰ αὐτοβιογραφικὰ νὰ ταχυδρομοῦνται στὴ διεύθυνση:

Δημ. Ι. Λάμπρου, Ἀχιλλέως - Μουσῶν 51
175 62 ΠΑΛΑΙΟ ΦΑΛΗΡΟ, μὲ τὴν ἔνδειξη
«Γιὰ τὴν Ἀνθολογία τοῦ ΔΑΥΛΟΥ»

ΛΑΜΠΡΟΣ ΝΤΟΚΑΣ

(του Πανεπιστημίου Πατρών)

Χαρακτήρες τῶν Πραγματικοτήτων

Σὲ προηγούμενο ἄρθρο¹ ἔχουμε ὀρίσει τὴν ἔννοια τῆς πραγματικότητας σὰν μερικῶς ἰσομορφῆς εἰκόνας τῶν ἐρεθισμῶν ποὺ δέχεται κάθε φορέας συνείδησης. Ἡ πραγματικότητα εἶναι τόσο ἔγκυρη, ὅσο ἡ πιθανότητα γιὰ πρόβλεψη εἶναι μεγαλύτερη. Ἡ πρόβλεψη εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν πληροφοριῶν ποὺ δέχεται τὸ ὑποκείμενο καὶ τῆς λογικῆς ἐπεξεργασίας αὐτῶν. Ἡ περιγραφή τοῦ ἀντικειμένου μέσα σὲ ὁποιαδήποτε διαισθητικὴ πραγματικότητα γίνεται σὲ σχέση μὲ τοὺς θεμελιώδεις χαρακτήρες τῆς αἰσθησης, δηλαδὴ τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου, οἱ ὅποιοι εἶναι ἀπαραίτητα στοιχεῖα τοῦ μερικοῦ ἰσομορφισμοῦ ὑποκειμένου-ἀντικειμένου. Ἡ ὑπαρξὴ βασικῶν κοινῶν χαρακτήρων τῶν διαισθητικῶν πραγματικοτήτων δὲν ἀποτελεῖ ἀπόδειξη ὅτι αὐτοὶ εἶναι ἔμφυτοι, ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ Κάντ, γιὰτὶ ἡ ἀντίληψη τοῦ χώρου καὶ χρόνου ποὺ ἔχουμε ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κατάστασιν τοῦ παρατηρητῆ. Δὲν εἶναι ὅμως ἐσφαλμένο νὰ δεχθούμε, πῶς ἕνας φορέας συνείδησης συμφῶνως μὲ τὴν ἐξελικτικὴ του πορεία μέσα στὸ μεταβαλλόμενο φυσικὸ περιβάλλον διαμόρφωσε σταθεροὺς χαρακτήρες στὴ συνειδητοποίηση τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, οἱ ὅποιοι δὲν εἶναι μόνο ὑπόθεσιν τοῦ ὑποκειμένου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐρεθισμῶν ποὺ προκαλεῖ τὸ ἀντικείμενο. Γιὰ τὴν ἐκ τῶν προτέρων γνώσιν ποὺ σχηματίζεται ἀπὸ τοὺς προεμπειρικοὺς τύπους, τοὺς ὁποίους ἐπινόησε ὁ Κάντ, θὰ ἐπανέλθουμε, γιὰτὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς ἀμφιβολίες ποὺ μπορούμε νὰ διατυπώσουμε, εἶναι μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα φιλοσοφικὴ θεωρία.

Ἀπὸ τὴν αἴσθησιν τοῦ χρόνου μέσα σὲ μιὰ διαισθητικὴ πραγματικότητα καὶ ὄχι νοητικὴ γεννιέται ἡ ἔννοια τοῦ παρόντος σὰν μιὰ τομὴ ἀνάμεσα στὶς νοητικὲς πλάνες τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος. Τὸ ὑποκείμενο ὑπάρχει ἀδιαίρετο στὸ παρὸν, καὶ αὐτὸ ποὺ αἰσθάνεται καὶ συνειδητοποιεῖ ἔχει χαρακτήρα τοῦ παρόντος. Θὰ ἦταν τελειῶς παράλογο, δηλαδὴ θὰ κλονίζονταν ἡ ἰσορροπία μιᾶς διαισθητικῆς πραγματικότητας, νὰ ἰσχυριστῇ κανένας ὅτι ζεῖ² στὸ παρελθόν ἢ στὸ μέλλον. Οἱ πραγματικότητες, ποὺ ἐκφράζουν τὸν αἰσθητὸ κόσμον, δὲν ἐπιτρέπουν καμμιά παρέκκλισιν στὴ ροὴ τοῦ χρόνου, δηλαδὴ στὴ γραμμικὴ διάταξιν γεγονότων· μόνο σὲ νοητικὲς πραγματικότητες ὁ χρόνος μπορεῖ νὰ ἐκφρασθεῖ διαφορετικὰ, γιὰ νὰ δοθοῦν λογικὰ σχήματα σὲ ὀρισμένες κατηγορίες φαινομένων. Ὁ αἰσθητὸς κόσμος δίδει τὴν δυνατότητα νὰ ὑποστηριχθεῖ, ὅτι ὑπάρχει ἕνας σύνδεσμος ἀνάμεσα στὸ παρελθόν καὶ τὸ παρὸν καὶ ὅτι οἱ χαρακτήρες τοῦ παρόντος διαμορφώνονται ἀπὸ τὸ παρελθόν, ἐνῶ τὸ μέλλον εἶναι ὑποθετικὴ προέκτασιν τοῦ παρόντος μὲ μιὰ δυνατότητα πρόβλεψης.

Η λογικὴ ἐπεξεργασία τῶν πραγματικοτήτων προσφέρει τὴν ἐκπληκτικὴ δυνατότητα πρόβλεψης ὀρισμένων γεγονότων, γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν μπορούμε νὰ ἔχουμε ἐμπειρία. Π.χ. δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίζουμε, ποιοὶ θὰ εἶναι οἱ κάτοικοι μιᾶς πόλεως μετὰ ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια· εἴμαστε ὅμως βέβαιοι, πῶς δύο καὶ δύο κάτοικοι τῆς πόλεως θὰ κάνουν τέσσερις σὲ ὁποιαδήποτε ἐποχὴ, ἂν ἡ πόλις ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει. Πρέπει

(1) Βλ. «Δαυλόν», τεύχος 65, σ. 3647.

(2) Ζεῖ = ὑπάρχει.

νά τονίσουμε, πὼς ὑπάρχει ἓνα εἶδος γνώσης ἐκ τῶν προτέρων, τὴν ὁποία μελέτησαν κατὰ καιροὺς ἀπὸ διάφορες ἀπόψεις οἱ φιλόσοφοι καὶ ἰδιαίτερα ὁ Κάντ. Πρὸ τοῦ Κάντ ἐπικρατοῦσε ἡ ἄποψη, πὼς κάθε γνώση ἐκ τῶν προτέρων πρέπει νὰ ἐκφράζεται μὲ πρόταση ἀναλυτική. "Ὅταν λέμε πὼς μιὰ ἀνακοίνωση εἶναι ἀναλυτική, σημαίνει ὅτι ἡ ἄρνησή της εἶναι πρόταση, ἡ ὁποία ἀνακοινώνει ἀντιφατική κρίση. Π.χ. ἡ πρόταση «ἓνα γεωμετρικὸ σχῆμα εἶναι σχῆμα» εἶναι ἀναλυτική, γιατί ἡ ἄρνησή της «ἓνα γεωμετρικὸ σχῆμα δὲν εἶναι σχῆμα» εἶναι ἀντιφατική μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ της. Ὁ Κάντ ἀπέδειξε πὼς μπορούμε νὰ ἔχουμε γνώση ἐκ τῶν προτέρων, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἀναλυτική. Ἡ ἀνακάλυψη τοῦ Κάντ εἶναι μεγάλης ἀξίας, γιατί οἱ ἀναλυτικὲς προτάσεις εἶναι κοινοτοπίες, οἱ ὁποῖες ὁδηγοῦν σὲ σοφισμούς, ἐνῶ οἱ συνθετικές, δηλαδή οἱ μὴ ἀναλυτικὲς, συνήθως δὲν εἶναι τετριμμένες. Οἱ ἀναλυτικὲς προτάσεις χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὸ ὅτι, ἂν ἀναλύσουμε τὸν ὅρισμό τοῦ ὑποκειμένου τῆς προτάσεως, ἔχουμε συγχρόνως προσδιορίσει καὶ τὸ κατηγορούμενο. Αὐτοῦ τοῦ εἶδους προτάσεις πολλὰς φορές προσφέρονται στὴ διατύπωση λογικῶν παραδόξων.

Ὁ Χιούμ, ὅπως ἔχουμε πεῖ καὶ ἄλλοτε, εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ σκόρπισε τὴν ἀμφιβολία γιὰ τὴν ἀρχὴ τῆς αἰτιότητας, ἀποδείχνοντας πὼς πολλὰς συμπερασματικὲς προτάσεις, οἱ ὁποῖες στηρίζονται στὴ σχέση αἰτίου-αἰτιατοῦ, δὲν εἶναι ἀναλυτικὲς, δηλαδή εἶναι συνθετικές. Ὁ Κάντ προχώρησε καὶ ἀπόδειξε, πὼς ὄχι μόνο ἡ σχέση αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος δὲν εἶναι ἀναλυτική, ἀλλὰ ὅλες οἱ προτάσεις τῆς ἀριθμητικῆς καὶ γεωμετρίας εἶναι συνθετικές, π.χ. ἡ πρόσθεση ἐκφράζεται μὲ συνθετικὴ πρόταση, γιατί οἱ προσθετέοι δὲν προκύπτουν ἀπὸ τὸ ἄθροισμα. Συγκεκριμένα, ἂν ἔχουμε $5+2=7$, ἡ ἰδέα τοῦ 7 ὄχι μόνο δὲν περιέχει τίς ἰδέες τοῦ 5 καὶ τοῦ 2, ἀλλὰ οὔτε καν τῆς προσθέσεως. Εἶναι γνωστὸ πὼς ὅλα τὰ μαθηματικὰ οἰκοδομήματα εἶναι γνώση ἐκ τῶν προτέρων, ποὺ ἐκφράζεται μὲ συνθετικὲς προτάσεις. Ὁ Κάντ ἰσχυρίζεται, ὅτι σὲ κάθε ἐμπειρία ὑπάρχουν δύο διακεκριμένα στοιχεῖα· τὸ ἓνα ὀφείλεται στὸ ἀντικείμενο, ἐνῶ τὸ ἄλλο στὴ φύση τοῦ ὑποκειμένου. Ἡ ἐμπειρία ποὺ ἔχουμε εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀλληλοεπίδρασης ἀνάμεσα στὸ ἀντικείμενο καὶ στὸ ὑποκείμενο, δηλαδή κάθε πραγματικότητα δὲν ἀποδίδει τὸν ἀντικειμενικὸ κόσμο, γιατί, ὅπως εἶπαμε, ἡ μερικὴ ἰσόμορφη εἰκόνα δὲν ταυτίζεται μὲ τὸ ἀντικείμενο.

Ἡ παραδοχὴ ὅμως τοῦ Κάντ, ὅτι ἡ πραγματικότητα ποὺ συνειδητοποιοῦμε κωιαρχεῖται ἀπὸ τίς ἔμφυτες φόρμες τῆς συνείδησής μας, οἱ ὁποῖες δὲν ἐπιτρέπουν καμμία μορφὴ ἰσομορφίας ἀνάμεσα στὸ ἀντικείμενο καὶ ὑποκείμενο, εἶναι ὄχι μόνον ὑπερβολικὴ, ἀλλὰ ὁδηγεῖ σὲ μιὰ ἀντιφατικὴ ἔννοια τῆς ἐμπειρίας. Ἡ ἐμπειρία σάν ἔννοια προϋποθέτει ἄμεση σχέση μὲ τὰ συμβάντα τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου. "Ὅταν ἀπογυμνωθεῖ ἀπὸ τὴ λειτουργία τοῦ φυσικοῦ συμβάντος μὲ τὸν ἀποκλεισμό κάθε εἶδους ἰσομορφῆς εἰκόνας τοῦ ἀντικειμένου στὴ συνείδηση, τότε ἡ ἔννοια τῆς ἐμπειρίας εἶναι κενὴ περιεχομένου, γιατί στερεῖται τοῦ ἀναγκαίου στοιχείου τῆς παρουσίας τοῦ ἀντικειμένου.

Ὁ Κάντ θεωρεῖ πὼς ἡ πρώτη ὕλη προσφέρεται στὶς αἰσθήσεις ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο, π.χ. χρῶμα, σκληρότητα κ.τ.λ., ἐνῶ ὁ χῶρος καὶ ὁ χρόνος εἶναι γνώσεις ἐκ τῶν προτέρων, ὅπως «ἓνα καὶ ἓνα κάνει δύο». "Ετσι ὅλες οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στὰ δεδομένα τῶν αἰσθησεων, οἱ ὁποῖες προκύπτουν ἀπὸ σύγκριση ἢ ἀπὸ ἐφαρμογὲς τῆς ἀρχῆς αἰτίου-αἰτιατοῦ ἢ καὶ ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἄλλο τρόπο, εἶναι καθαρὴ ὑπόθεση τοῦ ὑποκειμένου, ποὺ στηρίζεται στὶς ἐκ τῶν προτέρων γνώσεις του. "Επειδὴ ἡ ἐκ τῶν προτέρων γνώση περιορίζεται μὲσα στὶς πραγματικότητες, τίς ὁποῖες καὶ διαμορφώνει, δὲν μπορούμε νὰ γνωρίσουμε τίποτε γιὰ τὸ «πρᾶγμα καθ' αὐτό», δηλαδή τὸ ἀντικείμενο. "Εδῶ ὑπάρχει μιὰ βασικὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὶς ἀπόψεις τοῦ Κάντ καὶ στὴν ἔννοια τῆς πραγματικότητας, ποὺ δώσαμε σάν μερικὴ ἰσόμορφη εἰκόνα τοῦ ἀντικειμένου, γιατί στὸν ἰσομορφισμό περνάει ἡ μετασχηματισμένη ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα. Ἡ ἐμπειρία ποὺ ἀποκτοῦμε ἀπὸ τίς πραγματικότητες, ἂν καὶ δὲν ταυτίζεται μὲ τὸν ἀντικειμενικὸ κόσμο, εἶναι δεμένη μὲ αὐτὸν καὶ δίδει κάτι ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὴ λειτουργία τοῦ ἀντικειμένου. Ἡ ἐκ τῶν προτέρων μαθηματικὴ γνώση καὶ ἡ λογικὴ στηρίζονται, ὡς γνωστόν, σὲ ἀξιωματικὰ συστήματα, τὰ ὁποῖα

δέν είναι γνώσεις έμφυτες, δηλαδή τὸ ὅτι «ένα καὶ ἓνα κάνει δύο» δέν φαίνεται νὰ εἶναι έμφυτο, γιατί σέ εἰδικά ἀριθμητικά συστήματα μπορεί νὰ κάνει καὶ μηδέν.

Ἐπειδὴ ἡ ὑπαρξη τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἀντικειμένου μόνο στο παρὸν ἔχει τὴν μεγίστη ἐγκυρότητά της, εἶναι τελείως ἀπροσδιόριστη ἡ ἔννοια τοῦ ἀναλλοίωτου, δηλαδή τῆς σταθερῆς φυσικῆς ιδιότητος· καὶ ἀκόμη περισσότερο γίνεται αὐθαίρετη ἡ καντιανὴ παραδοχὴ τῆς ἀμετάβλητης πνευματικῆς μήτρας, πού παράγει τὰ πράγματα καὶ τίς σχέσεις.

Η παραδοχὴ τῆς ἀνυπαρξίας τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος καὶ ἡ θεώρηση αὐτῶν σάν στοιχείων τῆς παρουσίας πραγματικότητας δέν ὀδηγεῖ στὴν ἀκίνησία τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου. Ὁ Ζήνων διατύπωσε τὴν παρακάτω ἀπορία: Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ κινεῖται ἓνα βέλος, ἐνῶ, ἂν τὸ παρατηρήσουμε γιὰ μιὰ μόνο στιγμή, πού εἶναι τὸ παρὸν, δηλαδή ἡ πραγματικότητα, δέν ἀντιλαμβανόμαστε τὴν κίνηση; Ἡ ἀπορία τοῦ Ζήνωνος εἶναι πράγματι σοβαρὴ καὶ ἀποδεικνύει, πῶς ἡ ἀνυπαρξία σέ μιὰ πραγματικότητα τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος δέν σημαίνει τὸ ἀμετάβλητο τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου. Ἐξ ἄλλου μπορούμε νὰ παρατηρήσουμε, πῶς ἡ πραγματικότητα πού συνειδητοποιοῦμε δέν ταυτίζεται μὲ τὸν ἀντικειμενικὸ κόσμο καὶ δέν ἐκφράζει ὅλα τὰ συμβάντα. Ἕνας τέλειος ἰσομορφισμὸς μεταξὺ τῶν χαρακτήρων τῆς συνειδήσεως τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἀντικειμένου δέν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξει, γιατί σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση θὰ εἴχαμε φτάσει στὴν ἀπόλυτη γνώση.

Ἡ ἀπορία τοῦ Ζήνωνος ἀποδείχνει πῶς ἡ προσέγγιση τῆς ἀντικειμενικῆς πραγματικότητας εἶναι ἀδύνατη, ἂν περιοριστοῦμε στὴν μεγίστη ἐγκυρότητα τοῦ παρόντος καὶ δέν δεχθοῦμε κάποια ἐγκυρότητα τόσο γιὰ τὸ παρελθόν, τὸ ὁποῖον ἐξασφαλίζει ἡ μνήμη, ὅσο καὶ γιὰ τὸ μέλλον πού προσφέρει ἡ φαντασία. Οἱ ἱκανότητες τῆς μνήμης καὶ τῆς φαντασίας, τίς ὁποῖες ἀνέπτυξε ἡ νόηση στὴν πορεία τῆς ἐξέλιξής της, ἐπιτρέπουν τὴν μελέτη τοῦ νοητικοῦ χώρου τῶν πραγματικοτήτων. Γιὰ νὰ κατανοήσουμε βαθύτερα τίς κατηγορίες τῶν πραγματικοτήτων μὲ σκοπὸ τὴν γνώση καὶ τὴ ζωὴ, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἐξετάσουμε ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο τοὺς θεμελιώδεις χαρακτήρες τοῦ διαισθητικοῦ καὶ νοητικοῦ κόσμου.

Ο Εὐκλείδης περιπλανώμενος μέσα στὰ ὅρια τῶν ἀποδεικτικῶν δυνατοτήτων τῆς νόησης κατόρθωσε νὰ ἐντοπίσει καὶ νὰ περιγράψει βασικοὺς χαρακτήρες τοῦ διαισθητικοῦ χώρου, οἱ ὁποῖοι μόνο μὲ ἀξιωματικά συστήματα εἶναι δυνατόν νὰ κατανοηθοῦν καὶ σέ καμμιὰ περίπτωση σάν γνώσεις ἐκ τῶν προτέρων. Σ' αὐτὴ τὴν περιγραφή κυριαρχεῖ ἡ λογικὴ ἀφαίρεση καὶ ἡ ἐπισήμανση πρωταρχικοῦ ὕλικου ἐφαρμογῆς τοῦ λογικοῦ ὀργάνου, γιατί, ὡς γνωστόν, ἡ λογικὴ εἶναι ὄργανο χωρὶς πηγὴ ἐνέργειας, ὅταν δέν ὑπάρχουν ἀρχικὲς ὑποθέσεις. Κατ' ἀρχὴν ἐπινοοῦνται ὑπερβατικά σύμβολα, ὅπως τὸ σημείο, ἡ εὐθεῖα καὶ τὸ ἐπίπεδο, τὰ ὁποῖα, ἂν καὶ εἶναι ἀνύπαρκτα γιὰ τὴν αἴσθηση τοῦ χώρου, μπορούν νὰ γίνουν φορεῖς βασικῶν χαρακτήρων του, δηλαδή μὲ τὴν βοήθειά τους νὰ διατυπωθοῦν ιδιότητες τοῦ αἰσθητοῦ χώρου, οἱ ὁποῖες δέν εἶναι δυνατόν νὰ προκύψουν σάν ἀποτελέσματα τῶν συμπερασματικῶν κανόνων τῆς λογικῆς: Οἱ γεωμετρικὲς σχέσεις καὶ ιδιότητες, πού διατυπώνονται σάν ἀξιώματα, ἐκφράζουν σταθεροὺς χαρακτήρες τῆς συνειδήσεως πού ἔχουμε γιὰ τὸν χώρο. Τὰ γεωμετρικὰ ἀξιώματα μαζί μὲ αὐτὰ τῆς Ἀριστοτέλειας λογικῆς ἀποτελοῦν τὴ θεμελίωση τῆς Εὐκλείδειας γεωμετρίας, ἡ ὁποία εἶναι μιὰ νοητικὴ ἐκφραση τοῦ αἰσθητοῦ χώρου. Τὸ συμβιβαστὸ καὶ ἡ συμπληρωματικότητα τῶν ἀξιωμάτων τῆς λογικῆς καὶ αὐτῶν πού ὀρίζουν πλήρως τὸν Εὐκλείδειο χώρο ὀφείλεται στὴν κοινὴ τους ἀρχή, δηλαδή προέρχονται ἀπὸ τὴν συνειδητοποίηση τῶν ἐρεθισμῶν τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου.

Ἀντιθέτως τὰ ἀξιώματα ἑνὸς μὴ Εὐκλείδειου χώρου ἐπιλέγονται πάντοτε μὲ τὸν περιορισμὸ τῆς μὴ ἀντιφατικότητας, δηλαδή πρέπει νὰ εἶναι συμβιβαστὰ μὲ τὴ θεμελίωση τῆς λογικῆς. Ἡ Εὐκλείδεια γεωμετρία καὶ ἡ κλασσικὴ λογικὴ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους φτιαγμένες ἀπὸ τὸ ἴδιο ὕλικό, ἐνῶ γιὰ κάθε ἄλλο χώρο εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ χρησιμοποιήσουμε ὕλικό, ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὴν αἴσθηση ἀλλὰ συμβιβαστὸ μὲ αὐτὸ τῆς λογικῆς, δηλαδή τὰ ἀξιώματα τῶν ἀφηρημένων χώρων ὀφείλουν νὰ μὴν εἶναι ἀντιφατικά, ἐνῶ ἡ θεμελίωση τῆς Εὐκλείδειας γεωμετρίας δὲν εἶναι ἀντιφατικὴ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση της.

Ἡ Εὐκλείδεια γεωμετρικὴ πραγματικότητα, ἐπειδὴ εἶναι νοητικὸ κατασκεῦασμα, εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ὅλες τὶς ἀδυναμίες τῆς παρατήρησης καὶ τοῦ ἐμπειρισμοῦ. Ἡ νόηση ἀδέσμευτη ἀπὸ τὴ θολὴ εἰκόνα τῆς ἐμπειρίας, μέσα σ' ἓνα κόσμο ἀπολύτως καθορισμένων ἐννοιῶν μὲ γνωστὴ καὶ ἀμετάβλητη δομὴ, ἐπιζητεῖ μὲ τὴν βοήθεια μόνο τοῦ λογικοῦ ὀργάνου, νὰ κατακτήσει ὁλόκληρο τὸ οἰκοδόμημα τῶν γεωμετρικῶν ἰδεῶν. Κάθε πραγματικότητα, ποὺ ἔχει κοινούς χαρακτήρες μὲ τὸν αἰσθητὸ κόσμο, μπορεῖ νὰ βρεῖ ἀφηρημένο λογικὸ εἶδωλο μόνο μέσα σ' ἓνα Εὐκλείδειο χώρο, δηλαδή οἱ διαισθητικὲς πραγματικότητες εἶναι Εὐκλείδειες. Ἡ σύγχρονη ἐπιστῆμη, γιὰ νὰ ἀνταποκριθεῖ στὴν ἀπαίτηση λογικῆς ἐπένδυσης ὀρισμένων φαινομένων, ἀναζήτησε νοητικὲς πραγματικότητες, οἱ ὁποῖες δὲν εἶναι ἰσόμορφες εἰκόνες τῶν ἐρεθισμῶν τοῦ ἀντικειμένου στὴ συνείδηση τοῦ ὑποκειμένου, ἀλλὰ ὑποθετικὲς κατασκευές, ποὺ προσφέρουν λογικὰ σχήματα σὲ ἀντευκλείδειους χώρους, γιὰ νὰ ἐξηγήσουν ἀποτελέσματα ἀσυμβίβαστα μὲ τὴν διαισθητικὴ ἀντίληψη τοῦ ὑποκειμένου, δηλαδή οἱ νοητικὲς πραγματικότητες σὲ πολλὲς περιπτώσεις δὲν ἔχουν τοὺς βασικοὺς χαρακτήρες τοῦ διαισθητικοῦ χώρου (π.χ. χώροι τοῦ Ρήμαν, ὑπερμετρικοὶ χώροι τοῦ Krasner κ.τ.λ.).

Μιὰ διαδοχὴ Εὐκλείδειων πραγματικότητων, ὅπως εἴπαμε, δημιουργεῖ τὴν διαίσθηση τοῦ χρόνου, ὁ ὁποῖος φαίνεται νὰ εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοὺς βασικοὺς χαρακτήρες τοῦ χώρου. Ἔτσι ἓνας φορέας συνείδησης, παρ' ὅλο ποὺ κατέχεται πάντοτε ἀπὸ μιὰ παροῦσα πραγματικότητα, ἔχει τὴν αἴσθηση πὼς διατρέχει μιὰ διαδοχὴ πραγματικότητων μέσα στὸν ἀμετάβλητο αἰσθητὸ χώρο, ἡ ὁποία εἶναι μιὰ γραμμικὴ σχέση διάταξης μὴ διακριτικὴ, δηλαδή μεταξὺ δύο πραγματικότητων ὑπάρχει μιὰ ἄλλη. Ἡ ἔλλειψη διακριτικότητας στὴ διάταξη, δηλαδή ἡ ἀνυπαρξία κενοῦ ἀνάμεσα στὶς πραγματικότητες καὶ ἡ δυνατότητα πρόβλεψης, συντελεῖ στὴ διαμόρφωση κάποιου εἶδους ἀκαθόριστης συνέχειας συμβάντων. Ἔτσι μιὰ διαισθητικὴ συνέχεια ἐπιβάλλεται σὰν βασικὸς χαρακτήρας τοῦ αἰσθητοῦ χώρου ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν διάταξη ποὺ καθορίζει τὸν χρόνο. Π.χ. ἀνάμεσα σὲ δύο σημεῖα μιᾶς εὐθείας ὑπάρχει πάντοτε ἓνα σημεῖο της, κάθε γωνία ἔχει διχοτόμο καὶ ὁ χώρος εἶναι «πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν». Ὁ προσδιορισμὸς τῆς συνέχειας ὑπῆρξε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἀντικείμενο μελέτης τῆς νόησης, δηλαδή ἡ διαισθητικὴ ἀντίληψη τῆς συνέχειας ἀναζητεῖ συνεχῶς καλύτερη ἐννοιολογικὴ κάλυψη, γιὰ νὰ περάσει σὰν στοιχεῖο μιᾶς νοητικῆς πραγματικότητας. Ἡ μαθηματικὴ σκέψη σ' ὅλη τὴν ἐξελικτικὴ της πορεία ἔχει πάντοτε ὡς ἀντικείμενο μελέτης αὐτὴ τὴν διαίσθηση. Πολλὲς μαθηματικὲς ἐννοιες ἔχουν ἐπινοηθεῖ γιὰ νὰ τὴν ἐκφράσουν, γιατί ἡ διαίσθηση τῆς συνέχειας εἶναι ἡ συνισταμένη ἐκδήλωση πολλῶν χαρακτήρων τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, ποὺ ἐκφράζουν ἰδιότητες τῆς ὑπόστασής του. Π.χ. οἱ διαισθήσεις τῆς συνέχειας καὶ τοῦ ἀπείρου εἶναι σύμφυτες, γιατί ἡ μία κατὰ κάποιο τρόπο γεννάει τὴν ἄλλη, δηλαδή πάντοτε εἶναι δυνατόν νὰ βρεθεῖ κάποια μορφή συνύπαρξής τους.

Αν δεχθούμε πώς η νόηση κινείται μόνο μέσα στον χώρο των πραγματικοτήτων, τότε γεννιέται το ερώτημα: Οί πραγματικότητες, που κυριαρχούνται από αυστηρή λογική συνέπεια, εκφράζουν, έστω και μερικώς, την αντικειμενική πραγματικότητα; 'Η απάντηση είναι αρνητική· και θα δώσουμε ένα παράδειγμα από τις γνωστές άπορίες του Ζήνωνος: 'Ο 'Αχιλλεύς ακολουθεῖ μιὰ χελώνα με σταθερή ταχύτητα, ή όποία είναι μεγαλύτερη της όμοιως σταθερής ταχύτητας της χελώνας. "Αν Α₁ είναι μιὰ θέση του 'Αχιλλεύς και Χ₁ της χελώνας, τότε σε κάθε στιγμή ή θέση της χελώνας θα είναι Χ_ν, ενώ του 'Αχιλλεύς θα είναι ή θέση Α_ν, όπου ή θέση Α_ν προηγείται της Χ_ν στη διάταξη της ακολουθίας Α₁, Α₂, Α₃, ..., Α_ν, ..., Χ₁, Χ₂, Χ₃, ..., Χ_ν, ... 'Ο 'Αχιλλεύς δέν θα συναντήσει ποτέ τη χελώνα. Πράγματι, σε κάθε ζεύγος θέσεων (Α₁, Χ₁), (Α₂, Χ₂), ..., (Α_ν, Χ_ν)... υπάρχει ένα μέσον, από τó όποιο πρέπει νά περάσει ó 'Αχιλλεύς· και έπειδή τὰ ζεύγη είναι άπειρα, είναι άπειρα και τὰ μέσα αυτών, δηλαδή Μ₁, Μ₂, Μ₃, ..., Μ_ν, ... "Ετσι ó 'Αχιλλεύς δέν μπορεί ποτέ νά ξεπεράσει ένα άπειρο πλήθος σημείων. Αυτή ή άπορία προέρχεται από ελαττωματική εφαρμογή του μαθηματικού μοντέλου, δηλαδή έχουμε μιὰ νοητική πραγματικότητα που δέν εκφράζει την αντικειμενική διαδοχή των συμβάντων. Συγκεκριμένα στον καθορισμό της έννοιας του άπειρου περιλαμβάνονταν και ó περιττός περιορισμός, ό όποιος άπαγορεύει την ύπαρξη γεγονότος μετά από μιὰ άπειρη διαδοχή συμβάντων, δηλαδή δέν ήταν δεκτή γιά φιλοσοφικούς λόγους ή υπέρβαση του άπειρου, παρ' όλο που ή έννοια του όριου ήταν διαμορφωμένη. Οί φιλόσοφοι και οί μαθηματικοί της αρχαιότητας δέν μπορούσαν νά δεχθούν την ύπαρξη πραγμάτων και γεγονότων πέρα από τó άπειρο, ενώ δέχονταν την προσέγγιση με άπειρό πλήθος μεταβολών. Τό προηγούμενο παράδειγμα καθώς και άλλα, τὰ όποια μπορούμε νά βρούμε στις επιστημονικές θεωρίες, δείχνουν, ότι στη διαμόρφωση των πραγματικοτήτων υπεισέρχονται στοιχεία άσχετα από τούς αντικειμενικούς έρεθισμούς, τὰ όποια διαμορφώνονται από τις παραδοχές του ύποκειμένου. "Αν και οί

Ποιότητα και Παιδεία

Τό θέμα της παιδείας από αρχαιοτάτων χρόνων έως σήμερα είναι ποιοτικό. Δέν υπάρχει αντίκρυσμα στην όποια παιδεία, που αποβλέπει σε ποσοτικούς στόχους, γιατί αυτόμάτως υποβιβάζεται τó ποιοτικό της επίπεδο, και άπολλήγει σε άπαιδεία. 'Αλλά κάποια στιγμή ή «παιδεία» ταυτίστηκε με τó «πτυχίο», απέκτησε σκοπό και χαρακτήρα ποσοτικό και με τó πέρασμα του χρόνου κάτω από την μαζοποιητική επίδραση των διαφόρων «-ισμών» έγινε αντικείμενο της έξουσίας. "Ετσι λοιπόν φτάσαμε νά ζητάμε όχι μόνο «γεφύρια σε άνύπαρκτα ποτάμια» (και οί έξουσιαστές νά τὰ υπόσχονται) αλλά και πτυχία με άνύπαρκτη παιδεία ή άκόμη με άνύπαρκτη «έκπαίδευση», που συνιστά ψευδεπίγραφη έκφραση της παιδείας. 'Ο 'Αριστοτέλης στο Λύκειο και ó Πλάτωνας στην 'Ακαδημία άσχολούνταν μόνο με την παιδεία, και μάλιστα ύψηλου επιπέδου και περιεχομένου, χωρίς βεβαίως πτυχία.

Στις μέρες μας είμαστε μάρτυρες έξευτελισμού της σχολικής και πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, όπου ή άπουσία της ποιότητας είναι όλοσχερής. Οί παλαιότεροι τó ξέρουν, ότι κάποτε οί γυμνασιακές και πανεπιστημιακές σπουδές είχαν κάποιο περιεχόμενο, κάποια τέλος πάντων ποιότητα, παρὰ τὰ άναμφισβήτητα μόνιμα μειονεκτήματα του εκπαιδευτικού συστήματος. Κι όμως, αντί νά βελτιωθούν τὰ πράγματα, χειροτέρεψαν. Δέν θα μω σε λεπτομέρειες, ούτε θα αναλύσω

πραγματικότητες δὲν εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἔχουν τοὺς χαρακτήρες τοῦ Εὐκλείδειου χώρου, εἶναι ὅμως ἀναγκαῖο τὰ ἀξιώματα τῆς κλασσικῆς λογικῆς νὰ ἀποτελοῦν κοινὸ πυρῆνα τους, δηλαδὴ ὅλες οἱ πραγματικότητες, διαισθητικὲς ἢ μὴ, ἔχουν ὑποχρεωτικὰ σὰν κοινὴ ἀρχὴ τὸ ἀξιωματικὸ σύστημα μιᾶς λογικῆς, ἢ ὅποια μπορεῖ νὰ εἶναι πάντοτε ἡ Ἀριστοτέλεια.

Τελειώνοντας τὸ σύντομο ἄρθρο γιὰ τοὺς χαρακτήρες τῶν πραγματικοτήτων, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ τονισθεῖ, πῶς ἡ κλίμακα πού ὀδηγεῖ ἀπὸ τὴν αἴσθηση στὴν πραγματικότητα καὶ ἀπὸ αὐτὴ στὸ νοητικὸ χώρο καὶ ἀντιστρόφως, προσφέρει γνώση μόνο, ἂν ὅλες οἱ βαθμίδες εἶναι ἱκανοποιητικὰ συμπληρωμένες, δηλαδὴ μὲ ἀπόλυτη συνέπεια, γιατί μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ ξεκίνημα μιᾶς νοητικῆς ἀκροβασίας, πού δὲν θὰ ἐκφράσει ποτὲ συμβάντα.

→
τοὺς τεχνικοὺς καὶ οἰκονομικοὺς λόγους, πού ὀδήγησαν στὸ σημερινὸ κατάντημα. "Ὅμως θὰ σταθῶ σὲ ἀδრὲς διαπιστώσεις, πού ὀριοθετοῦν καὶ ἀποσαφηνίζουν τὸ θέμα σὲ γενικὲς γραμμές. "Ἐτσι γιὰ παράδειγμα ἀναφέρω, ὅτι οἱ 75.000 σπουδαστές πού εἰσήρχοντο στὴν ἀνωτάτῃ ἐκπαίδευση κάθε χρόνο, ἔγιναν διὰ μιᾶς 150.000, πρᾶγμα πού σημαίνει πῶς ἡ ὀριακὴ κατάσταση ποιότητος στὴν παιδεία τῶν παλαιότερων ἐποχῶν ὑποβιβάστηκε στὸ μισό, δηλαδὴ σὲ ἀπαράδεκτο ἐπίπεδο, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ πηγαίνει χαμένος ὁ κόπος ὅχι μόνο τῶν 75.000 σπουδαστῶν πού προστέθηκαν ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων 75.000 πού προχωροῦσαν ὅπως προχωροῦσαν: δηλαδὴ τοῦ συνόλου. Καὶ γιὰ ἀπόδειξη ἀναφέρω, ὅτι ἐνῶ τὸ 1960 τὸ πτυχίον τῆς ΑΣΟΕΕ γινότανε δεκτὸ γιὰ μεταπτυχιακὲς σπουδὲς στὴν Οἰκονομικὴ Σχολὴ τοῦ Λονδίνου, σήμερα οὐσιαστικὰ δὲν εἶναι δεκτό, ἐνῶ στὸν τόπο μας ἡ ἀξία γενικῶς τῶν πτυχίων ἔχει σχεδὸν μηδενιστεῖ.

"Ὅτι ἡ ἐκπαίδευση πρέπει νὰ διευρυνθεῖ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ἀλλὰ τὸ νὰ φανταζόμαστε ὅτι δῆθεν μποροῦμε νὰ διπλασιάσουμε καὶ νὰ τριπλασιάσουμε τὴ δυναμικότητα τῆς ἐκπαίδευσης μὲ ἐλάχιστα ἔργα καὶ πολλὰ λόγια, συνιστᾷ μπουμερανγκ κατὰ τῆς ἐξουσίας. Σήμερα ἦρθε ἡ ὥρα τῆς ἀλήθειας, ὅσο σκληρὴ κι ἂν εἶναι. "Ὅταν δὲν μποροῦμε νὰ ἐξασφαλίσουμε ποσότητα καὶ ποιότητα μαζί, τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ἐξουσία στὴν περίπτωσι τῆς ἐκπαίδευσης ἡττήθηκε κατὰ κράτος: ὑποσχέθηκε ὁμελέττες χωρὶς νὰ διαθέτει αὐγά.

Σπ. Νόνικας

ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

Ἐπιστήμη καὶ ἀλήθεια

Κύριε διευθυντά,

Ὅλοι γνωρίζουμε σήμερα, πὼς δὲν ὑπάρχει πιά ἐπιστήμη ἀνεξάρτητη καὶ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ὁποιαδήποτε σκοπιμότητα. Ἐχει μεταβληθεῖ σ' ἓνα ἐπιστημονικὸ ἀκαδημαϊσμό, ἓνα καθεστῶς ἀξιῶν πού διέπουν τὴ σύγχρονη ἐπιστήμη σὰν λειτούργημα καὶ σὰν κάτι τὸ ἀναγκαῖο. Ἡ νόθευση τοῦ ἰδανικοῦ τῆς ἀλήθειας σὰν μοναδικοῦ σκοποῦ τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας καὶ ζωῆς ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴ συγκεκριμένη μορφή πού παίρνει στὴν ἐπιστημονικὴ δεοντολογία καὶ πράξη ἀπώλειας τῆς ἐπιστημονικῆς ἀνεξαρτησίας. Προσδιοριστικὸ σύμπτωμα τοῦ ἐπιστημονισμοῦ - ἀκαδημαϊσμοῦ εἶναι τὸ φαινόμενο τῆς σύνδεσης δύο πραγμάτων ἀπὸ τὴ φύση τους ξένων μεταξὺ τους καὶ ἀσυμβίβαστων: τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐξουσίας. Γιατί, ἐνῶ τῆς πρώτης κορυφαῖο χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ δίπτυχο ἐλευθερία-ἀλήθεια, τῆς δεύτερης εἶναι τὸ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετο δύναμη-δόγμα.

Ἡ μετάπτωση τῆς ἐπιστήμης σὲ therapeutic παινίδα τῆς ἐξουσίας ἐκφράζεται μὲ τὴν εἰσαγωγή στὸ χῶρο τοῦ ἐπιστητοῦ τῆς οἰκονομικῆς καὶ ὀργανωτικῆς σκοπιμότητας - - δύο στοιχείων καθαρὰ ἐξουσιαστικῶν. Στὸ φαινόμενο τῆς ἐπιστήμης ἡ ὀργάνωση ἐκφράζεται μὲ τὸ σχολαστικισμό, δηλαδὴ τὴν ἀναγκαστικὴ καὶ ὀλοκληρωτικὴ ὑποταγὴ τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψης, ἔρευνας καὶ πράξης, ἀλλὰ καὶ ὀλοκληροῦ τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου στὰ διάφορα «δόγματα» καὶ «σχολές». Ἔτσι ἡ κοινωνιολογία, ἡ φιλοσοφία, ἡ βιολογία, ἡ ἱατρικὴ καὶ ἡ τεχνολογία γενικὰ δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ ἀπλὰ πνευματικὰ συμπληρώματα ἢ ἐπιστημονικοφανεῖς ἐδραιώσεις πολιτικῶν ἰδεολογιῶν ἢ κοσμοθεωριῶν καὶ γενικὰ τῶν κατεστημένων ἀντιλήψεων γιὰ τὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὸ σύμπαν.

Ἐπάρχουν σύγχρονα κορυφαῖα ἔργα ἐ-

πιστημονικῆς φιλοσοφίας, στὰ ὁποῖα καὶ ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ φιλοσοφία ἐκμηδενίζονται καὶ καταργοῦνται ἀπὸ τὸ πολιτικο-κοινωνικὸ δόγμα πού ὑπηρετοῦν. Ὑποταγμένη λοιπὸν καὶ καταπλακωμένη ἡ ἐπιστήμη ἀπ' αὐτὸ τὸν ὀγκόλιθο τῆς ἐξουσιαστικῆς σκοπιμότητος, ἀποκόπτεται τελικὰ ἀπὸ τὸν ὀμφάλιο λῶρο τῆς, τὴν ἀλήθεια, καὶ χάνει τὴν ἴδια τὴν φύση τῆς. Μέσα στὰ καταθλιπτικὰ πλαίσια τοῦ «δόγματος» καὶ τῆς «σχολῆς» ἡ ἐλευθερία τῆς ἀπεριόριστης ἀναζήτησης συντρίβεται καὶ χάνεται.

Τὰ περισσότερα ἐπιστημονικὰ ἔργα τῆς ἐποχῆς, «πρωτοποριακὰ» καὶ μὴ, στὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ ἐπαναλήψεις μέσα στὸν ἴδιο καμβά. Ἀσφυκτιᾷ ἡ ἐπιστήμη, καθὼς συναντᾷ στὸ δρόμο τῆς τὸ ἀεπέραστο φράγμα τῆς ἐξουσίας. Ἀσφυκτιᾷ, σταματᾷ, ἀκίνητοποιεῖται, ἀναρχοποιεῖται μπροστὰ στὸ ἐξουσιαστικὸ δόγμα καὶ περιστρέφεται γύρω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τῆς. Ἡ περιοχὴ τῆς γνώσης πού ἀφορᾷ στὴν οὐσία, τὴν ἀλήθεια καθολικοῦ κύρους καὶ γενικότερης ἰσχύος, ἡ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε περιορισμό, ἡ ἀπολύτως ἐλεύθερη ἀλήθεια* εἶναι ἀπαγορευμένος καρπὸς γιὰ τὸν σύγχρονο ἐπιστημονισμό-ἀκαδημαϊσμό. Καὶ οἱ ἐπιστήμονες μετατρέπονται σταδιακὰ σὲ παράσιτα τοῦ πνεύματος χωρὶς καμμία δυνατότητα καὶ προϋπόθεση δικιᾶς τους πρωτότυπης δημιουργίας: σὲ πνευματικὰ ἀπολιθώματα, πού θὰ ἐπιβιώνουν καὶ θὰ ἰδικαιώνονται ὄχι γιατί θὰ συνεχίζουν τὸ δρόμο τους πρὸς τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ γιατί θὰ τρέφονται πνευματικὰ ἀπὸ τὸ μόχθο τῶν παλιότερων, τῶν ἐλευθέρων πνευμάτων.

Μετά τιμῆς
Κώστας Δημόπουλος
Ἱατρός
Χαλκίδα

«Θερμοπυλῶν» συνέχεια

Κύριε Λάμπρου,

Διάβασα τις ασύμπτωτες για τη νεοελληνική παράνοια «Θερμοπύλες» του κ. Παναγιωτάτου (τεῦχος 63). Καί τις ξαναδιάβασα αρκετές φορές, καί πάλι προχθές, με τό ἴδιο ἐνδιαφέρον. Ἀλλά ἐξακολουθοῦν νά με βασανίζουν κάποια ἐρωτηματικά, κάποιες ἀπορίες. Ἔτσι, καθώς λ.χ. ἔχουμε μάθει, ἀπ' τό σχολεῖο ἀκόμη, ὅτι ἡ αὐτοκτονία εἶναι δειλία (ποτέ δέν πίστεψα κάτι τέτοιο, ἀλλά καί ποτέ δέν εἶχα τό ἔρεισμα...), νομίζω πώς ὁ κ. Παναγιωτάτος θά ἔπρεπε ἴσως νά προσκομίσει «πλείονες ἐξηγήσεις», προκειμένου γιά τό θάνατο τοῦ Σπαρτιάτη πολεμιστή. Ἐπίσης: Καθώς μάθαμε πώς ἡγέτες τέτοιου ἥθους προκρίνουν ἐν παντί τό συμφέρον τῆς πατρίδος (ὁπότε ἡ θυσία τεσσάρων χιλιάδων ἐπιλέκτων καί ψιλῶν στίς Θερμοπύλες θ' ἀποφεύγονταν, καθό μάταιη, ὅτι ἐπιζῶντες θά προσέφεραν ἑαυτούς στήν πατρίδα εἰς «εὐθεωτέραν περίστασιν», ὅπως λέγει καί ὁ ἱστορικός), ἐδῶ βλέπουμε νά προκρίνεται ἡ (ἀλαζονική);

δίχως ὄφελος ἀπώλεια ἐνός ἀνευ προηγουμένου σέ γενναιότητα-ἀποφασιστικότητα δυναμικοῦ! Πῶς συμβαίνει αὐτό; Καί πῶς συμβαίνει οἱ ἴδιοι, ποῦ μποροῦν νά καταδικάζουν καί ἐκτελοῦν ἑαυτούς (τέτοιο ἥθος!) νά «μὴ ἐξαιροῦνται ἀπ' τίς αἰτίες ποῦ χάλασαν καί διέφθειραν τή Σπάρτη»; Χαλαστές καί διαφθορεῖς τῆς Σπάρτης οἱ τριακόσιοι; Γίνεται;

Βέβαιη, πώς «στά Θερμοπύλια τοῦ κόσμου» ὁ «Δαυλός» καί οἱ συνεργάτες σας (περιορίζομαι στό ἀσυμβίβαστο τοῦ περιοδικοῦ σας, πῶς ἀλλίως νά ἐξηγηθεῖ ἡ ἀναπάντητη παρρησία του, τό ὅτι καταγγελλόμενοι ἐπυνύμως κωφεύουν κάποιοι, ποῦ ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ἄξιοι τοῦ κοινοῦ σεβασμοῦ;), δέν θά ὑπάρξει ἀντίρρηση, ἐπιτρέψτε μου νά περιμένω κάποια συνέχεια στό πολὺ ἐνδιαφέρον θέμα.

Με τις ευχαριστίες μου
Ἰωάννα Π. Σιώζιου
Λυών (Γαλλία)

Ἀπάντηση τοῦ κ. Σπ. Γ.Γ. Παναγιωτάτου

Ἀξιότιμη Κυρία,

1) Δέν ἀποκλείω πλάνην ἢ ὑπερβολή στίς ἐργασίες μου. Ἀντιθέτως: ἰσχυρίζομαι ἄκρως πιθανό τό ὀλίσθημα καί ἀμάρτημα παντός, πού, πέραν τῶν ἀσφαλῶν, «καθημερινῶν», «ἀνδυνῶν», δευτερευόντων (ὅτι αὐτά δέν ἀφήνουν περιθώρια σέ λάθη - ἄντε νά εἰπῆς πώς ὁ Παπαδιαμάντης προτιμοῦσε τή... μύρα), καταπιάνεται τὰ οὐσιώδη, σοβαρά, πρωτεύοντα, μεγάλα... Φρονῶ συνεπῶς σεβαστό-τιμημένο κάθε λογικό σφάλμα ἐδῶ, στά μεγάλα, προτιμῶ τό λάθος σέ τοῦτο τό χῶρον, ἀπ' τό σωστό σέ κείνον!.. Προτιμῶ τήν ἡττα ἐδῶ, παρὰ τή νίκη ἐκεῖ! Οἱ Τσίτσεστερ δέν εἶναι νά πνίγονται σέ δυό σπιθαμάδες γιαλοῦ - τοὺς περιμέν' ἡ ὀργισμένη Μπισκάγια, ὁ ἔξω Πόντος (α)!

2) Ἄν τό «κακό» εἶναι ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου, ἤτοι ἡ «ἄλλη φύσις μέσα στη φύσι», ἡ ἴδια τῆς διφύια ἔστω, εἶναι αὐτονόητο πώς ἡ ΕΝΟΧΗ δέν λέγεται Ξέρξης, Μῆδοι, Θηβαῖοι, Ἐφιάλτης. Ὅχι συνεπῶς ἡ ἐνοχή καθ' ἑαυτήν ἀλλ' ἡ συνείδησί της (τό νά ἔχω συνείδησιν τῆς ἐνοχῆς μου) μέ ὀρίζει ἐγκαλεστήν κ' ἐγκαλούμενον, ἐνοχον καί τιμωρὸν ἑαυτοῦ - στό βαθμὸ πού μέ φέρει ἐπέκεινα, ἀπωτέρω τῶν κοινῶν μέτρων ἢ ἴδια αὐτή...

3) Τὰ περὶ δειλίας τῶν αὐτοκτόνων (μιλᾶμε γιά τοὺς ἐν ὑγείᾳ - ὄχι τοὺς ἐν νοσηρότητι, διαστροφῇ, ἐκστάσει) - εἶναι ὅλως ἀνεδαφικά: Ἀπ' τῇ στιγμῇ πού ὁ ἄνθρωπος φθάνει στό ἐπίπεδο νά ἐπισημαίνει τὴν ἔλλογη Ζωὴ ἔνοχη καί νά τὴν φέρει εἰς κάθαρσιν, νά τὴν τιμωρεῖ χωρὶς νά τὴν πονᾷ (ἑαυτὸν ἀναιρῶν), ἀπ' τῇ στιγμῇ δηλαδὴ πού βεβαιώνεται πέραν τῶν κοινῶν μέτρων, δέν τὸν ἀπασχολοῦν Ἑλλήνες, Πέρσες, Ξέρξης, Ἐφιάλτης, ἐνοχή, ἀθωότης. Οὔτε ἡ «σωτηρία» πατρίδων, λαῶν, βωμῶν, ἐστιῶν (β)...

(α) Τσίτσεςστερ: Περίφημος ἄγγλος «μοναχικός θαλασσοπόρος» τῶν τελευταίων ἐτῶν. Σὲ ἡλικία ἐβδομήντα δύο ἐτῶν, μ' ἓνα σκαφίδι ἐλαχίστων μέτρων, χωρὶς μηχανή καὶ πλήρωμα, διέπλευσε κά-θετα τὸν ὠκεανό, Λίβερπουλ-Κέϊπ-τάουν. Ἄν ἦταν Ἕλληνας, θὰ τὸν ἔκανε νούμερο ἐπιθεωρήσεως ὁ, παρὰ τὰ ψυχικὰ προβλήματα του ἔξοχος **κονομαδόρος** τῆς ὑψιστῆς θεατρικῆς ποιότητος (τῶν... ἀ-δελφῶν Λυσιστρατῶν!) καὶ ἤδη φλογερὸς ἐθελοντῆς στρατιώτης, κ. **Λαζόπουλος!** Τὴ γλύτωσε, ἐπειδὴ βρέθηκε ἄγγλος —ὄχι ἐντελῶς βέβαια: τὸν ἔκαναν «σέρ» (ἐνῶ τοῦ χρειάζονταν πατσαβούρα, κ. Λαζό-πουλε, ἔτσι;), τὸν ἔχρισε ἱππότης ἡ νῦν βασίλισσα τοῦ Ἑνωμένου Βασιλείου. Δὲν εἶναι οἱ τίτλοι εὐ-γενείας πού μᾶς συγκινοῦν. Τὸ σημειῶνω, ἐπειδὴ ὁ τίτλος (μὴ κληρονομικός) περίμενε τὸν «τρελλό» γέρο ἐτοιμος, στὸν ἀκροτελευτίο βράχο τῆς ἀφρικανικῆς ἡπείρου —ἔτσι προκόβουν οἱ λαοί: ἀνέβα Χίλλαρυ, κατέβα σέρ Ἐντμουρ. Καὶ λέω μήπως... ἔνεκα οἱ ἐν ἐπαρκείᾳ Λαζόπουλοι, μήπως, ἔνεκα οἱ ἐν ἀνεπαρκείᾳ «τρελλοί», βουλιάζει τούτη ἡ τῶν ἀσιδῶν (μὲ τὰ... ψυχικὰ προβλήματα) χώρα. Ἀ-ψοῦ καὶ μὲ τίς ὑγείες σας, κ. Σαβδόπουλε τῶν ἑκατομμυρίων, μὲ τὰ ψυχικὰ προβλήματα, πού ἔτσι καὶ κουτουλήσετε τὸν Λυκαβηττό, τὸν ἀνεβάξετε στὴν Πάρνηθα...

(β) Τὰ ἄνω δὲν σημαίνουν ἀφιλοπατρίαν, φραγκολεβαντισμόν —ἀκριβῶς αὐτὸ εἶναι τὸ θέμα μας, ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ νόημα περνáει στὸ ποίημά του ὁ ποιητής: **Γιὰ τὴν πατρίδα πεθαίνω τώρα, κι ἄς μὴ χρειάζεται!** Γιὰ τὴν πατρίδα πεθαίνω τώρα, πού δὲν χρειάζεται. **Γιὰ τὴν πατρίδα πεθαίνω τώρα, πού δὲν ἀξίζει νὰ ζήσω γι' αὐτήν!** Ἐχ, Ἕλληνες! Μὴ τὴν χαλάτε τὴν πατρίδα, ἂν θέλετε τοὺς Λεωνίδες «εἰς εὐθετωτέραν περίστασιν». Ἄν θέτε τὰ τέκνα σας νὰ μὴ φθάνουν στὶς Θερμοπύλες Λεωνίδες, μὰ Αἰσχύλοι!

Τὸν ἀπασχολεῖ ἡ ἀρτιότητα τῆς Ζωῆς, ἡ ἀκεραιότητά της, δηλαδὴ ἡ **τελειοποιήσις, ἀρτίωσις, ἀκεραιώσις** της. Πού, πρέπει νὰ ὑπογραμμίσω ἀμέσως, δὲν ἐπιτυγχάνεται μὲ συλλογικὲς προσπάθειες, μὲ πολιτικούς ἢ πνευματικούς «ἀγῶνες», πατρωνεῖες, κηδεμονίες —Καραμανλῆδες, Παπανδρέου, Ρίτσους, Βρεττάκους. [Μεγάλῃ παρέκβασις: Τὴ ρῆσιν βεβαιώνει ἀκριβῆς ἡ δίπλα στὴ δυστυχίαν αὐτῆς τῆς χώρας **εὐτυχία τῶν ἐπωνύμων** —τὰ μεγάλα καὶ τὰ μικρά της προβλήματα, τί νὰ πρωτοθυμηθεῖς: τὴν... ἐκστρατεῖαν στὴν Κορέα ἢ τὴν ἐπάρκεια τῶν διαπραγματευτῶν μας γιὰ ΝΑΤΟ κ' ΕΟΚ — **δωδεκάμισιν δις δολλάρια** ἔχει πάρει ἡ Τουρκία ἀπ' τή... **Σοβιετικὴν Ἑνωσι** (sic). Τὶς τιμεντένιες τρέσες τῶν ἐθνι-κῶν ὁδῶν, τὸ φιάσκο τοῦ αὐτοματισμοῦ τῶν διοδίων, τίς σκάλες τῆς Ὀμονοίας, τὰ ἄχρη-στα τῶν προμηθειῶν, τ' ἀσκανδάλιστα σκάνδαλα, ΔΕΗ, ΟΤΕ (περιμένετε στὸ ἀκουστικό σας, Malag Ismeni), τὸ λυθὲν ὀριστικὰ πρόβλημα τῆς ὑδρευσῆς (σὲ δυὸ χρόνια τὸ νερὸ θὰ πουλιέται σὲ **μυρογνάμι**). Τὸ ὅτι, ὁ εὐρισκόμενος ἔξω ἀπ' τὴν Ἀθήνα (Γλυφάδα), γιὰ νὰ πάει ἔξω ἀπ' τὴν Ἀθήνα (Ἐλευσίνα), πρέπει νὰ περάσει... **μέσα ἀπ' τὴν Ἀθήνα** —χά-θηκε ἡ εὐκαιρία γιὰ ἓνα δρόμο Βάρκιζα-Ἐλευσίνα (σαράντα χιλιόμετρα) τὸ 55-63, πού ἦ-ταν ὅλα ἄχτιστα, ἄσε τὴν νεκρούπολιν πού θεμελιώσαμε... Τί νὰ πρωτοθυμηθεῖς... Πῶς ἔ-τσι καὶ κάνει τὰ τσίσα του κἀνα χερουβείμ, πνίγεται τὸ λεκανοπέδιο, νεκρώνονται φῶτα, τηλέφωνα, ἄσε τὰ πράσινα κύματα πού θὰ ἔλυναν τὸ κυκλοφοριακό. Τί νὰ πρωτοθυμηθεῖς. Τὴν ἔξοδο τῆς χώρας ἀπὸ ΝΑΤΟ-ΕΟΚ, τὴν κατάργησιν τῶν βάσεων ἢ τὸ ψωμί, πού μόλις χθὲς ἐσφραγίσθη σοσιαλιστικώτατον «ἀρτοσκεύασμα» ἑξακόσιες τὸ κιλό. Τὸ ὅτι οἱ μεγά-λοι (τί μεγάλοι, τρισμέγιστοι) Ρίτσος καὶ Βρεττάκος, ἐξασφάλισαντες στὴ Ρωμιοσύνη ἐ-λευθερίαν, εἰρήνην, ἀδερφωσύνην καὶ πανανθρώπινην τσιχλόφουσκᾶ, ἀπέρχονται στὴν ποιουμένην τὴν πάπια περαβρεχειάν, εἰς ξεκοκκάλισιν τῆς «δικαίας μισθοδοσίας» —ἐπὶ τέλους ἀφήνοντάς τιν (Ρωμιοσύνην) νὰ κόψει ἡρέμα τὸ σβέρκο της. Τέλος παρέκβασης]. Πού ἐπιτυγχάνεται, λέγω, μόνον μὲ τὴν ἐπιδίωξιν **ΑΥΤΟακεραιώσεως**, ὁ ἄνθρωπος δὲν χρειάζεται... νεοφιλελεύθερους θεοὺς καὶ σοσιαλιστές... Ζιβάγκο, μήτε ἀνόητες Ρωμιοσύ-νες καὶ ἄπλοικοὺς **Ἐπιτάφιους**, μήτε (σατανικὰ γονιμοποιημένους) τῆς Σπάρτης τίς πορτο-καλιές, Μητέρες τοῦ Χριστοῦ Μαρίες, Σαρανταλείτουργα ὑπὸ τὸ Κιμώνιον τεῖχος. Χρειά-ζεται τὸν ἴδιον σεβασμόν —τὸν ΑΥΤΟσεβασμό του...

-- Ἀλλά, κύριε, τί νὰ καταλάβω ἓνα ὄρον ὠκεάνειου εὐρους; Πῶς ἐννοεῖτε τὸν αὐτο-

σεβασμό, σὲ τί ἀκριβῶς συνίσταται, *τί εἶναι*;

— Εἶναι ἡ *ὥς τὴν ἀνατίναξι τοῦ σύμπαντος* διεκδίκησης — ἡρέμα ὁμόζυγη (ὁμόζυγη ἰ-
λαρῶς) τῆς παραίτησης ἀπ' τὸ *περισσό* (περισσό εἶναι ὅ,τι πέραν τοῦ ἐνστιγματικὰ ἀπα-
ραίτητου).

— Καλὰ ἡ διεκδίκησης, ἡ παραίτησις αὕτη εἶναι δυνατή;

— Ὑποθέτω, ναί, ἀφοῦ τὸ μάταιο τοῦ περισσοῦ ὄχι μόνον τὸ *συλλαμβάνει ἡ λογική*,
ἀλλὰ καὶ τὸ *ἀποδέχεται* ὁ ἄνθρωπος θεωρητικά, δηλαδὴ σὲ ὅλο τὸν ἀπέραντο βίον του
πλὴν τῆς βιούμενης στιγμῆς! [Βιούμενη στιγμή ὑπονοεῖται ἡ στιγμή ποῦ ὁ ἄνθρωπος προ-
γραμματίζει (περνᾷ στὴν ἐφαρμογή — κάνει πράξι) τῇ ζωῇ του, ἡ στιγμή ποῦ διεκδικεῖ «αὐ-
τό», ποῦ καὶ δίχως του δὲν πονοῦσε ἐνστιγματικὸ πόνον, καὶ μαζί του δὲν θεραπεύει οὐ-
σιαστικές, ἀλλ' ἐκ διαστροφῆς ἀνάγκες, οἷον ματαιοδοξία, ξιπασιά, ματαιοφροσύνη!]

...
"Ὅ,τι ἀκριβῶς ἐπιθυμῶ νὰ ὑποστηρίξω εἶναι, ὅτι ἐδῶ ὑπάρχει ἡ ἀκαταληψία, ἡ συνει-
δητή (κρινόμενη ἀσύμφορη) ἄρνησις τῆς *ὀλύμπιας αὐτοχειρίας* — δὲν μᾶς συμφέρει, τὴν...
καταργοῦμε. Τοῦτο εἰς διατήρησιν τῶν... πειθομένων ἡρώων: «*μένοντας ἐν τῇ τάξει ἐπι-
κρατεῖν ἢ ἀπόλλυσθαι...*» *Πότε;* "Ὅταν ὁ ἐπίσης *Σπαρτιάτης στόλαρχος Εὐρυβιάδης (πα-
ράλληλα...)* «εἶχεν ἤδη ἀπαξ ἐγκαταλίπει τὴν ταχθεῖσαν αὐτῷ περὶ Ἀρτεμίσιον θέσιν καὶ
μετ' ὀλίγον πάλιν ἐγκατέλιπεν αὐτήν, τὴν δὲ πρώτην φορὰν ὅλως *ἀμαχητί*, καὶ ὅμως δὲν
κατεδικάσθη, δὲν ἀπεδοκιμάσθη, διότι ὑπενδίδων εἰς βίαν ἀνωτέραν *διέσωσε* τὸν ὑπ' αὐ-
τὸν τεταγμένον στρατὸν ἵνα χρησιμεύσῃ τῇ πατρίδι εἰς εὐθετωτέραν περίστασιν». (Πα-
παρρηγοπούλου 2/84). Γιὰ νὰ ἔχουμε, τέλος, ν' ἀντιτάξουμε *λόγια* στὰ *νοῦμερα*, φιλολο-
γία στὰ μαθηματικά: Λαὸς ποῦ πεινάει, δὲν ἔχει πατρίδα — *κουβέντα* ζωῆς!.. "Ὅ,τι ἀπέμενε
στὸν ποιητὴ (συνθέτοντα τὶς εἰκονοκλαστικές «Θερμοπύλες» του) ἦταν νὰ *προσποιηθεῖ*,
νὰ παίξει θέατρο. Ἀφοῦ μόνον ἔτσι, καὶ ἡ προαποφασισμένη «θυσία» τοῦ Σπαρτιάτου
βασιλέως καὶ στρατηγοῦ *δικαιώνει* αὐτὲς τὶς καταλυτικές «Θερμοπύλες» (ἀφοῦ στὴν ἀγέ-
ρωχὴ τοῦ αὐτοχειριᾶν περιέχεται ἓνα *τουλάχιστον ὁμολόγο στοιχείον*: ἡ βεβαιότης τοῦ
Σπαρτιάτου ἡγήτου γιὰ τὴν ἥττα), καὶ εὐθυγραμμίζεται (ὁ ποιητής) μὲ τὴν κοινὴ, ἐξ ὑπαγό-
ρευσης, σύγχυσι ἢ πλάνην — *τάχα* πῶς «ἂν δὲν ἦταν ἡ προδοσία!..» Μὰ νὰ ποῦ ἡ ποιητικὴ
ιδιοφυία τοῦ Καβάφη ἔχει κλείσει γιὰ πάντα τὸ θέμα: οἱ Μῆδοι ἐπὶ τέλους θὰ διαβοῦνε...

Ἐξ ἄλλου, ἂν ὁ ποιητὴς πίστευε πῶς ὑπάρχει ἀνάγκη, θὰ μπορούσε νὰ ὑποστηρίξει
διεξοδικά, καὶ ἴσως ἐπαρκῶς, τὰ καινὰ ποῦ εἰσάγει. Ὅπως δὴ ποτε φρονεῖ ὅτι στίς Θερμο-
πύλες δὲν ἔχουμε τὸν πατριδολάτρη μάρτυρα, οὔτε φυσικὰ τὴ διχασμένη προσωπικότητα,
τὸ διλημματικὸν ἄνθρωπο, τὸ νοσηρὸν αὐτόχειρα. Φρονεῖ πῶς ἔχουμε τὸν *ὀλύμπιο αὐτο-
κτόνον*, ἓναν πρὸ πολλοῦ ἀπομακρυνθέντα — ἓναν ποῦ τὰ ἐνδιαφέροντά του δὲν εἶναι πλέον
«τοῦ κόσμου τούτου». Ὁ Λεωνίδας στὸ ἀχαλίνωτο κι ἀκόρεστο τῆς ἀνθρώπινης φύσης θὰ
πρέπει νὰ εἶχεν ἀναγνωρίσει καὶ παραδεχθεῖ ἀπαραβίαστο, ἀμετάβλητον ἐσαεῖ, τὸ ἐγκό-
σμιον στάτους κβο — *δυόμισι χιλιάδες* χρόνια δὲν τὸ διέψευσαν. Γεγονὸς εἶναι, φρονεῖ πά-
ντα ὁ ποιητής, πῶς ὁ Λεωνίδας δὲν καταδέχθηκε τὴν ἐλπίδα, τὴν αὐταπάτη, τὴν εὐτελεῖ
διασκέδασιν — τὸ ἐπιχείρημα ὅτι, ἀφοῦ ζήτησε ἐνισχύσεις ἀπ' τὴ Σπάρτη, δὲν βεβαιώνε-
ται διῆθεν ἡ ἀπόφασί του νὰ πεθάνει, ἀνατρέπεται μᾶλλον εὐχερῶς. Ἀκόμα κι ἂν βλέπει
τὴ Σπάρτη περισσότερο σὰν ἄχαρη σταφιδιασμένη μέγαιρα μὲ ξερριζωμένη μήτρα καὶ λι-
γότερο σὰν αἷμα χαλασμένο γιὰ πάντα, πάλιν εἶναι πεπεισμένος πῶς τίποτε δὲν εἶναι ν'
ἀλλάξει. Πῶς ὁ δρόμος πρὸ τῆ φθορά-διαφθορά δὲν εἶναι ἀνασχετὸς — ποτὲ ἡ φύσις δὲν
θὰ νὰ ἄλλῃ! Ἐτῶρα πᾶ εἶναι φανερό: Μάταιη ἡ κατάφασις, μάταιη ἡ ἄρνησις, μάταιη
ἡ ἀνάμεσά τους κλιμάκωσις. Τὸ «ἔτσι» καὶ τὸ «ἄλλως» εἶναι πέρ' ἀπ' τὸν ἑαυτὸ τους,
πέρ' ἀπ' τὴν ταυτότητά τους. Καὶ τί εἶναι τὸ ζωικὸ (σχῆμα, ιδιότης, μάζα, ἐπιδραστικό-
της). Πάρει ὁ ψῦλλος τοῦ ψύλλου — χαμένου σὲ ρωγμὴ γαλαξιακοῦ συγκροτήματος ἀνεύ-
ρετη; Καὶ τί εἶναι πᾶρεξ χνουδι χνουδιοῦ, ποῦ μαντευτικὰ γράφοντας σ' ἡλιαχτίδα συ-
γκαταριθμεῖται ἀσύστατο, πῆς, ἀνεπισήμαντο, ἀνεπίπτωτο, Μηδὲν, ποῦ ὁ ἐκστατικὸς αὐ-
τοερωτισμὸς του ἀποχαλινώνει θεομανῆ Νάρκισσον, διεκδικητὴ ὑπερόπτην κ' ὑψάχυνα,

οιηματίαν ὑπέροφρον; Πάνω ἀπ' ὅλα ὁ πόνος, πάνω ἀπ' ὅλα γιατί ὁ πόνος, πρὸς τί, γιατί δίχως «διότι»;

“Ἄς εἶναι, ἐν τάξει, ὁ κεύ. “Ὅπως τὸν θέλετε, θὰ τὸν ἔχετε τὸ Λεωνίδα σας, δὲν θὰ σᾶς χαλάσει τὸ κέφι· θὰ πελεκάει νεφρούς, βασιλόφλεβες, σκώτια —τί ἀηδία, Θεέ μου, τί πληξίς, τί χάσμησις, οὔτε κλητήρας νεκροτομείου! Δὲν γίνεται ἀλλιῶς, Λούη μου, δὲν γλυτώνεις, πετσόκοβε, ἔτσι σὲ θέλουν οἱ πάντες γιὰ πάντα, ἔτσι, πιὸ πέρα, θὰ σὲ φωτογραφίζουνε χάλκινον, μετρώντας τὰ τέτοια σου φουμαρισμένες σκανδινανές κι ἀμερικάνες ζωντοχιῆρες, χεχεχέ...

Τέλος πάντων καὶ τέλος καὶ δηλαδή τέλος πάντων: *‘Ιμπάργκο* πού νὰ πάρει ὁ διάολος! Πίσω γιὰ Σκάρφεια, πρὶν πιάσει τὴν Ἀλτηνοῦ ὁ Ὑδάρνης, πού νὰ πάρει ὁ διάολος! Ἡ πατρίς σὲ χρειάζεται, παιδί μου, *σῶσε τὰ στρατὰ* πού σοῦ ἐμπιστεύθη —στὴν Κούλουρη ὁ ὑπὲρ πάντων, δὲν τὰ ἔμαθες;

— Πρίτς.

— Παναπεῖ;

— Πρέπει νὰ γράφουν οἱ «Θερμοπύλες» — πρῶτες καὶ δεύτερες, γαμῶτο...

— Παναπεῖ!

— Παναπεῖ, πού θέλει ἄς μπαρκάρε, πού θέλει νάτην ἢ Σκάρφεια, γρήγορα πόδια κουτάβια, «εἰς εὐθετωτέραν περίστασιν...»

— Κ' ἐσύ, βαριόμοιρε:

— Σᾶς ἐμειδίασαν: ἐγὼ ἐδῶ, γιὰ πάντα.

— Πομένουν τοῦτοι κ' ἐκείνοι, τόσοι κι αὐτοί. Εἶναι καὶ κάτι παλιοθηβαῖοι...

— “Ἄς.

— Τί «ἄς»! Αὐτοὶ θὰ προδώσουνε σίγουρα, προβοκάτσια, διῶχ' τους.

— “Ἄς.

...

Εἶπε «ἄς», καὶ δὲν καταλάβατε· δὲν καταλάβατε πῶς τὸ κακὸ μῆδε ὁ Ξέρξης εἶναι, μῆδε οἱ Θηβαῖοι, μῆδε ὁ κακομοίρης γιὸς τοῦ Εὐρύδημου. Πῶς τὸ κακὸ εἶναι ἡ ἴδια ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου —μὰ σεῖς, Μῆδοι, νὰ λέτε, βάρβαροι νὰ λέτε, προδότες νὰ λέτε, δὲν νιώθετε!.. *δίχως ἐξήγησι* τὸ λοιπόν, δὲν χρειάζεται!.. Γκούτ μπάϋ, Σπάρτη, ἀριβεντέρτσι, γριὰ μουλάρα, μάγισσα στέρφα κι ἀβύζαχτη. Πολλὰ ἀχαμνή ζύγισες, κακομοίρα μου, πολλά ζαβή, κάτι πῆγε στραβὰ μὲ τὰ χρωμοσώματα κ' ἤβγες μὲ μογγολισμό κι ὀλιγοφρενία, πού νὰ ταιριαζοῦμε, ἔρημη, πού νὰ καλιάσουμε οἱ δυὸ μας, *νὰ σοφιλιόσουμε πῶς!*.. Ἐτώρα, ὦ, τ' ἦτανε Λεωνίδας δὲν θέλει νᾶναι, παύει νᾶναι —τόπο κουτάβια: «... ἐξορμήσας πρῶτος εἰς τὸν ἐκτὸς τῶν πυλῶν εὐρύτερον χώρον...».

— Μπί. Λόγοι ταχτικῆς.

— Ναί, ἀμέ, πολλὴ ταχτικῆ: «... Ἄλλ' ἤδη οἱ Ἕλληνες παντάπασιν ἀπειρηκότες κ' ἐλάχιστοι μείναντες, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι συμπαραλαμβάνοντες καὶ τὸν νεκρὸν τοῦ βασιλέως, ἐντὸς τῶν πυλῶν, ὅπισθεν τοῦ τείχους...» — Μηδέν, ἀγάπη μου, τὸ λέω ἐγώ, ξοφλήσαμε ἐπὶ τέλους, σιχτίρ κ' ἐσύ, γέρο Εὐρώτα: ὅλο πλασμάδιο τοῦ Λαβεράν ἦσουν, καημένε... (Παπαρηγοπούλου 2/85).

...

Τί ἄλλο νὰ εἰπῶ, ἀξιότιμη Κυρία; Σὲ νὸν ἐ βέρο ἐ μπέν τροβάτο. “Ὅμως, ἀλήθεια δὲν εἶναι... βέρο; Ἐγραψα αὐτὲς τίς ἀπὸ ἀλειάντο χάλυβα «Θερμοπύλες» ἐαυτὸν προάγων εἰς γῆν ὀδύνης, μοῦ χρειάζονταν ἓνας βρόχος, πέρασα τὸ κεφάλι μου, μὲ πλαῖσιο τὸ ταβάνι πολὺ θ' ἄρῃσω, τὰ σεβάσματά μου, Κυρία. “Ὅσο γιὰ τοὺς λοιποὺς, μὴ διαβάσετε «Δαυλὸ»: Χαλάει τὴ χώνευσι ὁ κιαρατάς.

Μεθ' ὑπολήψεως
Σ.Γ.Γ. Παναγιωτάτος

Ἀπόψεις τοῦ «Νέου Κύκλου» Ὁρφικῶν» γιὰ τὸ Ἀλφάβητο

Κε Διευθυντά,

Ἀναφέρομαι εἰς ὑπ' ἀριθ. 71 τεῦχος τοῦ ἐγκρίτου «Δαυλοῦ». Προκειμένου ν' ἀξιολογήσωμεν τὴν ἐργασίαν τοῦ φίλου Δικ. Π. Κυραγγέλου σχετικῶς μὲ τὸ περὶ ἀλφαβήτου θέμα, θὰ πρέπει νὰ ὑποβάλωμεν τὸ ἐρώτημα: Ἐπὶ τίνος ἐποχῆς συστήματος ἀλφαβήτου ἀναφέρεται; δεδομένου ὅτι θὰ πρέπει νὰ ἀπαντήσῃ ὅτι ἀναφέρεται ἢ εἰς τὸ τελικῶς διαμορφωθὲν ἐξ εἰκοσιτεσσάρων ψηφίων, ὁπότε ἡ ἐργασία του οὐδόλως ἀνταποκρίνεται, ἢ εἰς τὸ ἀρχικὸν ἐξ εἰκοσιοκτῶ ψηφίων ὡς ἀναφερόμενον εἰς τὸ ἀρχαιοελληνικὸν σύστημα ἀριθμήσεως α=1, β=2, γ=3, ε=5, Ϝ=6 (Σταυρὸς τῶν Φιλόλογων) καθὼς καὶ εἰς τὰ φορρα, σὰν [δωρικὸν καὶ σανπὶ] καὶ εἰς ὃ σύστημα ἡ ἐργασία του ἐπίσης οὐδόλως ἀνταποκρίνεται, καὶ προσέτι χαρακτηρίζεται ὡς ἐλλιπὴς ὡς μὴ περιλαμβάνουσα καὶ τὰ εἴκοσι ὀκτῶ γράμματα.

Καὶ τὸ μὲν ἐξ εἰκοσιτεσσάρων ψηφίων σύστημα τελεῖ ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὴν ἀριθμολογικὴν ἀξίαν τῶν διαφόρων ἐνσυνειδήτων ὄντων ἐν τῷ Σύμπαντι ἢ ἐν τῇ σμικρογραφίᾳ τῶν κοινωνιῶν αὐτῶν· π.χ. Ἀπλανεῖς: Μακαριότης τῶν Θεῶν διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῆς Δεκάδος (τῶν Ὁρφικῶν-Πυθαγορείων), τὸ δὲ ἀρχικὸν πληρὲς ἐξ εἰκοσι ὀκτῶ ψηφίων πλήρως ἀποδίδον πᾶσαν δονητικὴν δημιουργίαν τοῦ Λόγου (ἢ λόγου).

Εἶναι γεγονὸς ὅτι ἅπασαι αἱ πανάρχαιαι Μεσογειακαὶ φυλαὶ ὑπῆκουον εἰς τὸν γνωστὸν κανόνα τῆς ρυθμίσεως τῶν τοῦ βίου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπικρατουσῶν, πάντοτε, συνθηκῶν. Ὁ κανὼν οὗτος κατὰ τὴν παναρχαίαν ἐκείνην ἐποχὴν εἶναι περισσότερον ἔντονος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ὅτε κοσμοϊστορικὰ γεγονότα ἐν διαρκεί ἐξελίξι ἐυποβάλλουν τὸν ἄπειρον ἄνθρωπον εἰς διαρκὴ ἀναπροσαρμογὴν τῶν πεποιθήσεών του, ἐνθ' συγχρόνως ταῦτα (τὰ γεγονότα) ὑποτάσσονται εἰς τὸν πλήρη ἔλεγχον τοῦ τότε νεοεμφανισθέντος ὑπερανθρωπίνου ὄντος τοῦ Χρυσέου Γένους, τοῦ Ἡσιόδου.

Πρόκειται διὰ τὸν homo, τ.ἔ. ὅρον δι'

οὐ ἀποδίδομεν συμβατικῶς τὸν ἄπειρον γήϊνον, ὡς ἄνω ἀναφέρομεν καὶ διὰ τὸν Mannus, τ.ἔ. ὅρον δι' οὐ ἀποδίδομεν συμβατικῶς τὸν ὑπεράνθρωπον λαὸν κατελθόντα ἐπὶ γῆς, ἵνα διδάξῃ τοὺς γηΐνους. Καὶ διὰ μὲν τὸν ὅρον homo συσχ. τὸν ὅρον μὲ τὴν λ. *χῶμα*, *humus* (γῆν), διὰ δὲ τὸν ὅρον Mannus (ἐκ τῆς τευτονικῆς μυθολογίας) συσχ. τὸν ὅρον μὲ τὴν λ. *Μνήμη* τῆς θείας Μονᾶδος. Ὡσαύτως ὁ ὡς ἄνω ὅρος Mannus ἀποδίδεται καὶ ὡς *Deus* (λατ.) ἢ *DeFos* (μεσογ. ρίζα) σχ. πρὸς:

δαίω = φωτίζω καὶ

δάω, *doceo* = μανθάνω (ρίζα M-N), φωτίζομαι (δεδ. ὅτι ρίζα M-N συσχ. πρὸς τὴν γνῶσιν τῶν ὑποσεληναίων πεδίων), θαυματοποιῶ. Ἡ ρίζα *δα-*, *del-* ἀναφέρεται ἐνταῦθα πρὸς διαχωρισμὸν τοῦ φωτός ἀπὸ τοῦ σκότους. τοῦ "homo" τῆς ὕλης ἀπὸ τὸν Mannus τῆς Μνήμης, ἢ τοῦ *Deus* τοῦ δαίειν, ἥτοι τοῦ ὑποσυνειδότος, ἀπὸ τοῦ ὑπερσυνειδότος, ἐν οἷς πεδία γνώσεως διακρίνονται, καὶ εἰς τὰ μὲν, ταῦτα εἶναι ἀσύστατα καὶ τελοῦν ἐν ῥευστότητι μικρᾶς ταχύτητος, εἰς δέ, τὰ δευτέρα ὡς καταρρακτώδη ὕδατα χεόμενα ἐντὸς τοῦ ὠκεανοῦ τῆς ἐν Σοφίᾳ Μακαριότητος τῶν Ὀλυμπίων. Ὡσαύτως ἡ ὡς ἄνω ἀποδιδόμενη ἐννοια τῶν ὑπερανθρώπων ἀποντᾶται μὲν, τῇ Ῥωμαϊκῇ παραδόσει ὡς *Lar-is* (ἐκ τοῦ *δαίω-δαί-μων* ὡς *δα(Ι)εργ-μῆ*).

Μεθ' ὃ κοσμοϊστορικαὶ ἀνακατατάξεις ἐπὶ τοῦ πλανήτου ἐπηρεάζουσιν τὰς ἐκάστοτε πεποιθήσεις ἀποδίδονται, ἐξηγοῦνται ὑπὸ τῶν γηϊνῶν βάσει τῶν κοινωνικο-θρησκευτικῶν δοξασιῶν τῆς ἐποχῆς, οὐδέποτε ὅμως ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν οὐρανίωνων. «Θεοὶ εἰσιν νοητικαὶ φυσικαὶ ἐνέργειαι ἐπὶ δικαιοδοσίας τινος ὀρισμένης» διοικοῦσαι ὀρισμένον βασίλειον.

Ὅμως πολὺ πρὸ τῆς ἐποχῆς τῆς τελικῆς ἀναπτύξεως τῆς Θρησκείας τῆς Λατρείας τοῦ φωτός (πρόκειται ἐνταῦθα διὰ τὰς Ἡλιακὰς Θρησκείας, ἐν αἷς συγκαταλέγεται καὶ ὁ Χριστιανισμός, οὐχὶ ὅμως ὁ Ἰουδαϊσμός καὶ ὁ Μωαμεθανισμός) ἐπικρατεῖ ἡ λατρεία τῆς Γῆς (*Dea, Tellus-uris*,

ἐνθα ὁ πανάρχαιος χαρακτήρ τι εὑρηται εἰς πλείστας ὅσας λέξεις σχετικὰς μὲ τὴν προσπάθειαν τῆς ἀναδομήσεως: *Atlantis*, *τλαω*, *Τελαμών*, Lat. *tuli*, *latum*, *latus* (=πλευρά) καὶ *salus-utis*, *sal*= *ἄλας* [σχ. μὲ *salus-utis* βλ. *Heal*, *Heil* (γερμ.) κ.ο.κ.] Θά-*Λα-σσα*: τοῦθ' ὅπερ ἐκ τῆς πρωταρχικῆς ἑλληνομεσογειακῆς ρίζης κοινῆς μὲ λέξεις τῶν ἀρχ. Μεξικανικῶν γλωσσῶν, οἶον: *Quetzalcoatl* = ὁ Θεὸς Φίδι ἦτοι ὁ ἡμέτερος "Ἀτλας, ἐπίσης, *chocolatl*, ἐνθα τι= ὕδωρ [διότι «συμμορφοῦται» πρὸς τὸν προσφερόμενον ᾠδον] δεδομένου ὅτι ἐντυπωσιάζε-
ται ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος ἐκ τοῦ φαινομένου τῶν κύκλων τῆς βλαστήσεως.

Καίτοι ὁ Πράσινος Κόσμος, κατὰ τὸ πλείστον, ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν Ἑλιακῶν ἐπιδράσεων, πρᾶγμα ὅπερ δὲν εἶναι γνωστὸν εἰς τὸν πρωτόγονον ἄνθρωπον (*homo*), τὸ μυστήριον τῆς σπορᾶς [*Semen* = σπόρος, λατ., *Satus* = σπορά, *Saturnus* = ἡ Ἑσπαρμένη ὑπὸ τὴν Χθόνα ὄντοτης: βλ. καὶ *Σπάρτη* = χώρος τῶν ἐσπαρμένων, ὑποχθονίων μυστηρίων «πρὶν γίνῃ ἡ φύσις πράσινη» καὶ ἀρχίση ἡ λατρεία τοῦ δένδρου ὑπὸ τῶν δενδροδρυῖδο-λατρῶν δωριέων: *δρῦς*, *δῶρος*, *durus*, *δούρειος*, *δορά* (κρητ. *δώρ*) = δοκός, δεξιός, δέχομαι] καὶ τῆς μυστικῆς ἀναπτύξεως [ἐντὸς τῶν σπλάγχων τῆς μήτρας (χώρος ἔσωτ. διεργασίας, διὸ καὶ ἡχώρος ἀγάπης) τῆς γῆς] συνδυάζει ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος μὲ τὰς φάσεις τοῦ Σεληνιακοῦ Δίσκου τῆς θεᾶς Μήνης.

Οὕτω τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς ἐν τῇ ἀθεάτῳ αὐτοῦ φάσει, ὑποχθονίως (ὅτι γινῆ: *θανή καὶ γέννησίς ἐστι*) προπαρασκευάζεται, ῥυθμιζόμενον ἀρρήκτως κατ' αὐτὸν (τὸν *hominem*) ὑπὸ τῆς Θεᾶς Μήνης (βλ. M-N σχ. νερό ἢ ῥοή ῥευστοῦ ἐν ἀρχαίαις Μεσογειακαῖς διαλέκτοις, δεδ. ὅτι ἡ φαντασία ἐνσυνειδήτως συνδυάζεται πρὸς τὰ πρωταρχικὰ ὕδατα τῆς Γενέσεως) καὶ τοῦτο, λόγῳ τοῦ φόβου ὃν ἐμπνέη αὐτὴ (ἡ Θεὰ Μῆνη) εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Συνεπῶς τὸ 28ήμερον ἡμερολόγιον καὶ πᾶσα ἔκφρασις τοῦ λόγου, τέκνου τῆς (φαντασίας) τῆς Σεληνιακῆς Μήτηρας (ἐξαρτήματος τῆς Γῆς) συνδέει ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἀνοδικῆς του ἐξελίξεως πρὸς τὴν Μήνην-Σελάναν. Εἰκοσιεὶς ἡμέραι, ἐν αἷς τε-

λειοποιεῖται τὸ ἔμβρυον τοῦ παγκοσμίου ἀνθρώπου (ἐν τῇ ἀνόδῳ αὐτοῦ ἐκδηλουμένου ἐκ τοῦ ἀποφλοιωμένου περικαλύμματος τῆς χαοτικῆς ὑποδοχῆς τῆς Μήτηρας: *ovum cosmicum*) καὶ καθ' ἃς ῥέει ἡ θεὰ Ρέα (=ἐτέ-
ρα ἔκφρασις τῆς Πρωταρχικῆς Σελήνης: *Εὐρυνόμη*, τοῦ Χάους) τὸν Ἀέρα (1) τῆς Ζωῆς/Πνεύματος τῆς *δίκης* δεχομένης Σπορᾶς (= *Saturnus*), ἐκάστη ἡμέρα ἀντιστοιχεῖ πρὸς ὠρισμένον ψηφίον τοῦ ἀλφαβήτου (4×7: τέσσαρες ἑβδομάδες δημιουργικοῦ ἔργου), πρὸς γεωμετρικὸν σχῆμα ῥυθμιζόμενον βάσει τῶν δονητικῶν νόμων τῆς Κρυσταλλογραφίας, τῆς κατὰ τοὺς Ὀρφικοὺς δομῆς τῆς ὕλης βάσει ἐνίων ἐπιδῶν ψαλλομένων ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς Ὑμνοῖς. Τὴν τακτικὴν αὐτὴν ἀντέγραψαν ἀργότερον οἱ Αἰγύπτιοι, καὶ ἐξ αὐτῶν ὁ Ἑβραῖος Δαυὶδ (εἰς *Ταχοῦτι*: *Θάθ*), καθὼς καὶ πάντες οἱ Ἀνατολικοὶ λαοί.

Διακρίνομεν τὸ Σεληνιακὸν ἔτος τῆς Μητρὸς θεᾶς ἀρχομένου τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου, ὅτε καὶ ἡ Ἑναρξίς/Μεταγεννίασις τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν ἐκ τῶν οἰκίων των, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ Εἰσοδος τῆς κεκαθαρμένης ψυχῆς τῆς θεᾶς Μητρὸς τῶν Ὀρφικῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ἵνα φέρῃ τὸ Νέον Φῶς, τὸν Ἀνίκητον Ἥλιον, *Sol Invictus* ἐν μηνί Δεκεμβρίῳ. Συνεπῶς ἐν μηνί Σεπτεμβρίῳ, ὅτε καὶ τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου ὡς Ἑστιάδος, εἶναι χρόνος προετοιμασίας νέων δραστηριοτήτων τῶν ἀνθρώπων τῶν μυστηρίων, τῶν ἀνθρώπων τοῦ ἀγροῦ. Ὁ Παρθενικός μὴν Σεπτέμβριος (2) ἀρρήκτως συσχετιζόμενος μὲ τὴν ἡμέραν Παρασκευὴν [τῆς Ἀφροδίτης, *Dies Veneris* παρὰ Λατίνους ἢ *Frey's Day* (*Friday*) τῶν Τευτόνων] τοῦ ἐπταμήτου (3) κύκλου, ὡσαύτως, περιλαμβάνεται εἰς τὸ Σεληνιακὸν ἡμερολόγιον.

Τοῦ ὡς ἄνω Σεληνιακοῦ ἔτους διακρίνομεν τὸ Ἑλιακὸν Ἔτος τοῦ Δεσπότη Λόγου-Ἠλίου-Υἱοῦ. Τούτου ἑναρξίς ἐν μηνί Μαρτίῳ, ὅτε καὶ τὸ Πῦρ τοῦ Ἀρεως ἀποτελοῦντος τὴν πρώτην ἐκ τῶν ἐπτά θυγατέρων Ἀκτίων τοῦ Ἑλιακοῦ Πνεύματος. Τοιαύτη ἑναρξίς, ὅτε τὰ Ἀνθεστήρια τοῦ Ἰω-Βάκχου, ὅτε συνεπῶς ἐκδηλουμένοι τοῦ Μεγάλου Ἑλιακοῦ Φωτός, συνεκδηλοῦνται (προϋπάρχοντος τοῦ Φεβρουαρίου

μηνός των νεκρών [βλ. *niger*, νή+ἐγείρω, νηγρέιτα/νιγρίτα] καὶ τῶν καθαρῶν σχετιζομένου πρὸς τὸ Σάββατον (4) τοῦ ὑποχθονίου Saturni/Κρόνου τ.ἐ., ἡμέραν τοῦ Ἀρχικοῦ Χάους τοῦ ἐν ὑπνώσει [νη-ἐγείρειν (5) τὸ συνειδὸς] ὄντος ἐνθα ἄρχει Κρόνος. Ἐκ τῆς Κρονιακῆς καταστάσεως τοῦ Ὀφίωνος τῶν Ὀρφικῶν, συμβολίζοντος τὰς κινήσεις τῆς Μήτρας, τῆς Εὐρυνόμης δίκης, ἐξέρχεται Ἔρως, ὁ Φάνης, ὁ Ἡλιακὸς Λόγος, ἥτοι ἡ ἔκφρασις τῆς περιστερᾶς τῶν Θείων Ὀρφικῶν.

Τὸ πρῶτον τέλειον σεληνιακὸν ἑλληνικὸν ἀλφάβητον ἐξ 28 ψηφίων ἀναφερόμενον ὡσαύτως καὶ εἰς τὸ Πάνθεον τῶν πρώτων Τιτάνων-ὄντοτήτων (καθὼς καὶ εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν), τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἀποτελοῦν τὴν πρώτην ἐπταδικότητα τοῦ Θείου ἔργου (= *Hebdomas titanica* - ὡς ἐπίσης ὑπάρχει ἡ τῶν Ὀλυμπίων *media Hebdomas*, ὅρος δι' οὗ ἀπεδόθη ἡ γερμ. λ. *mittwoch* = Dies Mercurii, ἀναφερομένη εἰς ἀμφοτέρα τὰ ἡμιτόνια τῆς Μουσικῆς τῶν Σφαιρῶν τῶν Πυθαγορείων) εἶναι:

(α) RHEA (=Χάος) ἢ ΓΑΙΑ (ὡς γαῖα ἐκφράζει διττότητα, ὅτι ρίζα ΓΑ- παράγει ΓΑΜΟΝ μετὰ ΓΙ-ΓΑ-ΝΤΟΣ, ρημ. *gerère*).

(β) ΥΠΕΡΙΩΝ (=Φῶς), ὅτι ἐν τῷ Χάει: οὐκ ἀπέστι Κύριος θεός.

(γ) ΦΟΙΒΗ (= Ἡμίφως) (φοιβάω = ἐξαγνίζω πρὸς τὸν σκοπὸν τὴν ΝΕΟΤΗΤΑ, προφητεύω ΝΕΟΝ ΚΥΚΛΟΝ, ὅτε καὶ φαίνεται: ὁ ὑποχθόνιος Σπόρος, τὸ Μικρὸν Φῶς τῆς Παρθένου, μηνὸς Σεπτεμβρίου, ἀρχῆς Σεληνιακοῦ Ἔτους, διὸ καὶ Σπόρος ἐν γαστρί γάστρᾳ).

(δ) ΚΡΕΙΟΣ (= Ἀρχὼν Κεραύνιος, σχ. Δίας κρατῶν κεραυνούς, γερμ. *Dienstag*) ὅ = *Ma/mers/vors Spiritus Solis*.

(ε) ΜΗΤΙΣ (= Ἀλήθεια, Δίκαιον, σχ. Αἰγυπτ. *Maat*), σχ. μετρᾶ, μήτηρ. *Mente* (=Νοῦ)· μετρᾶ ἢ *ma-ter-nus*, μήτηρ-*manus* (χείρ) τὴν ὕλην (6) (Μήτρα = Ἀρχικὸς θεὸς θῆλυς) ὡς *medicus* (=ίατρος) καὶ ὡς *περιστερᾶ* ἐν τῇ ἀρχικῇ μήτρᾳ αὐτῆς, ὡς Σοφία παρθένος ὀργιάζουσα (ὀργάς = *virgo*) ἐκχειλίζουσα ἐκ τῶν χυμῶν τῆς Φύσεως κατὰ Ἱπποκράτην (δεδ. ὅτι ἐν Χάει αὐτῆς τελοῦσα, ἐνθ' ἅπαντα τελοῦν ἐν σπορᾷ καὶ ἐν δυνάμει, ἐν οἷς μετρᾶ καὶ διαλογίζεται ὅ-

τι Γαῖα Μήτηρ (ἢ Μητις) Πρώτη Μάντις τῶν Ἀρχαίων ἦν)

(ς') ΘΕΜΙΣ (= τάξις· ρ. *to dame*, δαμάζω, δάμαλις, σχ. τίθημι, Θέτις, Τηθύς). Μετὰ τὴν Γαῖαν ἐν Δελφοῖς Θέμις ἐξουσιάζει, μεθ' ὃ φῶς ἐν Στερεώματι Οὐρανοῦ (=Διός) εἰσελεύσεται.

ΘΕΜΙΣ (=Χάος ἐν προβεβηκυῖα (ἀπο)καταστάσει αὐτοῦ, ἥτοι λήξις τοῦ πρώτου κύκλου, ὅτε ἠκούσθη τὸ *FIAT LUX* ὃν λόγον/Λόγον ἐποίησε Μήτηρ Ἀφροδίτη (*Lucifer*), Κάθοδος Οὐρανίωνων Προμηθέων.

Πολὺ πρὸ τοῦ «γεννηθῆτω φῶς» ἐν τοῖς Παναρχ. Μυστηρίοις ἠκούσθη ἡ μεγάλη Ἐπωδὸς “*YE-KYE*” τοῦτο ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν γονιμότητα τῆς Γαίας ἣτις ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῆς Χαστικῇ ἡλικίᾳ παρουσιάζεται *Femina Sterilis*. Ν.Β. *Ster-ilis- στείρα*, σχ. *στέρφα*, *sterbeir* ἐπίσης σχ. *nékus*, νη-ἐγείρω. *niger* (νιγρίτα).

Ἐκ τῆς Ἑκάτης (ἐκάς ἐκάς βέβηλοι! διατάσσει ὁ ἰσόθεος Πυθαγόρας) ἡ ἐν ὑπνώσει ὄντοτης: ἐμφανίζεται εἰς τὴν Πλησιφαῇ Μήνην (Σελήνην Πασιφάν) ὡς Σπόρος-Φῶς. Ἐκ τῆς *Νυκτός* [ν-ἀκτίς: σκοτεινότης (Λεξικὸν Σταματάκου)] ἐνθα φῶς — πρὸ τῶν ὀμμάτων μόνον τοῦ βεβήλου—ἀπέστη) ἡ βίωσις τῆς Σοφίας ὡς Φῶς τὴν Ἀλήθειαν φαίνει, ὡς Φάνης καὶ ἀλήθεια εἶναι ἡ συνοχή, τ.ἐ. Ἔρως τῶν Πάντων.

Ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω ἄς λάβωμεν ὑπ' ὄψει μας ὅτι καθ' ἐκάστην ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος τελεῖται τμῆμα τοῦ ὅλου Ἔργου τῆς Δημιουργίας τοῦ Μακροκόσμου (Σύμπαντος) καὶ Μικροκόσμου (ἀνθρώπου). Εἰδικοὶ παράγοντες ἐνεργοποιούμενοι ἐπιτελοῦν τὸ ἔργον αὐτό, οἷον θεραπείαι ἀσθενῶν, ἡμέρωσις ἐθίμων, ἀφύπνισις ὄντων ἐπὶ γῆς, παρ' ἐπισκεπτῶν Οὐρανίωνων κ.ἀ., ἀναλογούντων εἰς τοὺς πρωταρχικοὺς παράγοντας τοὺς ρυθμίζοντας τὴν εὐρυθμον λειτουργίαν τοῦ μικροκοσμικοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Οἱ ὡς ἄνω Τιτᾶνες-δημιουργοὶ τῶν ἐπτὰ ἡμερῶν κατακεκρημνισμένοι εἰς τὸν Ταρταρικὸν Ἀθάναρα τῆς Ἀβύσσου ὑπὸ τοῦ Κρονίδου Διὸς (Δκ), θέλουσι ἐν καιρῷ καθαρθῇ παρὰ τοῦ Φάνητος-Πυρός, ὅστις καὶ τὸν Κρονίδην (τέως Κρονίδην) Δία μετέ-

βαλεν εἰς Οὐρανίωνα. [*Di(ve)s* = "Ἄδης ὁ Πλούτων, ὁ ἔχων πλούσιον βασίλειον ἐκ ψυχῶν].

Εἶπομεν ὅτι τὸ πρωταρχικὸν ἀλφάβητον σύγκειται ἐξ 28 γραμμάτων (alphabet de 28 monogrammes), ὅσαι αἱ φάσεις τῆς σελήνης καὶ ὁ μετρούμενος χρόνος τῆς πληρότητος τοῦ κυφορουμένου ὄντος (ἤτοι, τοῦ θεοῦ Λόγου ἐν χάει). Διὸ καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποδεχθῶ τὴν ὄντως ἐπιμελημένην ἐργασίαν τοῦ φίλου Κυραγγέλου, ἐφ' ὅσον δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τοῦ ἀλφαβήτου, ἥτοι ἐκείνου τῶν εἰκοσιτεσσάρων ἢ εἰκοσι-οκτῶ γραμμάτων.

Ἀντιθέτως ἀποδέχομαι ἀπολύτως τὴν θέσιν τοῦ ἐν λόγῳ ἀξίου ἐρευνητοῦ ἐπὶ τῆς ἀριθμολογικῆς ἐπφδοῦ τῆς Πρώτης Δεκάδος τῆς Δημιουργίας. Εἶναι γεγονός ὅτι οἱ ἀριθμοὶ δίδουν ἐδῶ μίαν κάποιαν μεταφυσικὴν σημασίαν, ὅτι δηλ.:

(1) ΜΟΝΑΣ, ἡ μένουσα (ἄρα μὴ κινουμένη) οὐσία/ὄντότης/εἶναι.

(2) ΔΥΑΣ, ἡ δεδιχασμένη, ἄρα ἐκδηλοῦσα τὴν πρώτην διάστασιν, τὴν Φύσιν τοῦ ὄντος φαίνει.

(3) ΤΡΙΑΣ, ἡ τερσομένη, δεδ. ὅτι ἐκάστη κίνησις ἐνέχεται διὰ τὴν τριαδικότητα αὐτῆς, δι' ἧς ἡ ἐκδήλωσις τοῦ ὄντος.

(4) ΤΕΤΡΑΣ, δηλ. ἡ διὰ τῆς ἐννοίας ΤΕΤΡΑΠΕΣΔΑ λογισμένη κατάστασις τοῦ θετικοῦ καὶ τῆς μορφῆς.

(5) ΠΕΝΤΑΣ, ἡ αἰολιστὶ ΠΙΕΜΠΑΣ, ἡ πέμπουσα ἐνέργειαν παρὰ τοῦ θυομένου Λόγου.

(6) ΕΞΑΣ, ἡ ἐτυμολογικῶς ἀποδεικνύουσα ὅτι (ὡς ρίζα SFEL=SOL, ΑΒΕΛΙΟΣ-ΒΑΑΛ δεδ. ὅτι) τὸ πλανητικὸν πολύγωνον ΕΞΑ-

ΓΩΝΙΟΝ ἀφορᾷ τὸν "Ἥλιον καὶ συνεπῶς: ἡ συνάγουσα ἀμφοτέρους τοὺς πόλους τοῦ ἐκδηλουμένου σύμπαντος, δηλοῖ τὸν Νόμον τῆς Παγκοσμίου Ἀρμονίας, ὅπου ubi duo ego sum=κηρύττει Λόγος ΙΗΣΟΥΣ.

(7) ΕΠΤΑΣ, ὅτε τὸ πᾶν σεμνύνεται καὶ καθίσταται ἐν ΤΕΛΕΙ ΕΡΓΟΥ ΣΕΠΤΟΝ καὶ

(8) ΟΓΔΟΑΣ, ἡ Ἐκδύουσα Μήτηρ τὴν πρότερον φανείσαν Ἀρμονίαν τῆς Διττότητος εἰς τὸ μεμνημένον τέκνον τῆς (7), ὅτε καὶ νέος Κύκλος Δραστηριότητος ἄρχεται ἐν Μηνί Σεπτεμβρίῳ, ἐπὶ τῇ Εἰσόδῳ τῆς Θεομήτορος.

Σχετικῶς μὲ τὸ ποίημα "AIDS/Σόδομα", ὅπου κατὰ τὴν Ἑβραϊκὴν Βίβλον (Π.Δ.) ὁ Λῶτ προειδοποιήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ (ποίου Θεοῦ;) περὶ τῆς μελλούσης καταστροφῆς τῆς χώρας τοῦ Χάν, πλεῖσται ἀμφιβολίαι ὑφιστάμεναι προβάλλουν τὸ γεγονός, ὅτι οὐδὲν τὸ θεῖον ἐμφωλεῖται ἐν αὐτῇ τῇ Βίβλῳ. Ὁ Λῶτ... «ἐγνώρισε»... τὰς θυγατέρας του, καὶ ὅμως εἶναι ὁ... ἐκλεκτός τοῦ... Θεοῦ! (Μὰ, ἐν τέλει, ποίου Θεοῦ;) Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ Βίβλος τῶν Ἑβραίων γέμει/βρίθει ἀνηθικότητος! Οἱ θεωρηθέντες ὡς «τῆς Ἀβύσσου» λαοὶ τῆς Λευκῆς Θαλάσσης, τῆς καλουμένης Ἀβαντίας, ἐθεωρήθησαν ὡς μιάσματα ὑπὸ τῶν ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας, προσφέροντες οὕτω, οἱ τελευταῖοι, χρήσιμον ὑπηρεσίαν εἰς τὸ νέον Σιωνιστικὸν κίνημα τὸ ὁποῖον πλήττει ἀνηλεῶς, τελευταίως, τὴν χώραν μας! Πτωχή (8) μου Πότνια Παλλάδα!

Μετὰ τιμῆς

Δρ. Κίμων Γ. Ἡλιοπούλος
ΝΕΟΣ ΚΥΚΛΟΣ ΟΡΦΙΚΩΝ
Νέα Σμύρνη

(1) Ρέω, Ρέα, ἀήρ ἀποτελοῦν σύμβολα τῆς ρεοῦσης νοητικότητος τῆς μενούσης ἐν φαινομενικῇ ἀδρανείᾳ.

(2) Τοῦ δωδεκαμήτου κύκλου, δεδ. ὅτι ἕκαστος ἐνιαύσιος διαιρεῖται ἀναλόγως τοῦ Ἔργου εἰς τριτύν, τετρακτύν κ.ο.κ.

(3) Τοῦ Νέου Ἔτους τῶν Σεληνιακῶν Ὁρσκειῶν, ἐν αἷς καὶ ὁ Ἰουδαϊσμός καὶ Μωαμεθανισμός.

(4) Σάββατον, Σαβῶθ, σχ. Σαβάζιος: ἐπίθ. Σάβος Διόνιοςος (ρίζα, ἣν ἤρπασαν οἱ Ἑβραῖοι).

(5) Niger = μέλας, σχ. malus = κακός, μολύνω, mollis = μαλακός.

Ἡ ἀποβλακωτικὴ Ἑκπαίδευση

Κύριε Διευθυντά,

Ζοῦμε σὲ μία περίοδο, πού ὅσο ποτέ ἄλλοτε δὲν γίνεται τίποτα σωστό σ' αὐτόν τὸν τόπο. "Ὅπου κι ἂν κοιτάξει κανεῖς, θ' ἀντικρύσει τὴν ἀθλιότητα σὲ ὅλο της τὸ μεγαλεῖο.

"Αν καὶ ἡ γαστέρα τοῦ λαοῦ μας ἔχει γεμίσει ἀπὸ καιρὸ (μᾶλλον ἔχει παραφουσκώσει), τὸ μυαλό του ὅμως φαίνεται πὼς ἀδράνησε, ἢ ἀπ' τὸ πές, πές καὶ τὴ συνεχῆ πλήση ἐγκεφάλου μὲ ὅλα τὰ μέσα πού τοῦ τὴν κάνουν ἔπαθε μιθριδατισμό. "Αλλως δὲν ἐξηγεῖται τὸ φαινόμενο αὐτό. Βλέπει τὰ ὅσα ἐξοργιστικά γίνονται εἰς βάρος του, τὴν γελοιοποίησή του διεθνῶς, τὸ ἀδιάντροπο χονδρὸ δούλεμα πού τοῦ κάνουν. ἀλλὰ δὲν ἀντιδρᾷ, δὲν ἀγανακτεῖ καὶ οὔτε διαμαρτύρεται. Τὰ δέχεται ὅλα σὰν κάτι τὸ ἀπολύτως φυσικό. Ἀκούει πὼς λήστεψαν τὸ διπλανό του σπίτι ἢ ὅτι δολοφόνησαν ἕνα του γείτονα γιὰ νὰ τοῦ πάρουν ἕνα χιλιάρικο καὶ δὲν δίνει δεκαράκι. Διαρρήχνουν καὶ τὸ δικό του σπίτι καὶ δὲν ἐξοργίζεται, οὔτε καὶ τὸ καταγγέλλει, γιατί ξέρει πολὺ καλὰ πὼς δὲν ὑπάρχουν ἀρχές, γιὰ νὰ ἐνδιαφερθοῦν. Ὁ χωροφύλακας πού ἦτανε ἄλλοτε ἔτοιμος νὰ τὸν προστατέψει ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν ἐμποδίσει νὰ ἀδικήσει, δὲν ὑπάρχει σήμερα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν τοῦ σώματος μπορεῖ ν' αὐξήθηκε, ἀλλὰ τοὺς πήρανε οἱ ἡγέτες του γιὰ σωματοφύλακες, ὅσους δὲ περίσσεψαν τοὺς ἔθεσε ἐκτὸς μάχης ἢ δημοκρατία γιὰ τὴν ὁποία ἀγωνίστηκε «ὁ λαὸς πού ἔχει καὶ κρίση καὶ

μνήμη». Γιὰ τοὺς πανταχόθεν κινδύνους πού τὸν ἀπειλοῦν, ἐκτὸς ἀπ' τὸ γνωστό μας τροπάριο δὲν βγάζει κανένας τους ἄχνα. "Αν τολμήσει κάποιος καὶ τοῦ τὸ ἐπισημάνει, ξεσηκώνονται οἱ κεκράχτες τους καὶ μὲ ὅλα τὰ μέσα τὸν κατακεραυνώνουν, τὸν λένε συκοφάντη, καταστροφολόγο κι ἐθνικιστή. Μπορεῖ ὅμως νὰ βλέπει τὰ μεγαλοπρεπῆ τραπεζώματα (καὶ σ' αὐτὰ «σκίζουμε» σὰν λαός), τὸ ὄργιο τῶν φεστιβάλων, τὶς παντοειδεῖς «ἐκπολιτιστικὲς» ἐκδηλώσεις, τὰ περισπούδαστα συμπόσια, τοὺς ἀτέλειωτους ἐορτασμοὺς καὶ τὰ πανηγύρια (δὲν φαντάζεται ὁ ἄμειρος πὼς αὐτὰ γίνονται, γιὰ νὰ ἐνσπεύρουν τὸ μίσος καὶ τὴ διχόνοια), κι ἀκόμη τὰ μεγαλεπήβολα σχέδια πού γίνονται καὶ τὰ ἔργα πού θὰ... γίνουν, καὶ πίστεψε πὼς ἡ μακάρια αὐτὴ χώρα του κολυμπάει σὲ πελάγη εὐτυχίας καὶ μὲ τὸ ὄραμα αὐτὸ βυθίστηκε στὸν ὕπνο, πού μοιάζει μὲ λήθαργο. Δὲν βλέπει οὔτε ἀκούει οὔτε καὶ θυμῶναι ποτὲ καὶ γιὰ τίποτα. Μέσα στὰ τόσα στραβὰ κι ἀνάποδα πού γίνονται γύρω μας εἶναι καὶ τὰ παρακάτω, καὶ ὁ κάθε λογικῶς σκεπτόμενος ἀναγνώστης ἂς βγάλει τὰ συμπεράσματά του:

Τὴν στιγμὴ πού ὅλα τὰ Τουρκόπουλα «ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων», πᾶνε δὲν πᾶνε σχολεῖο (μπαρντόν, μουσιοῖ, σκολιὸ ἢ θελα νὰ πῶ), μαθαίνουν πὼς ἡ αἰτία πού ἡ Τουρκία δὲν εἶναι μεγάλῃ αὐτοκρατορία εἶναι οἱ γκιαούρηδες (ἔτσι μᾶς ἔχουν βαφτίσει) καὶ γιὰ νὰ ξαναγίνει μεγάλῃ, πρέπει νὰ ἐξο- ντωθοῦν πρῶτα αὐτοὶ καὶ νὰ σβηστεῖ ἡ

(6) Πρόκειται διὰ τὸν ὄρον *Materia Prima*. Ἡ ῥίζα *ma*-σχετίζεται μὲ τὴν λ. *μη-ρός*, ἐνθα ἱαπ. *me-s*-κρέας (ὕλη ζωντανή, ἄρα, ἴσως, συνειδυῖα).

(7) Βλ. Μῦθον Ἀφροδίτης καὶ Ἀδωνίδος. Ὡσαύτως βλ. Ἑθιμικὸν Δίκαιον μητριαρχικῶν λαῶν (νῦν ἐν Ἀφρικῇ, Afri: σκοτεινός), ἐνθα προβάλλεται μυθικὸν δράμα (ἐν θιάσῳ Σκιῶν ὡς ἀναβίωσις ὀρφικῶν):

(α) Τάφος τοῦ Γεροβασιλῆα.

(β) Γέννησις τοῦ Νέου Βασιλέως νυμφευομένου τὴν Σοφίαν (*Λάϊος* [=μαῦρος, σχ. *λαγαρινή*], Ἰοκάστη, Οἰδίπους). Ἡ κατάργησις τοῦ ἐθίμου αὐτοῦ φαίνεται εἰς τὸ ἔργον «Ἐπὶ ἐπὶ Θήβας», ἐνθ' ἡ ὕβρις διήρκεσε ἕως τῆς τρίτης γενεᾶς.

(8) Ὅγκα Ἀθηνᾶ ἡ στενάζουσα τῶν Βοιωτῶν.

Χώρα τους από το χάρτη, γιατί και ποτέ δεν είχανε πατρίδα (δηλαδή φωνάζει ο κλέφτης...), τί μαθαίνουν τὰ δικά μας παιδιά; Στις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού διδάσκονται κάποιο γεωγραφικό και ιστορικό "Ατλанта μεγάλου έκδοτικού οίκου, που χρονολογικά αρχίζει απ' τις δώδεκα φυλές του 'Ισραήλ και τελειώνει στο 1821. Μέσα στους 23 μεγάλους και μικρούς χάρτες γύρω απ' τις περιοχές της Μεσογείου αναφέρονται όλες οι χώρες που υπήρχαν άλλοτε και τώρα, και μόνο ή 'Ελλάδα δεν είναι γραμμένη ούτε στα ψιλά και με καμμιὰ ονομασία. Στο νηπιαγωγείο, τώρα, απ' τις πρώτες λέξεις που μαθαίνουν σαν ιστορία, είναι ο Λααβάλ, προφήτης του 'Ισραήλ και εκλεκτός του... Θεού. Κατά την παρωδιά της έπετειού του Πολυτεχνείου σε όμιλίες τους οι εκπαιδευτικοί στους μαθητές τους έμαθαν τόσο στο Δημοτικό όσο και στο νηπιαγωγείο, πώς την ημέρα αυτή οι στρατιώτες σκότωσαν τους μαθητές κι έβαψαν οι δρόμοι της 'Αθήνας απ' το αίμα τους, γιατί φώναζαν πώς θέλουν ψωμί... Και το πιο

αποκαρδιωτικό, δεν φαίνεται να διαφώνησε κανένας εκπαιδευτικός ούτε ακούσαμε από κανένα επίσημο να βροντοφωνάξει από κάποιο βήμα, πώς ή νεκροκεφαλή αυτή που την έστησαν μέσα στο Πολυτεχνείο και τους λένε να την προσκυνάνε, δεν είναι κανενός σκοτωμένου απ' τὰ τάνκς, αλλά ομοίωμα κεφαλής ζώντος καθηγητού!!

Αυτά που γράφω είναι πραγματικότητας και όποιος άμφιβάλλει, μπορεί να τὰ διαπιστώσει και μόνος του. Δεν τὸ κάνω από κομματική εμπάθεια, γιατί ή πολυετής πείρα με δίδαξε, πώς για να είναι κανείς και να αίσθάνεται ελεύθερος, πρέπει να είναι άνένταχτος. Τὸ ξέρω πώς τούτο για τούς ήγέτες μας είναι ὅ,τι κι ένα τσίμπημα ψύλλου σε κοπάδι παχυδέρμων, αλλά ἐγὼ διὰ μέσου του ΔΑΥΛΟΥ εκβάλλω φωνή διαμαρτυρίας κι άπογνώσεως πρὸς πᾶσαν κατεύθυνση.

Μετά τιμῆς
'Ηλίας Π. Γαζής
Βριλήσια

ΝΙΚΟΣ Β. ΛΑΔΑΣ 'Ο περιούσιος λαός μου

'Ο περιούσιος λαός μου βόσκει
μακάριος και σχεδόν ευτυχισμένος
τριφύλλι, και προφητείες μεγαλώνουν τὰ σώματα,
οί άγγελοι με διπλωμένες φτερουγες παίζουν τον αυλό.
Πράσινες ψυχές ανταποκρίνονται στη μουσική για λίγο
κι ύστερα πάλι άκίνητουν μ' εκείνο
τὸ τεράστιο πτρωμένο χαμόγελο
σαν ήλιος, που τον κρέμασαν
σ' ένα γαλάζιο τσιγκέλι.

'Ο περιούσιος λαός - κι ένα τσιγάρο
συνοψίζοντας ὅπως ὅπως τὸ χρόνο
κι ένα δοχείο μύρο θρυμματισμένο
στην πίστα του χοροῦ.

ΑΚΡΟΒΟΛΙΣΜΟΙ

Πυραμίδες και “Erasmus”

[Με άφορμή τὸ πρόγραμμα “Erasmus” ποὺ ἐπιδιώκει νὰ συμβάλῃ στὴν ἀνάπτυξη προγραμμάτων διεπιστημονικῆς συνεργασίας ἐντὸς τῶν χωρῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος].

I

Τὸ θέμα τῆς Παιδείας κατὰ τὶς ἀπόψεις τοῦ «Δαυλοῦ» εἶναι θέμα ἀρρήκτως συνδεδεμένο μὲ τὴν πολιτικὴ σκέψη ποὺ διαμορφώνει τὸ κοινωνικὸ γίνεσθαι, τόσο ἐντὸς τοῦ κρατικοῦ χώρου κάθε λαοῦ, ὅσο καὶ στὸν εὐρύτατο χώρο τῆς οἰκουμένης. Ἐπομένως εἶναι φανερό, ὅτι ἡ Παιδεία εἶναι ἐξαρτημένη ἀπ’ τὴν κρατικὴ διοίκηση, ποὺ σήμερα ἐκφράζει τὴν ἐξουσία — μίᾳ ἐξουσίᾳ, ποὺ συντηρεῖται δι’ ἐνὸς πλέγματος συνεχῶν συμβιβασμῶν καὶ συγκρούσεων τῶν δογμάτων ποὺ τὴν συγκροτοῦν σ’ ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς ὀργάνωσης αὐτῆς. Σκοπὸς, κατ’ ἐπέκταση, αὐτῆς τῆς Παιδείας δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλος παρὰ ἡ συντήρηση τοῦ ἐκτρώματος τῆς ἐξ-ουσίας.

II

Ἄν θέλαμε νὰ ἐκφρασθοῦμε μὲ σχήματα, στὴν Παιδεία ποὺ ἔπρεπε νὰ ἐπιδιώκουμε ὅλοι οἱ λαοὶ θὰ ἔπρεπε νὰ δώσουμε τὴ μορφὴ Πυραμίδας.

Τὶ σημαίνει ὁμως «Πυραμίδες»;

Ἡ λέξη βεβαίως εἶναι σύνθετη ἀπ’ τὴν «πυρὰ» καὶ τὸ «όμοια», καὶ σημαίνει τὴν ἔχουσα τὰ αὐτὰ ἢ παραπλήσια γνωρίσματα πρὸς τὴν «πυρὰ».

Ἡ φωτιά, τὸ «ἀείζων πῦρ» κατὰ τὸν Ἡράκλειτο, ἐκφράζει μεταφορικῶς τὸ συμπαντικὸ γίνεσθαι καὶ ἐν ταυτῇ τὸ ἀδιαίρετο, ἄτμητο, τοῦ «εἶναι», αὐτῆς τῆς συνεχιζόμενης δημιουργίας.

Ἡ Πυραμὶς ἐν προκειμένῳ ὡς σχῆμα ὅμοιο πρὸς τὴν φωτιά ἐκφράζει τὸ κοινωνικὸ γίνεσθαι. Ὅπως δὲ οἱ φλόγες προσδιορίζουν τὴν ἀνωτάτη αἰχμὴ τῆς κορυφῆς τῆς πυρᾶς ἀλλὰ καὶ τὶς χαμηλότερες ἐπίσης κορυφές μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς βάσεως (τῆς πυρᾶς), ἔτσι καὶ ἡ πυραμὶς ἀνυψώνεται διὰ συγκλινόντων ἐπιπέδων σὲ μιὰ νοητὴ ἐκάστοτε κορυφή.

Τὸ πρόβλημα ἐπομένως τῆς Παιδείας εἶναι ταυτόσημο μὲ τὸ εὐρύτερο πρόβλημα ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πολιτικὴ σκέψη, ἢ ὅποια διαμορφώνει τὴ μορφὴ τοῦ κοινωνικοῦ γίνεσθαι.

Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος ποὺ ἡ Παιδεία ἔχει τὴν τάση νὰ ἐμφανίζει τὴν δισδιαστατὴ μορφή της κάτω ἀπὸ τὸ λαϊκίστικο καὶ παραπλανητικὸ τίτλο τῆς «ισότητος στὴν Παιδεία».

III

Ἔτσι τὰ συμπιεζόμενα διδακτικὰ προγράμματα στὰ «ὄρια ἱκανότητος» τῶν ἀσθενεστέρων διανοητικῶς σπουδαστῶν δὲν σκοπεύουν στὴν φυσικὴ ἀνάδειξη τῶν ἱκανῶν καὶ στὸ σχηματισμὸ δι’ αὐτῶν τῆς διοικητικῆς Πυραμίδας, ἀλλὰ σ’

ένα σχηματισμό που η δομή του καθορίζεται από τα συμφέροντα της εξουσίας.

Αυτό βεβαίως δεν σημαίνει ότι τίθενται φραγμοί στην προώθηση των επισημών όλων των κλάδων, αλλά ότι επιλέγονται και προωθούνται από την εξουσία τα προγράμματα εκείνα που της εξασφαλίζουν τον έλεγχο των μαζών.

Σαν παράδειγμα θα φέρω ότι σήμερα είναι αρκετό να διακόψει η εξουσία την ροή του πετρελαίου, για να διακοπεί και η ζωή στον πλανήτη.

Και ξανατίθεται το ερώτημα: 'Οδηγεί σε λύσεις ή σημερινή παιδεία; 'Επιτρέπει δηλαδή την κατά φύσιν ανθρώπινη διοικητική δόμηση; 'Αναδεικνύονται σε κάθε επίπεδο δραστηριότητας οι ικανοί;

IV

'Η λύση του προβλήματος «Παιδεία» υπάρχει, και σημείο-όδηγός τεράστιος αυτής στον πλανήτη είναι η Πυραμίδες! 'Όταν όλοι οι πολιτικοί συμβιβασμοί αποδειχθούν ανίκανοι να δημιουργήσουν τη νέα πολιτική οικουμενική σκέψη, τότε ίσως εξ ανάγκης ανακαλύψουμε εκ νέου την απλουστευμένη μορφή της συντηρήσεως και αναπτύξεως στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Και άλλη μορφή δεν υπάρχει παρά αυτή που υποδεικνύει το σχήμα της Πυραμίδας.

«Οί Πυραμίδες της Αιγύπτου — έλεγε ο αείμνηστος Θεοφάνης Μανιάς — είναι αντανάκλασις του εξαφανισθέντος προϊστορικού 'Ελληνικού Πολιτισμού».

'Ερινυς

Ν. ΚΕΧΑΓΙΑΣ-ΝΑΙΘΩΝΑΣ

Θολές δουλειές

"Αν λύτρωση καθαρτική
προσιμένεις να 'βρεις στην οδύνη
και πίστη έφιαλτική
ή τρόπος ζήσης σου 'χει γίνει,
τη λύτρωση μὴν καρτερείς,
άφου λογής ταμπουλαρέοι
και δουλωσύνης ίερείς,
σοφοί και μύστες κορυφαίοι,
σε γέλασαν και σαν πουλί
περίτεχνα σε φυλακίσαν
μέσ' στο δικό τους τό κλουβί
και με το θρήνο σου πλουτίσαν!

TH. D. SEELEY - R. A. LEVIEN
‘Η ἔμφρων κοινωνία τῶν μελισσῶν
‘Η κυψέλη ὡς «σκεπτομένη μηχανή»

Τὰ κοινωνικά ἔντομα — μέλισσες, σφήκες, μυρμήγκια καὶ ἄλλα παρόμοια — ζοῦν στὸ ἡμίφως τῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως. Οἱ κοινωνίες, τὶς ὁποῖες ἀποτελοῦν, παρουσιάζουν τέτοιο συντονισμό, ὥστε νὰ θυμίζουν ὀργανισμούς· καί, πράγματι, ἔχουν ταξινομηθῇ ὡς «ὕπεροργανισμοί» ἀπὸ πολλοὺς ἐξέχοντες ἔντομολόγους. Ἐν τούτοις ἕνα ἕκαστο ἔντομο, ἀντιθέτως πρὸς τὰ κύτταρα ποὺ ἀποτελοῦν ἕνα ἄλογο ἢ ἕνα βάτραχο, ἔχει σημαντικὴ ἀνεξαρτησία καὶ ἐλευθερία. Οἱ μέλισσες μποροῦν νὰ τολμήσουν τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ μελίσσι, καὶ οἱ ἀποικίες τῶν μυρμηγκιῶν συχνὰ παίρνουν συγκεκριμένες μορφές μὲ παρακλάδια ἐκτεινόμενα ἀραιὰ πρὸς πολλὰ κατευθύνσεις.

Ἐν μέρει, ἴσως ἐπειδὴ τὰ συστατικὰ μέρη αὐτῶν τῶν ὑπεροργανισμῶν ἐκτίθενται στὴν κοινὴ θέα, τὰ κοινωνικά ἔντομα ἔχουν ἐμπνεύσει πολλὸ δέος. Ὁ ἀνθρώπινος ἐγκέφαλος βεβαίως εἶναι πολυπλοκώτερος ἀπὸ μία ἀποικία μελισσῶν, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ πολυπλοκότητά του εἶναι λιγότερο ἐμφανής, δὲν εἴμεθα πολλὸ διατεθειμένοι νὰ θαυμάσουμε τὸν τρόπο κατὰ τὸν ὁποῖο ἀναδύεται ἀπὸ τὴν συμπαγῇ ἀλληλεπίδραση τῶν κυττάρων. Στὶς ἀποικίες τῶν μελισσῶν τὸ μυστήριον εἶναι ἀλάνθαστο: κατὰ κάποιον τρόπο χιλιάδες φαινομενικῶς ἀπλῶν ἐντόμων συμβάλλουν σὲ μία μεγαλύτερη τάξη.

Λίγοι ἀνθρώποι ἔχουν ἐκφράσει τόσο εὐγλωττα τὸ μυστήριον αὐτῆς τῆς συνάφειας ὅσο ὁ Maurice Maeterlinck, Βέλγος ποιητής, θεατρικὸς συγγραφέας, φιλόσοφος καὶ φυσιοδίφης τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνα μας. Στὸ ἔργο του «Ἡ ζωὴ τῆς μέλισσας» ἔγραψε περὶ τοῦ «πνεύματος τῆς κυψέλης», τὸ ὁποῖο «διαθέτει ἀλύπητα τὸν πλοῦτο καὶ τὴν εὐτυχία, τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ζωὴ ὅλου αὐτοῦ τοῦ πτερωτοῦ κόσμου... (καί) ρυθμίζει καθημερινὰ τὸν ἀριθμὸ γεννήσεων καὶ προνοεῖ ὥστε αὐτὲς νὰ συμφωνοῦν αὐστηρῶς μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀνθέων ποὺ λαμπρύνουν τὴν ἐξοχή».

Περὶ τοῦ νὰ λεχθεῖ, ὅτι τὸ «πνεῦμα τῆς κυψέλης» ἔχει ἀποδειχθεῖ πλέον ἐπιτυχὲς ὡς φιλολογικὸ παρὰ ὡς ἐπεξηγηματικὸ εὔρημα. Οἱ ἐπιστήμονες, προσπαθώντας νὰ ἀντιληφθοῦν τὸ αἶνιγμα τῆς ὀργανώσεως τῶν ἐντόμων, ἔχουν ἀποφύγει νὰ ἐπικαλεσθοῦν τέτοιες φαινομενικὰ μυστικὲς δυνάμεις. Ἄντ’ αὐτῶν ἔχουν ἀναζητήσει τὴν ἀπάντησιν στὴν ροὴ τῶν πληροφοριῶν μέσα στὴν ἀποικία. Στὸ κάτω-κάτω, οἱ μέλισσες, ὅπως οἱ ἀνθρώποι καὶ ἄλλα ζῶα, μποροῦν νὰ συντονίσουν τὶς ἀλληλεπιδράσεις τοὺς μόνο μέσω τῆς ἐπικοινωνίας. Ἔτσι, διεπιστώθη ὅτι ἡ ἐντυπωσιακὴ ἱκανότητα τῆς ἀποικίας νὰ ἐντοπίζει καὶ νὰ τρυγᾷ συστηματικὰ τὶς παραγωγικότερες πηγὲς ἀπὸ νέκταρ ὀφείλεται κατὰ μεγάλο μέρος στὴ δύναμιν ἐπικοινωνίας μέσω τοῦ χοροῦ τῆς ἀνιχνεύτριας μέλισσας, ὁ ὁποῖος ἀνεφέρθη γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸν Αὐστραλὸ ζωολόγο Karl von Frisch τὸ 1945. Ὁ χορὸς ἐκτελούμενος ἀπὸ τὶς ἐργάτιδες κατὰ τὴν ἐπιστροφή τοὺς στὴν κυψέλη ἀπὸ τὴν βοσκὴ συνίσταται ἀπὸ ἐπαναλαμβανόμενο βᾶδισμα σὲ ἕνα «μονοπάτι» ὅμοιον μὲ τὸν ἀριθμὸ 8. Οἱ περισσότερες πληροφορίες τοῦ χοροῦ μεταφέρονται κατὰ τὴν κίνησιν ἐπὶ εὐθείας διερχομένης διὰ τοῦ κέντρου τοῦ ἀριθμοῦ 8. Ἡ κατεύθυνσις τῆς εὐθείας διαδρομῆς ὑποδεικνύει στὶς ἄλλες ἐργάτιδες τὴν κατεύθυνσιν, στὴν ὁποία εὐρίσκονται τὰ ἀνθη καὶ ἡ διάρκεια τοῦ χοροῦ τὴν ἀπόστασιν. Προκειμένου νὰ δώσει ἔμφασιν στὸ τμήμα αὐτὸ τοῦ χοροῦ, ἡ μέλισσα πάλαι γρήγορα τὴν κοιλιὰ της.

Οἱ ἔντομολόγοι πανηγύρισαν τὴν ἀποκωδικοποίησιν τοῦ χοροῦ αὐτοῦ μὲ ἐευφημίας — καὶ δικαίως: εἶναι τὸ βασικότερον σημεῖον τῆς διαδικασίας τῆς τροφосуλλογῆς. Ἀλλὰ ἡ ἀνακάλυψις τοῦ Frisch ἤγειρε τόσα ἐρωτήματα ὅσας ἀπαντήσεις ἔδωσε. Διότι, ὅπως ἔχει ἡ κατάστασις, πρὶν ἀπὸ τὸν χορὸ αὐτὸ ἡ μέλισσα πρέπει νὰ ἐπεξεργασθῇ ἀρκετὰς

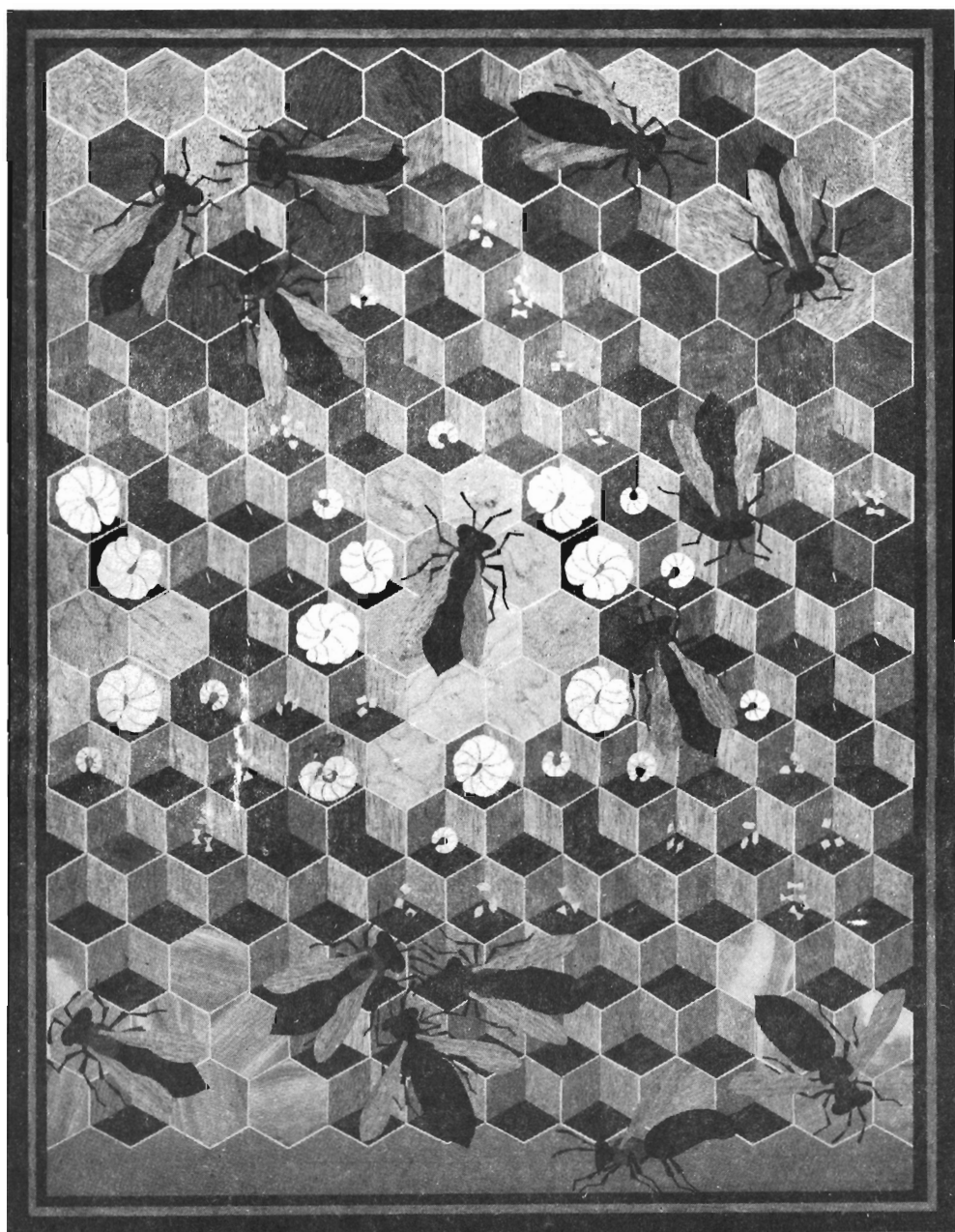
πληροφορίες: πρέπει να αποφασίσει εάν θα χορέψει, επί πόσο χρόνο και πόσο έντονα θα χορεύει — αποφάσεις, οι οποίες προϋποθέτουν συλλογή και σύνθεση ποικίλων πληροφοριών προερχομένων από το έσωτερικό και το έξωτερικό της κυψέλης. 'Η ακριβής φύση αυτών των πληροφοριών επί πολὺ καιρὸ ἦταν ἀσαφής, ἀλλὰ τελικὰ ἡ εἰκόνα ξεκαθαρίζει. Μία σειρά πειραμάτων, περιλαμβανομένων και μερικῶν ἐν ἐξελίξει στο Πανεπιστήμιο τοῦ Cornell, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀνιχνεύσουμε μὲ σημαντικὴ ἀκρίβεια τὴν ροὴ τῶν πληροφοριῶν ποὺ διέπει τὴν τροφοσυλλογὴ τῶν μελισσῶν.

'Η ἀποικία τῶν μελισσῶν εἶναι μία μητριαρχικὴ οἰκογένεια. 'Επὶ κεφαλῆς εἶναι ἡ βασίλισσα, μητέρα τριάντα χιλιάδων περίπου μελισσῶν. 'Η συντριπτικὴ πλειοψηφία αὐτῶν εἶναι ἐργάτιδες, κόρες ποὺ ποτὲ δὲν γεννοῦν αὐγά, ἀλλὰ ἐκτελοῦν πρακτικὰ ὅλες τὶς ἄλλες ἐργασίες τῆς ἀποικίας. Μόνο λίγοι ἀπόγονοι ἐξελίσσονται σὲ βασίλισσες καὶ κηφήνες, μέσω τῶν ὁποίων μεταβιβάζονται τὰ γονίδια στὶς ἐπόμενες γενεές. 'Αλλὰ ἐπειδὴ οἱ ἐργάτιδες συνδέονται στενὰ μὲ τὴ βασίλισσα, κάθε μία θὰ ἐπιτύχει τὴν ἐξάπλωση τῶν γονιδίων της, ἂν ἡ ἀποικία ὡς σύνολο ἐργάζεται ὁμαλὰ καὶ ἀποδοτικὰ, ἐξασφαλίζοντας τὴν ἀναπαραγωγικὴ ἐπιτυχία τῆς βασίλισσας. Γιὰ νὰ μιλήσουμε μὲ τεχνικοὺς ὅρους, ἡ βασίλισσα καὶ οἱ κόρες της ζοῦν μαζὶ ὡς ἓνα σύνολο ἀμοιβαιότητος — μία κοινωνικὴ ὁμάδα, στὴν ὁποία κάθε ἄτομο ὠφελεῖται ἀπὸ τὴν συνεργασία μὲ τὰ ἄλλα. Αὐτὴ ἡ σχέση συμβιώσεως ἀποτελεῖ τὸ πλαίσιο τῆς ἐξελίξεως ἀποικιῶν μὲ ἰσχυρὴ ἐσωτερικὴ συνοχή, μὲ δυνατότητες πληροφορήσεως-λειτουργίας ποὺ ξεπερνοῦν κατὰ πολὺ αὐτὲς ἐνὸς ἐκάστου τῶν μελῶν τῆς.

Πράγματι, δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ λεχθεῖ ὅτι μία ἀποικία μελισσῶν εἶναι ἱκανὴ νὰ ἀποκτήσει γνῶση, σχεδὸν μὲ τὴν ἴδια ἔννοια ποὺ καὶ ἓνας ἄνθρωπος ἀποκτᾷ. 'Η ἀποικία συγκεντρώνει καὶ διαρκῶς ἀνανεώνει διάφορες πληροφορίες περὶ τοῦ περιβάλλοντός της, τὶς συνδυάζει μὲ πληροφορίες σχετικὲς μὲ τὴν ἐσωτερικὴ της κατάσταση καὶ ἀποφασίζει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο θὰ συμπεριιωθεῖ ἡ εὐημερία της μὲ τὸ περιβάλλον της. "Ἄς ἐξετάσουμε τὴν τροφοσυλλογὴ τὴν ὁποία μελέτησε ὁ Frisch. Μία ἀποικία μπορεῖ νὰ ἐλέγχει ἐπιδεξιῶς δέκα τετραγωνικὰ μίλια ἐξοχῆς γιὰ ἀνέυρεση φυτῶν κατὰ τὴν ἀνθοφορία τους, κάνοντας διακρίσεις κατὰ τμήματα βάσει τῆς ποιότητος καὶ ἐπιλέγοντας ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν τὸ πλουσιότερο νέκταρ καὶ ποὺ μποροῦν νὰ τρυγηθοῦν εὐκολότερα. "Ἐτσι οἱ μέλισσες θὰ ἐπισκεφθοῦν ἓνα χωρὸ λουλουδιῶν σὲ ἀπόσταση τριακοσίων μέτρων ἀπὸ τὴν κυψέλη 40% ἀραιότερα ἀπὸ ἓνα χωρὸ ποὺ ἀπέχει μόνο διακόσια μέτρα. Καὶ ἂν τὸ διάλυμα τῆς ζάχαρης σὲ μία πηγὴ τροφῆς εἶναι κατὰ 10% ἀραιωμένο, ὁ ἀριθμὸς τῶν τροφοσυλλεκτριῶν μπορεῖ νὰ μειωθεῖ στο ἥμισυ ἐντὸς 30 λεπτῶν, καθὼς αὐξάνεται ἀντιστοίχως ἡ προσέλευση σὲ ἄλλες πηγές.

'Η λήψη ἀποφάσεων σὲ μία ἀποικία δὲν περιορίζεται στὴν ἄκρως ἐπιλεκτικὴ αὐτὴ ἀξιολόγηση τοῦ περιβάλλοντός της, ἀλλὰ συγχρόνως λαμβάνει ὑπ' ὄψιν καὶ τὶς μεταβαλλόμενες ἀνάγκες της. "Ὅπως ἀκριβῶς ἓνα λιοντάρι ἢ μιὰ ἀρκούδα ἀναζητοῦν τροφὴ μὲ λιγότερη ἐπιλεκτικότητα κατὰ τὶς ἐποχὲς πείνας ἢ σπάνιος τῆς τροφῆς, ἔτσι καὶ ἡ ἀποικία εἶναι λιγότερο ἐκλεκτικὴ, ὅταν οἱ ἀνάγκες της εἶναι μεγάλες καὶ τὰ ἄνθη μὲ πλούσιο νέκταρ καὶ γύρη σπάνια. Γνωρίζει ὅτι οἱ ζητιάνοι δὲν μποροῦν νὰ εἶναι ἐκλεκτικοί.

Τὸ ἀξιοπρόσεκτο αὐτῆς τῆς συλλεκτικῆς εὐφυΐας εἶναι, ὅτι αὐτὴ προκύπτει ἀπὸ μία ἀποκεντρωμένη κατὰ βάσιν διαδικασία πληροφορήσεως. Καμμία ἐπιτηρήτρια μέλισσα δὲν παρακολουθεῖ τὶς δυνατότητες τροφοσυλλογῆς καὶ τὶς ἀνάγκες τῆς ἀποικίας, ὥστε μετὰ νὰ δίνει τὶς ἀνάλογες ἐντολὲς ἐργασίας. Μᾶλλον, ἡ κατανομὴ τῶν τροφοσυλλεκτριῶν τῆς ἀποικίας φαίνεται νὰ ὀδηγεῖται ἀπὸ κάποιον «ἀόρατο ἐγκέφαλο», περίπου σὰν τὸ «ἀόρατο χέρι» τὸ ὁποῖο ἐπικαλεῖται ὁ οἰκονομολόγος τοῦ 18ου αἰῶνος Adam Smith, γιὰ νὰ ἐρμηνεύσει τὴν ἀποδοτικὴ λειτουργία μιᾶς ἐλεύθερης οἰκονομίας. 'Ακριβῶς ὅπως καὶ ὁ καπιταλισμὸς — εἰδικὰ ὁ μικρῆς κλίμακος καπιταλισμὸς τῆς ἐποχῆς τοῦ

Smith — εξαρτάται όχι από καθολικής ισχύος αποφάσεις λίγων καλώς πληροφορημένων επιχειρηματιών αλλά από τοπικές αποφάσεις πολλών, ή γνώση μίας αποικίας μελισσών προέρχεται από εκατοντάδες τροφουσυλλεκτριών, οι οποίες συγκεντρώνουν, επεξεργάζονται και μοιράζονται τις πληροφορίες τις σχετικές με ένα μικρό τμήμα της τροφουσυλλεκτικής επιχειρήσεως.

Ἡ ἀνάγκη μίας γενικῆς ἐντολῆς προερχομένης ἀπὸ τὴν ἐπὶ τόπου ἐπεξεργασία πληροφοριῶν μπορεῖ τώρα νὰ ἀποδοθεῖ μὲ ἀξιοπιστία στοὺς δύο ἀκολουθοῦντες βασικοὺς κανόνες τῶν τροφουσυλλεκτριῶν. Ὁ πρῶτος εἶναι ἡ ἐντόπιση τῶν πηγῶν τροφῆς βάσει τῶν χορῶν τῶν ἀνιχνευτριῶν μελισσῶν μᾶλλον παρά διὰ τῆς ἀνεξαρτήτου ἀναζητήσεως. (Στὴν πραγματικότητα δὲν ὑπακούουν σ' αὐτὸν τὸν κανόνα ὅλες οἱ μέλισσες. Τυπικά, περίπου μία στὶς δέκα ἀναζητεῖ μόνη της, ὑπηρετῶντας ἔτσι τὸν σπουδαῖο παράγοντα τῆς ἐξευρέσεως τῶν πηγῶν διατροφῆς. Δὲν εἶναι ἀκόμη σαφές ποιὸς παράγων ὀρίζει τὶς μέλισσες ποὺ θὰ παρακούσουν, ἂν καὶ ὑπάρχει κάποια ἐνδειξη διαφορετικῶν γενετικῶν προδιαθέσεων πρὸς τὴν ἀνεξαρτησία). Ὁ δεῦτερος κανόνας — στὴν πραγματικότητα μία σειρὰ ἐπὶ μέρους κανόνων — ἐκασφαλίζει ὅτι ὁ χορὸς τῆς ἀνιχνεύτριας μέλισσας ἀντικατοπτρίζει ἀκριβῶς ὅχι μόνο τὴν θέση τῶν ἀνθέων ἀλλὰ καὶ τὴν ποιότητά των καὶ τὶς ἀνάγκες τῆς ἀποικίας. Αὐτὸς ὁ ἄκρως σπουδαῖος κανόνας δηλώνει, ὅτι οἱ τροφουσυλλέκτριες θὰ ἔπρεπε νὰ διαταχθοῦν κατὰ μῆκος ἐνὸς φάσματος ἀποκρίσεων σὲ ἓναν ἀνθότοπο, μὲ διαβαθμίσεις ἀπὸ τοῦ σημείου τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ συγκεκριμένου τόπου καὶ ἀναζητήσεως τροφῆς ἄλλου, ἢ τῆς ἀποδοχῆς του ὡς ἱκανοποιητικοῦ χώρου ἐργασίας, μέχρι τῆς στρατολόγησεως κατασκευαστριῶν κελιῶν κατὰ τὴν ἐπιστροφή στὴν κυνέλη μὲ νέκταρ. Ἡ στρατολόγηση ἐπὶ πλέον μπορεῖ νὰ γίνῃ μὲ ποικίλες μορφές χοροῦ: ἀπὸ σύντομου καὶ κάπως ἄτονου ἕως μεγάλου καὶ περισσότερο ἐνθουσιώδους. Ἡ ἀνάλογη ἀνταπόκριση εξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὴν ἀποδοτικότητα τῆς τροφῆς — πυκνότητα τοῦ νέκταρος καὶ προσπελασιμότητα — καὶ ἀπὸ τὶς ἀνάγκες τῆς ἀποικίας. Ἐτσι ἡ ἐντονότερη στρατολόγηση προορίζεται γιὰ τὰ πλουσιότερα, πλησιέστερα καὶ ἀποδοτικότερα ἄνθη καὶ γιὰ ἐποχές ποὺ δὲν ὑπάρχει πολλὴ τροφή.

Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ δευτέρου κανόνος τροφουσυλλογῆς — ὁ ὁποῖος ὀρίζει, ἂν καὶ πόσο ἐντονα θὰ γίνῃ ἡ στρατολόγηση — ἀπαιτεῖ τὴν συκέντρωση πολὺ λίγων πληροφοριῶν. Οἱ μέλισσες μποροῦν νὰ ὑπολογίσουν τὴν πυκνότητα τοῦ νέκταρος μὲ αἰσθητήρια τὰ νεῦρα τῆς γλυκύτητας μέσα στὸ στόμα τους, ἀλλὰ ὁ ὑπολογισμὸς τῆς προσβασιμότητας τῶν ἀνθέων εἶναι μία ἐργασία πολὺ πολυπλοκότερη. Ἡ ἔνταση τοῦ χοροῦ τῆς ἀναζητήσεως ἀντικατοπτρίζει ὅχι μόνο τὴν ἀπόσταση μέχρι τὰ ἄνθη ἀλλὰ καὶ τὸ ἂν ἡ ἀπαιτούμενη ἐπιστροφή στὴν κυνέλη (ὅταν τὸ βάρος τῆς τροφουσυλλεκτρίας ἀπὸ νέκταρ ἔχει σχεδὸν διπλασιάσει τὸ βάρος τῆς μέλισσας) εἶναι ἀνηφορικὴ ἢ κατηφορικὴ, κατὰ τὴν διεύθυνση τοῦ ἀνέμου ἢ ἀντίθετη πρὸς αὐτήν. Οἱ ἐργάτριες λαμβάνουν ἐπίσης ὑπ' ὄψιν τὸ πόσο σκληρὰ θὰ πρέπει νὰ ἐργασθοῦν γιὰ τὴν ἐξαγωγή τοῦ νέκταρος ἀπὸ τὸ κάθε ἄνθος κάθε εἶδους, πόσο πυκνὰ εἶναι τὰ ἄνθη σὲ ἓνα χῶρο καὶ πόσο νέκταρ περιέχει κάθε ἄνθος.

Οἱ τροφουσυλλέκτριες ὅχι μόνο συγκεντρώνουν ὅλες αὐτὲς τὶς πληροφορίες, ἀλλὰ καὶ τὶς ἐπεξεργάζονται μὲ ἀξιοπρόσεκτη ὀξύνοια. Ἡ ἔρευνά μας στὸ Cornell, καὶ ἐκείνη τοῦ Σουηδοῦ ἐντομολόγου Paul Schmid-Hempel, δεικνύει ὅτι οἱ μέλισσες οὐσιαστικὰ κρίνουν μὲ ἀλάνθαστο τρόπο τὴν ἐνεργειακὴ ἐπάρκεια τῶν πηγῶν τροφῆς — τὶς ἀποκτώμενες μονάδες ἐνέργειας ἐναντὶ ἐκάστης δαπανωμένης μονάδος. Ἐτσι, ἂν ἀπομακρύνουμε τὸ πλουσιότερο καὶ συχνότερα προτιμώμενο ἀπὸ δύο διαλύματα ζάχαρης ὅλο καὶ περισσότερο ἀπὸ τὴν κυνέλη, μέχρις ὅτου οἱ δύο πηγὲς τροφῆς νὰ προτιμῶνται ἀπὸ τὶς ἀνιχνεύτριες μὲ ἴση συχνότητα, σχεδὸν πάντα διαπιστώνουμε ὅτι ἡ ἐνεργειακὴ ἀποδοτικότητα εἶναι ἴδια γιὰ τὶς δύο πηγὰς τροφῆς. Ἡ ἀποικία ἀναγνωρίζει ἀπολύτως αὐτὸ τὸ γεγονός διαιρῶντας τὶς ἐργάτριες σὲ δύο τμήματα.

Πῶς «γνωρίζουν» οἱ μέλισσες πόση ἐνέργεια δαπανοῦν κατὰ τὴν διάρκεια τῶν ἐργασιῶν των; Ὁ ἀπλούστερος τρόπος γιὰ κάθε τροφосуλλέκτρια θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἡ χρῆσις τῆς ἰσοδύναμης μετρήσεως τοῦ καυσίμου — γιὰ νὰ συνειδητοποιήσει μὲ κάποιο τρόπο τὸ ποσὸν ἐνεργείας ποὺ εἶχε πρὸ τῆς ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὴν κυψέλη καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφή καὶ νὰ ὑπολογίσει τὴ διαφορά. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ προσέγγισις τοῦ προβλήματος θὰ περιεπλέκετο ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι οἱ μέλισσες «ξαναγεμίζουν τὶς δεξαμενές τους» καθ' ὁδόν, καταναλώνοντας λίγο νέκταρ ἀκόμη, καθὼς τὸ φορτώνουν στὰ ἔντερα τους μέσα στὶς κοιλιές τους. Ἐκτὸς αὐτοῦ ὑπάρχουν ἄλλοι δείκτες, τοὺς ὁποίους οἱ μέλισσες διακρίνουν, γιὰ τὴν ἀναλίσκόμενη ἐνέργεια κατὰ τὶς διάφορες φάσεις τῆς ἐργασίας των. Ἔτσι, ἂν μία τροφосуλλέκτρια πρέπει νὰ πετάξει ἀντίθετα πρὸς ἰσχυρὸ ἄνεμο, γιὰ νὰ φθάσει σ' ἓνα ἀνθότοπο, ὁ χορὸς τῆς θὰ καταδείξει τὴν ἀπόστασις. Στὴν πραγματικότητα λέει στὶς ἀδελφές τῆς, ὅτι, κρίνοντας ἀπὸ τὴν ταχύτητα τοῦ ἀνέμου, ἡ πτήσις θὰ διαρκέσει πολὺ. Ἐν τούτοις ἡ ἔντασις τοῦ χοροῦ τῆς θὰ εἶναι τῆς τάξεως ἡ ὁποία συνηθίζεται γιὰ τὰ πλησιέστερα ἄνθη, δείχνοντας ὅτι τὰ ἄνθη εἶναι σὲ ἀντιστάθμισμα πολὺ ἐλκυστικοὶ στόχοι, διότι τὸ δυσκολότερο ταξίδι τῆς ἐπιστροφῆς θὰ εἶναι κατὰ τὴ διεύθυνση τοῦ ἀνέμου. Ἡ εὐφυΐα αὐτῆς τῆς ἐπικοινωνίας σημαίνει ὅτι οἱ τροφосуλλέκτριες χωριστὰ διαπιστώνουν τὶς διάφορες ἀπόψεις τῆς ἐν γένει ποιότητος τοῦ ἄνθους, ἀλλὰ μᾶς λείπουν ἀκόμη οἱ λεπτομέρειες περὶ τοῦ πῶς ἀθροίζοι ν αὐτές τὶς μεταβλητές.

Ἀντιθέτως, ἡ ἐξ ἴσου σπουδαία ἐκτίμησις τῶν ἀναγκῶν τῆς ἀποικίας σὲ νέκταρ ἀπὸ τὶς τροφосуλλέκτριες τελικὰ γίνεται σαφής. Φαίνεται ὅτι ἡ κρίσιμη πληροφορία δίνεται στὶς ἐπιστρέφουσες τροφосуλλέκτριες διὰ τῶν παραλήπτριων μελισσῶν, οἱ ὁποῖες συγκεντρώνουν φρέσκο νέκταρ ἀπὸ τὶς τροφосуλλέκτριες καὶ τὸ ἀποθηκεύουν στὰ κελλιά. Ὁ χρόνος ποὺ ἀπαιτεῖται, γιὰ νὰ εὑρεθεῖ μία παραλήπτρια μέλισσα, φαίνεται ὅτι ἀποτελεῖ ἔνδειξις σὲ κάθε τροφосуλλέκτρια περὶ τοῦ ἂν τὸ νέκταρ ἔρχεται στὴν κυψέλη σὲ ποσότητες, οἱ ὁποῖες προκαλοῦν τὴν ἱκανότητα τῆς κυψέλης νὰ τὸ κατεργασθῇ. Ἄν δὲν εἶναι, τότε οἱ παραλήπτριες ὑποαπασχολοῦνται καὶ κάθε εἰσερχόμενη τροφосуλλέκτρια ἐξυπηρετεῖται μὲ κάποια καθυστέρηση, συνήθως ἐντὸς 15 δευτερολέπτων ἀπὸ τῆς εἰσόδου στὴν κυψέλη. Ἀλλὰ ἂν οἱ εἰσερχόμενες ποσότητες εἶναι μεγαλύτερες ἀπὸ τὶς ἀναποκρινόμενες στὶς δυνατότητες τῆς κυψέλης, εἴτε διότι συλλέγεται πολὺ νέκταρ (καὶ οἱ παραλήπτριες εἶναι πλήρως ἀπασχολημένες) εἴτε διότι τὰ κελλιά τῆς ἀποικίας εἶναι γεμάτα (καὶ οἱ παραλήπτριες ἔχουν δυσκολία στὴν ἐξεύρεση κενῶν κελλίων), κάθε τροφосуλλέκτρια ἀντιμετωπίζει μία καθυστέρηση ἀρκετῶν ἴσως λεπτῶν. Παρακολουθώντας τὸ χρόνο ἀναμονῆς οἱ τροφосуλλέκτριες προφανῶς λαμβάνουν πληροφορίες περὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς ἀποικίας σὲ νέκταρ.

Αὐτὸς ὁ τρόπος ἐπικοινωνίας διαφέρει ἀπὸ τὸ χορὸ κατὰ τὸ ὅτι χρησιμοποιεῖ ὄχι συνθήματα ποὺ ἔχουν ἀναπτυχθεῖ γιὰ πληροφοριακοὺς σκοποὺς ἀλλὰ τυχαῖα σήματα ποὺ προκύπτουν ὡς «ὑποπροϊόντα» τῆς συμπεριφορᾶς. (Ἐνα οἰκεῖο παράδειγμα τέτοιων σημάτων στοὺς ἀνθρώπους εἶναι αὐτὸ κατὰ τὸ ὁποῖο ἡ στιγμὴ τῆς εἰσόδου ἐνὸς ἡθοποιοῦ ὀρίζεται ἀπὸ τὴν ὁμιλία ἐνὸς ἄλλου. Ὁ πρῶτος ἡθοποιὸς ἀπαγγέλλει τὸ ρόλο του, καὶ εἶναι τυχαῖο τὸ ὅτι αὐτὸ ἐπίσης βοηθεῖ στὸν συντονισμό τῶν κινήσεων ἄλλων ἡθοποιῶν). Ἡ ροὴ τῶν πληροφοριῶν εἶναι λιγότερο ἐμφανὴς μὲ τὰ τυχαῖα σήματα ἀπὸ ὅ,τι μὲ τὰ ἐξελιγμένα συνθήματα, ἀλλὰ ὄχι καὶ λιγότερο σπουδαία ὡς ἐκδήλωσις μιᾶς ἀποικίας μὲ συνοχή. Τὰ τυχαῖα σήματα μεταδίδουν πληροφορίες περὶ τοῦ συνόλου τῆς ἀποικίας στὰ μέλη καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος τροφοδοσίας, ἀπὸ τὸ ὅλον στὸ μέρος, εἶναι μία ἀποτελεσματικὴ ἐπινόηση γιὰ τὴ διατήρησις δραστηριοτήτων κάθε μέλους συντονισμένων μὲ τὴν κατάστασις τοῦ ὑπεροργανισμοῦ.

Ἡ αὐξανόμενη τάσις παρατηρήσεως τῶν κοινωνιῶν τῶν ἐντόμων ὡς συστημάτων πληροφοριῶν-μεθόδων ἔχει ἀναπόφευκτα ἐλκύσει τὴν προσοχὴ ἐπιστημόνων ἀσχολουμένων μὲ ἠλεκτρονικοὺς ὑπολογιστές. Καθὼς περιγράφουν τὴν λειτουργία μιᾶς ἀποικίας

μελισσῶν, κάθε μέλισσα προσάγει πληροφορίες με «διαδοχικὸ» τρόπο — ἐκτιμώντας ἓνα ἀνθότοπο κάθε φορά —, ἐνῶ ἡ ἀποικία ὡς σύνολο ἐργάζεται κατὰ τρόπον «παράλληλον» ἐκτιμώντας συγχρόνως πολλοὺς ἀνθοτόπους. Ὑπὸ τὸ πρῖσμα αὐτὸ ἡ ἄκρως ἀποκεντρωμένη ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ἀποικιῶν τῶν ἐντόμων εἶναι ἀνάλογη τῶν «συμπαγῶν παραλλήλων» ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν, ποὺ ἐσχάτως ἔχουν κερδίσει τὴν εὐνοία μερικῶν ἐρευνητῶν τῆς τεχνιτῆς νοημοσύνης. Οἱ ἐπιστήμονες αὐτοὶ σημειώνουν ὅτι ὁ ἀνθρώπινος ἐγκέφαλος εἶναι κατὰ βάσιν «κοινωνικὴ» κατασκευὴ, τῆς ὁποίας ἡ νοημοσύνη προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀλληλεπίδραση πολλῶν σχετικὰ ἀπλῶν πληροφοριοδοτῶν, καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ ἀνθρώπινη εὐφυΐα μπορεῖ νὰ προσομοιασθεῖ με ὑπολογιστὲς παρομοίας «κοινωνικῆς» δομῆς.

Ἡ ἀναλογία μεταξὺ κοινωνιῶν ἐντόμων καὶ μαζικῶς παραλλήλων ὑπολογιστῶν εἶναι κατάλληλη γιὰ ἐπεξηγηματικοὺς σκοποὺς, ἀλλὰ ἔχει καὶ τὰ ὅριά της. Εἰδικὰ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ μεγαλοποιεῖται ἡ ἀπλότητα ἐκάστου μέλους, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ἀποικία τῶν ἐντόμων. Κάθε μία τροφосуλλέκτρια βεβαίως δὲν εἶναι παντογνώστης, ἀλλὰ οὐτε εἶναι καὶ ἀπλοϊκὴ, ἓνα ἀπλὸ «γάγγλιον τῶν ποδῶν» ὅπως χαρακτηρίζει ὁ Laos Thomas στὸ δοκίμιό του «Περὶ τῶν Κοινωνιῶν ὡς Ὁργανισμῶν», τόσο ἔντονα, ἀλλὰ παραπλανητικὰ τὶς ἐργατίδες στὶς ἀποικίες τῶν ἐντόμων.

Ὑπάρχει βασικὴ ἀντίθεση μεταξὺ τῶν συνθηκῶν οἱ ὁποῖες διέπουν τὴ δημιουργία ὑπολογιστῶν καὶ κοινωνικῶν ἐντόμων: οἱ κοινωνίες ἐντόμων ἔχουν ἐξελιχθεῖ κάτω ἀπὸ ἓνα σύνολο ἐξαναγκασμῶν, ποὺ δὲν ἀναγνωρίζουν τὸν σχεδιασμὸ τῶν ὑπολογιστῶν. Ἔτσι ἡ ἀποκεντρωμένη κατασκευὴ ἀποικιῶν μελισσῶν ἀνιχνεύεται εὐρῶς στὶς ὑπάρχουσες — καὶ μὴ ὑπάρχουσες — τεχνολογίες κατὰ τὴν ἐξέλιξή τους. Ὁ συγκεντρωτικὸς ἔλεγχος κάθε συστήματος ἀπαιτεῖ μηχανισμοὺς γιὰ τὴν ταχεῖα καὶ ἀποδοτικὴ ροὴ τῶν πληροφοριῶν. Οἱ μέλισσες, μὴ ἔχοντας ἀνακαλύψει τὸ τηλέφωνο, σαφῶς δὲν ἔχουν τὴν δυνατότητα τέτοιας πυκνῆς καὶ ταχείας ροῆς πληροφοριῶν. Ὁ κεντρικὸς ἔλεγχος ἐξαρτᾶται ἐπίσης ἀπὸ τὴν παρουσία μιᾶς ἄλλης μονάδας, ποὺ θὰ μπορεῖ νὰ ἐλέγχει ἀποτελεσματικὰ τὸ ὅλο σύστημα, καὶ εἶναι ἄκρως ἀμφίβολο ἂν κάποια μέλισσα θὰ μπορούσε νὰ χειρισθεῖ τὴν πλημμύρα τῶν πληροφοριῶν τῶν προερχομένων ἀπὸ τὶς χιλιάδες τῶν τροφосуλλεκτριῶν μιᾶς ἀποικίας.

Ὁ πιθανὸς λόγος ποὺ ἓνας τέτοιος ἡγετικὸς ἐγκέφαλος-μέλισσα ποτὲ δὲν ἐξελίχθηκε, εἶναι ὅτι οἱ μέλισσες τῶν ἀποικιῶν, παρ' ὅτι εἶναι κοινωνικές, προέρχονται ἀπὸ μοναχικὲς μέλισσες, ποὺ εἶχαν ἀμοιβαία ἀλληλεπίδραση μόνον γιὰ τὴν ἀναπαραγωγή, διαφορετικὰ ἀπομακρύνονταν ἢ μία τῆς ἄλλης. Αὐτὲς οἱ «πρωτομέλισσες» δὲν ἦταν ποτὲ ἐκτεθειμένες σὲ τέτοιες μεταβλητές, ὅπως τὸ εἰσερχόμενο στὴν ἀποικία νέκταρ, καὶ ἐπομένως εἶναι πέραν τῶν δυνατοτήτων τους νὰ ἐλέγξουν αὐτὲς τὶς μεταβλητές. Οἱ ἀποικίες μελισσῶν, ἀποτελούμενες ἀπὸ πολλὰ παρόμοια μέλη, κάθε ἓνα με μία μακρὰ ἐξελικτικὴ ἱστορία ἀνεξάρτητης λειτουργίας, εἶναι, κατ' οὐσίαν, ἐκ τῶν προτέρων προσαρμοσμένες στὴν παράλληλη λειτουργία. Τὸ ἴδιο θὰ μπορούσε νὰ λεχθεῖ γιὰ τὸν ἐγκέφαλο τῶν σπονδυλωτῶν. Προερχόμενος ἀπὸ ἑκατομμύρια διακεκριμένων καὶ σχετικὰ ἀπλῶν κυττάρων, κάθε ἄλλο παρά προοριζόταν γιὰ «παράλληλη λειτουργία». Εὐτυχῶς γιὰ τὶς μέλισσες καὶ τὶς ἀνθρώπινες ὑπάρξεις, ἡ «παράλληλη λειτουργία» ἐργάζεται πολὺ καλᾶ.

(Μετάφραση: ΝΙΤΣΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ)

— Παιδιά, καλοδεχούμενος! Κι όπως τρέχει τουτό το νερό, έτσι να τρέχουν και τα καλά στο σπιτικό μας...

‘Ο πατέρας μου έκανε ένα γύρο τὰ δωμάτια του σπιτιού κι έχυσε απ’ τή στάμνα κατάχαμα λίγο απ’ τ’ άμίλητο νερό για τὸ καλὸ τοῦ χρόνου.

“Έτσι ήθελε τὸ έθιμο ἀνήμερα τῆς Πρωτοχρονιάς, «δῶρου βαθέως», γιὰ γούρικο ποδαρικό.

Στὰ παλιά χρόνια, μὰ κι ἀκόμα καὶ σήμερα στὴ Λέσβο, μετὸ ξημέρωμα τοῦ καινούργιου χρόνου πήγαιναν οἱ νοικοκυρὲς μετὶς στάμνες καὶ τὰ λαγήνια τους στὴ γούρνα τῆς Παναγιάς τῆς Φανερωμένης στὴν Ἀπάνω Σκάλα, γιὰ νὰ τὰ γεμίσουν μετ’ ἀμίλητο νερό. Ἡ παράδοση ἔλεγε, πὼς αὐτὸς ποὺ πήγαινε νὰ γεμίσει τὴ στάμνα του, ἔπρεπε νὰ μὴ μιλήσει μετὸ κανένα στὸ δρόμο του, ὅποιον καὶ νὰ συναντοῦσε, μέχρι νὰ ἐπιστρέψει στὸ σπιτικό του, γιὰ νὰ πάει καλὰ ἡ χρονιά...

Πολλὲς φορές μερικοὶ ξενυχτισμένοι μόρτες, ἅμα ἔβλεπαν στὸ δρόμο καμμιὰ νοστιμούλα μετὸ σταμνί της, ἄρχιζαν τὰ πειράγματα, μὰ κείνη ποὺ νὰ μιλήσει.

Κάποιος γέρο κηρατζῆς τῆς παλιάς Μυτιλήνης, μοῦ διηγόταν πὼς ἡ παράδοση ἔλεγε, πὼς ὅποιος ἔπινε τὸ νερό τῆς πηγῆς αὐτῆς, βουβαίνόταν· γι’ αὐτὸ τῶλεγαν κι ἀμίλητο· κι ἡ παράδοση βγῆκε τὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, γιὰ νὰ παραπλανήσει τοὺς Τούρκους καὶ πὶο πολὺ τοὺς ὑποταχτικούς τῆς Βαλινδέ Χανούμ, ποὺ εἶχε ἐκεῖ τὸν μπαχτσέ της, γιὰ νὰ μὴ «χαλάσουν» στὸ δρόμο τοὺς Χριστιανούς, ποὺ πήγαιναν νὰ πάρουν ἀπὸ τὴ νύχτα τὸ ἀγίασμα τῆς Φανερωμένης.

Στὰ χωριά οἱ νοικοκυρὲς ἄφηναν ἀποβραδὶς στὸ πεζούλι τῆς κοινοτικῆς βρύσης μελομακάρονα ἢ φοινίκια, ὅπως τὰ λὲν στὸ νησί, κέρασμα καὶ ψυχικὸ στοὺς φτωχοὺς, ποὺ θὰ τᾶβρισκαν, ὅταν θὰ πήγαιναν τὸ πουρνὸ νὰ πάρουν τὸ νερό. Ὅμως τὸ κέρασμα τὸ ἀπολάμβαναν πῖοτερο τὰ χαμίνια τῆς γειτονιάς, ποὺ παρομόνευαν κρυμμένα στὰ ντερσέκια, γιὰ νὰ τὰ καταβροχθίσουν, μόλις οἱ θεοφοβούμενες πανηγυριώτισσες

τ’ ἀπίθωναν στὸ πεζούλι.

Ὡστόσο τὰ ὠραῖα αὐτὰ ἔθιμα ἄρχισαν σιγὰ-σιγὰ νὰ ἐκφυλίζονται καὶ νὰ φθίνουν μετὶ τῆ ροῇ τοῦ χρόνου, ἀναμνήσεις καὶ νοσταλγίες απ’ ἄλλες πῖο ρομαντικὲς ἐποχές.

‘Ο πατέρας μου, ἀφοῦ ξαναζωντάνεψε τὸ ἔθιμο μετὸ νερό τῆς στάμνας, ἀπόσωσε λέγοντας:

— Μὲ τὴν εὐχή μου, παιδιά, σὰν τὰ στάχνα νὰ καρπίσουν οἱ κόποι σας.

Κι ὕστερα μοῦδωσε ἓνα μεγάλο ρόδι, νὰ τὸ σπᾶσω στὸ κεφαλόσκαλο.

Οἱ εὐχὲς τοῦ πατέρα μου πάντα πίστευα πὼς ἔπιαναν, κι εἶχα τὸ λόγο μου νὰ τὸ πιστεῶ. Ἦμουν ὁ πρῶτος ποὺ λαχταροῦσα νὰ τις ἀκούσω. Μόνο ποὺ ἀπὸ ἓνα διάστημα καὶ μετὰ οἱ εὐχὲς φαίνεται πὼς ἄρχισαν νὰ χάνουν τὴ μαγικὴ τους ιδιότητα νὰ πραγματοποιοῦνται, καὶ τὸ γεγονὸς συνέπεσε ὅταν πιά ἄρχισα νὰ μπαίνω στὰ χρόνια τῆς ἐφηβείας.

Τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς, πρὶν κόψει ὁ πατέρας τὴ βασιλόπιττα, ήθελε νὰ τοῦ ὑποσχεθῶ πὼς τὴ χρονιά ποὺ θαρχόταν θὰ ἤμουν πῖο φρόνιμος καὶ στὸ σχολεῖο περισσότερο ἐπιμελής. Ὑστερα μοῦ ἔλεγε νὰ εὐχηθῶ κάτι μετὶ τὴν καρδιά μου κι ἐκεῖνος μετὶ διαβεβαίωσε πὼς, ἂν τὸ πίστευα ἀληθινά, θὰ γινόταν.

Θυμᾶμαι πὼς γιὰ πολλὰ χρόνια τὸ φλουρί τῆς βασιλόπιτας ἔπεφτε σὲ μένα. Ἦμουν στ’ ἀλήθεια τόσο τυχερός, ποὺ τὸ γεγονὸς καταντοῦσε σκάνδαλο.

Ἡ εὐχή ποὺ ἔκανα ἦταν πάντα, νὰ μοῦ πέσει τὸ φλουρί. Γιατὶ αὐτό, κατὰ τὸ παιδικὸ μυαλό μου, ἦταν σημάδι ἀλάνθαστο πὼς οἱ κρυφὲς μου ἐπιθυμίες θὰ γίνονταν πραγματικότητα. Ἀλλωστε μιὰ προηγούμενη χρονιά ποὺ ἤμουν πάλι ὁ τυχερός, εἶχα παρακαλέσει, ὁ καινούργιος χρόνος νὰ μοῦ φέρει ἓνα ποδήλατο. Καὶ τὸ ποδήλατο, θυμᾶμαι, τὸ ἀπόκτησα τὸν Ἰούλιο, μετὰ τὸ τέλος τῆς σχολικῆς χρονιάς. «Τί χρειᾶν ἔχομεν ἄλλων μαρτύρων;», μοῦ ἔλεγε ἡ λογιική.

Αὐτὸ ἦταν ἄρκετό. Ὁ Ἀη-Βασίλης φαίνόταν πολὺ μεγάλωψυχος καὶ γενναῖος

δωρος. Δεν ξεχνοῦσε νὰ μοῦ ἀφήνει στὰ πόδια τοῦ κρεββατιοῦ μου τὰ πρωτοχρονιάτικα δῶρα του. Πολλές φορές ἔλεγα νὰ ξενοχτήσω, νὰ τὸν δῶ ποὺ θάρχόταν μὲ τ' ἄσπρα γένεια του, περπατώντας στὶς μύτες τῶν παπουτσιῶν του, ἀλλὰ ποτὲ δὲν τὸ κατὰφερνα, γιατί στὸ τέλος τὰ μάτια μου βάραιναν κι ἐρχόταν ὁ ὕπνος σὰν τὸν κλέφτη καὶ μοῦ σφαλοῦσε τὰ βλέφαρα. Ὁ "Αἰ-Βασίλης δὲν μοῦ χαλοῦσε τὸ χατήρι, ἀφοῦ τόσο πολὺ λαχταροῦσα τὸ τυχερὸ φλουρί. Βέβαια ἴσως ἦταν λίγο ἐγωιστικό, νὰ θέλω σώνει καὶ καλά νὰ εἶμαι ἐγὼ ὁ εὐνοημένος τοῦ καινούργιου χρόνου. Ὅμως τὸ παιδικὸ μυαλὸ δὲν μπορεῖ εὐκόλα νὰ χωρέσει καὶ πολὺ περισσότερο νὰ διακρίνει, ὅτι ἡ ἀπληστία δὲν εἶναι καὶ τόσο κόσμιο πράγμα.

Τὰ παιδιὰ σχεδὸν πάντα ἀπαιτοῦν νὰ εἶναι ἐκεῖνα τὸ ἐπίκεντρο τῆς προσοχῆς καὶ τῆς ἀγάπης τῶν μεγάλων. Τὰ θέλουν ὅλα δικά τους κι ἡ ἄδολη ψυχὴ τους δὲν γνωρίζει ἀκόμα δικαιοσύνη καὶ παραχωρήσεις στὴ μοίρασι. Τὸ μαγικὸ ὄραμα ποὺ ζοῦν, ὅπου ἡ πραγματικότητα συγχέεται μὲ τὴ φαντασία κι ὅπου τὸ ὑπερφυσικό — μὲ τὰ χρώματα καὶ τὸ φῶς του — παραμερίζει τὸ ἀληθινὸ, εἶναι ἐκεῖνο ποὺ δίνει στὰ χρόνια αὐτὰ τὴν ἀξεπέραστη γοητεία τους. Βέβαια τὰ εἰδῶλα κάποτε θὰ πέσουν, οἱ ἐντυπώσεις θὰ ἀμβλυνθοῦν, ἡ ἀμφισβήτηση θὰ ὑποκαταστήσει τὴν εὐπιστία κι ὁ πύργος μὲ τὰ θαύματα καὶ τὰ παραμύθια θ' ἀρχίσει κάποτε νὰ κατεδαφίζεται. Οἱ "Αἰ-Βασίληδες ζοῦν μόνο στὶς ψυχὲς τῶν παιδιῶν, κι αὐτὸ εἶναι ἡ εὐτυχία ἢ ἡ δυστυχία τῶν ἀνθρώπων...

Ὡστόσο οἱ εὐχὲς τοῦ πατέρα μου, ἐνῶ λίγο πολὺ μὲ βοήθησαν στὴ ζωὴ, ἔπαψαν κάποτε νὰ ἔχουν ἀντίκρουσμα στὸ φλουρί τῆς βασιλοπότηας. Ἡ τύχη ἀπὸ μιὰ χρονιά κι ὕστερα βάλθηκε νὰ δείχνει τὴν προτίμησή της καὶ σ' ἄλλους καὶ ἡ εὐνοιά της ἀρχισε σιγά-σιγά νὰ στερεῖται, μιὰ καὶ τὸ φλουρί σταμάτησε πιά νὰ πέφτει σὲ μένα.

Καὶ περνοῦσαν τὰ χρόνια καὶ μετροῦσα τοὺς τυχεροὺς.

— 1955, τοῦ Χριστοῦ.

— 1956, τῆς Ἑργασίας.

— 1957, τῶν Φτωχῶν.

— 1958, κάποιας καλεσμένης γειτόνισσας.

Βέβαια, γιὰ νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια, μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου τὸ γεγονὸς ἀρχισα νὰ τὸ βλέπω σὰν φυσιολογικὸ κι ἡ τύχη, ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἶναι τυφλή, ἀρχισε, ὅπως ἦταν φυσικό, νὰ δείχνει ἕναν δικαιότερο καταμερισμὸ στὶς προτιμήσεις της κι ἐγκατέλειψε τὴν ἰδιαίτερη ἐκλεκτικότητα ποὺ ἔδειχνε κάποτε.

Τὸ γεγονὸς συνέπεσε μὲ τὴ διαπίστωση ὅτι καὶ ὁ πατέρας μου ἔπαψε πιά νὰ μὲ προτρέπει νὰ τοῦ ὑποσχεθῶ, πῶς θὰ εἶμαι περισσότερο φρόνιμος.

Ἄλλωστε ἦταν περιττό, γιατί ἀρχισα νὰ γίνομαι ἀπὸ μόνος μου. Ὅμως ἡ διαίσθησή μὲ πίεζε, πῶς ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια κάποιο μυστήριον κρυβόταν, καὶ τὸ ἐρώτημα ἦταν ἐπιτακτικό. Νὰ ἦμουν ἀραγε τόσο τυχερός, ὥστε νὰ πέφτει συνέχεια σὲ μένα τὸ περιβόητο φλουρί;

Κάποτε ὁ πατέρας μου σὲ μιὰ συζήτηση μοῦ ἀποκάλυψε τὸ μυστικό. Ποιὸ μυστικὸ ὁμως;

Πῆρε ὕφος λίγο ἐπίσημο κι εἶπε:

— Ἦταν ...τρυπωτήρα*.

— Τρυπωτήρα! Τί πάει νὰ πεῖ τρυπωτήρα;

Τὸ πρᾶγμα ἠθελε κάποια ἐξήγηση. Κάθισε λοιπὸν καὶ μοῦ διηγήθηκε τὴν ἀληθινὴ ἱστορία.

— Δὲν ἦσαν δὰ καὶ τόσο τυχεροί, ὅσο νόμιζες. Χρειαζόταν ὅμως νὰ πιστέψεις πῶς εἶσαι. Γιατὶ αὐτὸ θὰ βοηθοῦσε καὶ σένα καὶ μᾶς σὲ πολλὰ πράγματα. Καὶ προπαντὸς, γιατί σὰν παιδί εἶχες περισσότερη ἀνάγκη νὰ φανεῖς τυχερός, μιὰ καὶ τῷ θεῷ τόσο πολὺ. Ὅταν σοῦ ἔλεγα νὰ ζητήσεις κάτι ἀπ' τὸν καινούργιο χρόνο κι ἂν τὸ πίστευες ἀληθινὰ θὰ τ' ἀποχοῦσες, ἤξερα πολὺ καλά πῶς ἠθελες νὰ σοῦ πέσει τὸ φλουρί. Ἡ τύχη ὅμως δὲν μποροῦσε νὰ ξέρει ἀπὸ παιδιὰ κι ἀπὸ παιδικὲς ἐπιθυμίες, γιὰ νὰ σοῦ κάνει τὸ χατήρι. Ἦξερα ὅμως ἐγώ. Ἐβλεπα στὰ μάτια σου τὴν ἀγωνία καὶ

(*) Ἀπὸ τὴ λέξη *τροπωτήρ*, ποὺ εἶναι ὁ δακτύλιος ποὺ συγκρατεῖ τὸ κουπὶ τῆς λέμβου στὸ σκαρμὸ, τὸν κυλινδρικό πάσσαλο πάνω στὴν κουπαστῇ.

τη λαχτάρα, για τὸ πὺ θὰ πέσει τὸ χρυσὸ φλουρί. Κι ὅταν ἄρχιζα νὰ κόβω τὰ κομμάτια καὶ ν' ἀναφωνῶ τις μοῖρες, ἐσὺ κύτταζες τὸ μαχαίρι μου, πόσο ἐλεύθερα προχωροῦσε στὴν ψίχα τῆς βασιλόπιτας ἢ συναντοῦσε κάποια ἀντίσταση, πρᾶγμα πὺ σήμαινε πὺ τὸ φλουρί ἔδειχνε τὴν παρουσία του. Τότε ἐρχόταν ἡ ὥρα τῆς τρυπωτήρας. Εἶχα ἐτοιμασμένο ἀπὸ νωρὶς ἕνα φλουρί τυλιγμένο σὲ φύλλο δάφνης καὶ περιμένα νὰ ἐρθεῖ ἡ κατάλληλη στιγμή. Τὴν ὥρα πὺ ἔκοβα τὸ κομμάτι σου, μὲ μιὰ γρήγορη καὶ ἀθέατη κίνηση ἔχωνα ἐντεχνα τὸ ξένο φλουρί καὶ σοῦ πρόσφερα τὴ μοῖρα. Φυσικὰ τὸ ἀληθινὸ φλουρί ἔπεφτε κάπου ἄλλου, ἀλλὰ ἐμεῖς γιὰ εὐνόητους λόγους τὸ ἀποσιωπούσαμε. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα ἄρχιζε ἡ ἀγωνία σου. Δὲν ἐσπευδες κἀν, νὰ δοκιμάσεις τὴ νοστιμιὰ τῆς βασιλόπιτας, ἀλλὰ ἄρχιζες νὰ τὴ σκάβεις ἀνυπόμονα, μὲ τὴν κρυφὴ ἐλπίδα πὺ ὁ "Αἰ-Βασίλης θὰ σοῦ φανέρωνε τὸ φλουρί. Καὶ δὲν ἀργοῦσες ν' ἀποκαλύψεις τὸ ...θησαυρὸ καὶ νὰ πανηγυρίζεις μὲ χαρούμενα ξεφωνητά. Ἦταν γιὰ μᾶς καὶ τοὺς καλεσμένους μας χαρά, νὰ σὲ καμαρώνουμε καὶ νὰ σοῦ εὐχόμαστε φρόνηση καὶ πρόοδο. Μόνο πὺ κάποτε ἡ τύχη λιγάκι μᾶς τὰ μπέρδεψε. Γιατὶ συνέπεσε τὸ φλουρί νὰ σοῦ πέσει στ' ἀλήθεια κι ἐγὼ, μὴ προβλέποντας αὐτὸ τὸ ἐνδεχόμενο, εἶχα φροντίσει νὰ σοῦ κάνω τὴν τρυπωτήρα. Ὅπως ἦταν φυσικὸ, βρήκες στὴ μοῖρα σου δυὸ φλουριά, τὸ πραγματικὸ καὶ τὸ ψεύτικο, καὶ στὴν εὐλογία ἀπορία σου, γιὰ τὸ πὺς μπορεῖ μιὰ βασιλόπιττα νὰ ἔχει δυὸ φλουριά, θυμᾶμαι πὺς τὰ μπαλώσαμε λέγοντάς σου ὅτι τὸ δεῦτερο φλουρί τό... γέννησε ἡ βασιλόπιττα. Αὐτὸ τὸν «ὕψηλό» προορισμὸ εἶχε νὰ ἐπιτελέσει ἡ τρυπωτήρα. Πὺ κάποτε γινόταν καὶ διπλοτρυπωτή-

ρα, γιατί ὑπῆρχε κι ἡ ἀδελφή σου, πὺ εὐχόταν κι ἐκείνη νὰ τῆς πέσει τὸ φλουρί. Ὡστόσο κάποτε ἔφτασε ὁ καιρὸς πὺ εἶδα πὺς ἡ τρυπωτήρα ἔπρεπε νὰ σταματήσει ἀνεπιστρεπτί. Ἀλλῶστε σ' ἔβλεπα νὰ μὴ πολυσκοτίζεσαι πιά καὶ ν' ἀγωνιάς γιὰ τὸν τυχερὸ τοῦ καινούργιου χρόνου. Εἶχες ἀρχίσει ν' ἀντιλαμβάνεσαι τὸ συμβολικὸ νόημα πὺ εἶχε ὅλο αὐτὸ τὸ πανηγύρι, καὶ τοὺς παιδικούς σου ἐνθουσιασμούς ἄρχισε νὰ ὑποκαθιστᾷ μιὰ κάποια ὀριμότητα.

Τὰ χρόνια πέρασαν καὶ πᾶν, ὅπως ὅλα κυλοῦν κι ἐξανεμίζονται. Ἀνήμερα τῆς Πρωτοχρονιάς ὁ πατέρας μου, γέρος πιά καὶ μὲ τρεμάμενα πόδια, ξαναέκανε τὸ ἔθιμο κι ἀπ' τὴ στάμνα μὲ τ' ἀμίλητο νερὸ ἄρχισε νὰ ραντίζει τὸ σπιτικὸ γιὰ τὸ καλὸ τοῦ χρόνου. Γύρισε, ὅπως πάντα, ὅλα τὰ δωμάτια, μπαίνοντας κάθε φορὰ μὲ τὸ δεξί, καὶ δὲν ξέχασε τὴν παλιά του εὐχή:

Παιδιά, καλοδεχούμενος! Κι ὅπως τρέχει τοῦτο τὸ νερὸ, ἔτσι νὰ τρέχουν καὶ τὰ καλὰ στὸ σπιτικὸ μας...

Μόνο πὺ ἐμεῖς, ἀλίμονο, δὲν ξαναήμασταν παιδιά.

Τότε σὰν κάτι νὰ μ' ἔσπρωξε, τοῦ εἶπα ἔτσι γιὰ χωρατό:

Τὰ ἔθιμα βλέπω τὰ κρατᾶς, χιτὲς ὅμως ξέχασες νὰ μοῦ κάνεις τὴν τρυπωτήρα.

Ἐνα δάκρυ τοῦ αὐλάκωσε τὸ μάγουλο καὶ δὲν ἀπάντησε.

Κι ἄξαφνα ἡ σκέψη μου, ἀποδημώντας ἀπ' τὸ σήμερα, πουλὶ γοργοτάξιδο φτερούγισε στὰ ἄδολα παιδικὰ μου χρόνια, στὰ μοναδικὰ κι ἀνεπανάληπτα χρόνια τῆς τρυπωτήρας. Τώρα, πὺ πιά δὲν ξαναήμασταν παιδιά.

[Μυτιλήνη, Πρωτοχρονιά 1965]

Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΙΑΝΝΑΡΑΣ, Καταφύγιο 'Ιδεῶν

Ὁ καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας τῆς Παντείου Χρῆστος Γιανναρᾶς εἶναι ἀπὸ τοὺς ἐξέχοντες διανοητὲς τῆς ἐποχῆς μας (καὶ γνωστὸς στὸ Πανελλήνιο ἀπὸ τὴν τηλεόραση, τὸν τύπο, τὰ βιβλία του, τὶς ὁμιλίες του κ.λπ.) πάνω σὲ ποικίλα σοβαρὰ κοινωνικοπολιτικά καὶ θρησκευτικὰ θέματα. Καὶ γιὰ νὰ ξεκαθαρίσω ἐξαρχῆς τὴ θέση μου, πιστεύω, ὅτι ὁ Γιανναρᾶς εἶναι ἕνας ἐντιμὸς ἀγωνιστὴς γιὰ τὸ καλύτερο, τολμηρὸς καὶ ὀξὺς ἀρθρογράφος ποὺ δὲν φοβᾶται νὰ πεῖ τὴν ἀλήθεια πρὸς πᾶσαν κατεύθυνση μὲ προσωπικὸ τίμημα ἀκριβό. Μὲ τὰ δεδομένα αὐτὰ θεωρῶ, ὅτι ἡ ἀνὰ χεῖρας αὐτοβιογραφικὴ ἐξομολόγηση ἀποτελεῖ πολὺτιμο τεκμήριο γνώσης καὶ ἀξιόπιστη πηγὴ πληροφοριῶν γιὰ γεγονότα μιᾶς τρικυμιώδους ἐποχῆς, ποὺ σημαδεύτηκε ἀπὸ τὴν Κατοχὴ, τὰ Δεκεμβριανά, τὸν ἐμφύλιο, κ.λπ. καὶ βέβαια συνιστᾷ ντοκουμέντο ἰδιαίτερης βαρύτητας γιὰ τὸ εἰδικὸ θέμα τῶν θρησκευτικῶν σωματείων «Ζωή», «Σωτήρ» καὶ τὴν «κίνηση» τοῦ καθηγητῆ Ἀλέξανδρου Τσιριντάνη, ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι τυλιγμένος ἀπὸ μυστήριον καὶ ἀπορίες στὰ ὅρια τοῦ μύθου καὶ τῆς σύγχυσης.

Προσωπικὰ δὲν ἔχω δυσκολία νὰ παρακολουθῶ τὸ ὁδοιπορικὸ τῆς τραγικῆς ζωῆς τοῦ συγγραφέα στὶς τρεῖς πρώτες δεκαετίες τοῦ βίου του, μιᾶς καὶ τὰ βήματα μας ἦσαν σχεδὸν πλάι-πλάι. Στὴν ἴδια γειτονιά, σχολεῖα καὶ κατηχητικά, στὸν ἴδιο «καθηγητὴ», στὰ ἴδια πολιτικὰ γεγονότα. Ἡ διαφορὰ εἶναι μία καὶ σημαντικὴ: Αὐτὸς στρατεύτηκε ὡς παίκτης ἐντὸς τοῦ στημένου καὶ παγιδευμένου γηπέδου τῶν θρησκευτικῶν σωματείων, ἐνῶ οἱ ἄλλοι εἴμαστε στὴν ἐξέδρα, μὲ ἀποτέλεσμα αὐτὸς νὰ ἀφοσιωθεῖ στὸν Χριστιανικὸ «ἀγῶνα» γιὰ μία καινούργια Ἑλλάδα, ἐνῶ οἱ τῆς ἐξέδρας μυριστήκαμε τὸ παιχνίδι τῆς ἐ-

Τί μᾶς λείπει;

Στὴν Ἀγγλία 80% ἀπὸ τοὺς ἐρωτηθέντες ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα «Νταϊηλ» Ἐξπρές» ἀπεφάνθησαν ὑπὲρ τῆς ἐπαναφορᾶς τῆς «κρεμάλας θανάτου τῶν κακούργων».

Εὐχάριστο «γκάλλοπ» γιὰ τοὺς σαδιστές!.. Ὡς Δυτικὸς Χριστιανικὸς Πολιτισμὸς δὲν ἔχομε προοδεύσει ἄρκετὰ στὸν ἠθικὸ τομέα; Προοδεύσαμε μόνον στὴ βιομηχανία καὶ τεχνολογία καὶ ὄχι ὅσο πρέπει στὴν ἐσωτερικὴν ἐξημέρωση τοῦ ἀτόμου;

Ἡ ἐπιστροφή στὴν «κρεμάλα τῶν κακούργων» πρέπει νὰ μᾶς θέτει πολλὰ ἀγωνιώδη ἐρωτήματα γύρω ἀπὸ τὴν ἠθικὴν εὐθύνη τοῦ ἀτόμου γιὰ τὶς πράξεις του. Ἡ Κοινωνία δημιουργεῖ τὸ ἔγκλημα ἢ τὸ ἄτομο τὸ φέρει μέσα του; Μήπως πρέπει μὲ καθαρὸ μυαλὸ νὰ πᾶμε καὶ στὴ βιοχημεία πρὸς ἐξήγησιν πολλῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου;

Νομίζω ὅτι καταβάλαμε πολλὴ καὶ θερμὴ προσπάθεια στὴ βιομηχανία καὶ ὄχι ὅση πρέπει στὴν αἰσθηματικὴ ἀνάπτυξη τοῦ ἀτόμου πρὸς διάπλασίν του σὲ ἄνθρωπο μὲ λογικὴ καὶ ἠθικὴ συνείδηση.

Καὶ ἐνῶ τὸ στομάχι του εἶναι γεμάτο, ἡ ψυχὴ του κλαίει, γιὰτὶ αὐτὴ ΠΕΙΝΑΕΙ!!! Τί θὰ ἀπολογηθοῦμε γιὰ τὴν ἀδιαφορία μας πρὸς τὸν προβληματικὸ συνάνθρωπό μας; Πῶς θὰ δικαιολογήσουμε ὅτι «ἐδῶ στὴν ἀμπλουτὴ Ἀμερικὴ, 400 φυλακισμένοι περιμένουν νὰ τοὺς καταπνέουν, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο καὶ τὸν περασμένο χρόνον μόνον 22 ἐκτελέσθηκαν»;

Τί μᾶς λείπει;

Πολιτεία, Ἐκκλησία καὶ Σχολεῖο, βρέστε τὸν προορισμό σας.

Ζᾶνος Γουγούτας

ξουσίας, ότι κάτι δεν πήγαινε καλά, και απομακρυνθήκαμε εγκαίρως από την ιδεοληψία του δογματικού θρησκευτισμού. Και αυτή του την άφοσίωση ό Χ.Γ. την πλήρωσε όδυνηρά, χάνοντας 10 από τὰ όμορφότερα χρόνια τής ζωής του στο τυπογραφείο και οϊκοτροφείο-γκέτο τής 'Αδελφότητας Θεολόγων «Ζωή» τής Χαριλάου Τρικούπη υπό άνείπωτες συνθήκες αυταρχισμού, σταλινισμού, φανατισμού, άνελευθερίας, καταπίεσης, κακίας, ύποκρισίας, φτώχειας, προπηλακισμού, έξουσίας και τὸ χειρότερο υπό συνεχές πλύσιμο έγκεφάλου για μιάν άνύπαρκτη και αφύσικη ζωή, πού στοιχειοθετείται στο άπάνθρωπο και άνελεύθερο τρίπτυχο άγαμία — άκτημοσύνη — ύπακοή, όταν κι ό "Ηλιος άκόμη θά τιμωρηθεί, άν παραβεί τούς «φυσικούς» νόμους, κατά 'Ηράκλειτον: "Όμως ό Γιανναράς είναι άνιδιοτελής άγωνιστής κι άγαπάει τούς άνθρώπους, γι' αυτό και παρουσιάζει ζωντανά και άπλā τὸ δράμα του, για νά διδαχτοῦν οί νεώτεροι, άψηφώντας τόν πόλεμο πού θά ύποστεί, άποκαλύπτοντας τόσο τόν άναποφάσιστο και εύαίσθητο χαρακτήρα του όσο και τὸ άληθινὸ πρόσωπο θρησκευτικῶν και άλλων «θεσμών» και «ιερών τεράτων» μιās έποχής.

Συνοψίζοντας τὰ συμπεράσματά μου για τὸ νόημα τοῦ «Καταφύγιο Ἰδεῶν» αντιγράφω τὰ παρακάτω άποσπάσματα από τὸ έν λόγω βιβλίο:

1. «Μέ αυτό τὸ βιβλίο θέλω μόνο νά αφήσω πίσω μου έστω μιάν έλαχίστη και ισχνή μαρτυρία για τόν άπάνθρωπο ρόλο πού παίζει στη ζωή μας κάθε ιδεολογία: θρησκευτική, πολιτική ή όποια άλλη» (σελίς 81).
2. «Αὐτά πού συνέβησαν στη «Ζωή» εκείνα τὰ χρόνια είναι συμπτώματα πού με τή μιā ή τήν άλλη μορφή παρακολουθοῦν πάντοτε κάθε ιδεολογικό σχήμα, πολιτικό κόμμα ή όποια όργάνωση με αυτάρχηκή άρθρωση και δογματική άκαμψία, κοντολογίς συμβαίνουν σέ κάθε καταφύγιο ιδεῶν» (σελίς 216).
3. «'Αποδείχεται πάντα μάταιη κάθε προσπάθεια (έστω κι άν γίνεται με τήν πιό γνήσια άνθρώπινη συμπάθεια) νά ύποδείξεις λάθη, νευρωτικές μονομέρειες ή μικρονοϊκές άφέλειες σέ άνθρώπους στρατευμένους και έγκλωβισμένους ψυχολογικά σέ όποιοδήποτε ιδεολογικό καταφύγιο — είτε «Ζωή» λέγεται αυτό, είτε «Σωτήρας», είτε ΚΚΕ, είτε Καντιώτης» (σελίς 261).

Και για τὸ προσωπικό του δράμα, άποτέλεσμα χαρακτήρος (και πέστε μου ποιός εύθύνεται για τόν χαρακτήρα μας) αντιγράφω τὰ εξής θαρραλέα και τραγικά τοῦ αὐτοβιογραφούμενου:

«Μά δέν είχα τή δύναμη τής άπόφασης πού θά άλλαζε τή ζωή μου, δέν είχα ποτέ τέτοια δύναμη. Περίμενα νά μοῦ λύσει τὸ πρόβλημα ό Θεός, νά έμφανιστεί μιā λύση (άπό μηχανής), κάποιος νά με σπρώξει για ν' αλλάξω πορεία» (σελίς 179). Και συνέχεια στη σελίδα 214: «Νήπιος άκόμη και άφελής έξαρτοῦσα τή ζωή μου και τίς προοπτικές της από άνθρώπους και άλλagές άντικειμενικῶν καταστάσεων».

Κλείνοντας τὸ παρόν σύντομο σημείωμα, θά τονίσω ότι τὸ «Καταφύγιο Ἰδεῶν» περιέχει τόση οὐσία, πού μπορεί νά άποτελέσει έναυσμα για βαθύτερη έρευνα τῶν μεγάλων θεμάτων πού αναφέρεται: 'Ιδεολογική στράτευση στο Χριστιανισμό, θρησκευτικά σωματεία, χριστιανισμός και πολιτική και κυρίως έρευνα και άποκρυπτογράφηση τής τεραστίων διαστάσεων «κίνησης» τοῦ Τσιριντάνη, ιδιαίτερα τής περιόδου 1945-50, πού είχε αίνιγματικό τέλος και άρχή.

Σπ. Νόνικας

MASSIMO CACCIARI, *Zeit ohne Kronos* ('Ο χρόνος δίχως τόν Κρόνο)

Στο ίκανὸ αὐτὸ έργο τοῦ καθηγητῆ κ. Κατσιάρι έπιχειρεΐται ή άμφισβήτηση τής έννοιας «χρονικό πνεῦμα» ως πρὸς τὸ βαθύτερο νόημα πού ένέχει, ένῶ από τήν άλλη μεριά

ή έννοια της *«μη-πνευματικότητας του χρονικού»* τείνει ν' αποστερείται της ταυτότητας που έχει με τὸ θεωρῶν ὑποκείμενο. Τὸ αἰώνιο μᾶς ἀνήκει τώρα ὡς μήνυμα τοῦ νέου ἀγγέλου *edax regum* (ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν παρούσα στιγμή του, ὅταν ἡ ἀπληστία του μᾶς παρασύρει στὴν ἀνυπαρξία), ὁ χρόνος χωρὶς τὸν Κρόνο εἶναι ὁ καιρὸς, ὅταν στήν ἀμφισβήτηση τοῦ φαινομενικά ἄφθαρτου (ἀπὸ τὴν κυριαρχία τοῦ χρόνου) κάθε δύναμη καθίσταται ἀποτελεσματική (σ. 26), ὡς μαθηματικό ἢ φυσικό ἐπίτευγμα ἢ ὡς τέχνη καὶ μουσικός λόγος.

Στὸ δ' κεφάλαιο *«Ἐννοια καὶ σύμβολα τῆς αἰώνιας ἐπιστροφῆς»* ὁ σ. καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι *«δὲν ἀνήκουν στὸν χρόνο ὅλα ἐκεῖνα ποὺ συμβαίνουν στὸν χρόνο καὶ δὲν λύνονται πλήρως στὴν διάρκειά του»* (σ. 105). Τὸ αἰώνιο —σύμφωνα μὲ τὸν σ.— δὲν ἀνήκει στὸ ἱστορικό γίγνεσθαι, ἀλλὰ ἀντίθετα ἐνδιατρίβει στὴν στιγμή. Οἱ δύο αὐτὲς διαστάσεις μποροῦν νὰ παρασταθοῦν ἀπὸ κοινοῦ ὡς μία ἀπεράτῳτη διαφορά. Πρόκειται γιὰ μιὰ θέση ποὺ συμπορεύεται μὲ τὴν μεσσιανικὴ δυνατότητα τοῦ θριαμβεύοντος καιροῦ τῆς χριστιανικῆς θεολογίας, γιὰ νὰ λυθεῖ τὸ αἰώνιο τοῦ χρόνου· ἀντίθετα, ὁ καιρὸς, ἀπρόβλεπτος καθὼς εἶναι, ἀνυπολόγιστος καὶ ὥστόσο πληρωμένος καὶ ἀποφασιστικός, μᾶς προσφέρει τὴν ἰδέα τῆς ἀναγέννησης (σ. 139).

Πρόκειται γιὰ μιὰ γνωσιοθεωρητικὰ ἔγκυρη φιλοσοφικὴ πραγματεία.

Μανώλης Μαρκάκης

ΒΑΣ. Ι. ΛΑΖΑΝΑΣ, *Φιλολογικά μελετήματα* (1ος τόμος)

Μὲ τὸ ἔργο του αὐτὸ ὁ Βασίλης Λαζανᾶς καταδεικνύει περὶτρανα τὴ διαφορά ποὺ χωρίζει τὴν «παλαιὰ φρουρά» στὰ Γράμματα ἀπὸ τοὺς νέους λογοτέχνες, ποὺ νομίζουν πὼς μὲ ἓνα «ποιηματάκι» ἀνέβηκαν στὸν Ὀλύμπο καὶ στὸν Ἑλικῶνα. Οἱ νεαροὶ λογοτέχνες, ἀκόμα καὶ στὴν ἐποχὴ τοῦ Ροῦδης, ἤθελαν νὰ φτάσουν στὸ στάδιο τῆς γκαμήλας. Ὁ Β.Λ. προσφέρει στοὺς ἀναγνώστες του, καὶ στὸ αἰσθητικὸ καὶ στὸ ἠθικὸ πεδίο, περισσότερο ἀπ' ὅ,τι (συμβατικά) εἶναι ὑποχρεωμένος. Στὰ δοκίμιά του αὐτά, ποὺ θὰ μπορούσαμε συνοπτικά νὰ τὰ χαρακτηρίσουμε «ἀναστυλωτικά» τῆς γραμματείας, διαφαίνεται κρυστάλλινα ἡ ἀρχαιομάθεια ἀλλὰ καὶ ἡ γερμανικὴ καὶ νεοελληνικὴ παιδεία τοῦ συγγραφέα. Ὅσον ἀφορᾷ στὴν Ἀρχαιότητα, παρατηροῦμε μιὰ ἰδιαίτερὴ τοῦ εὐνοια πρὸς τὴν ἑλληνιστικὴ ἐποχὴ, ποὺ κατέστη πολὺ δημοφιλὴς στὴν Ἑλλάδα ὕστερα ἀπὸ τὸν Καβάφη καὶ (δευτερευόντως) τὸν Γρυπάρη (ἀλλὰ καὶ ξένοι, ὅπως ὁ Oscar Wilde, εἶχαν ἐπισημάνει τὸ γεγονός πὼς οἱ Ἀλεξανδρινοὶ εἶναι οἱ πιὸ μοντέρνοι ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους). Ἡ γνώση τοῦ κ. Λαζανᾶ τῆς λατινικῆς φιλολογίας εἶναι σπάνια γιὰ τὰ Ἑλληνικά δεδομένα, ὅπως ἐπίσης καὶ αὐτὴ τῆς γερμανικῆς λογοτεχνίας. Γιὰ τὴν τελευταία του μάλιστα μπορούμε νὰ τὸν παραλληλίσουμε μὲ μορφὲς ποὺ πρόσφατα πέρασαν, ὅπως ὁ Κωνσταντῖνος Τσάτσος, ὁ Παναγιώτης Κανελλόπουλος καὶ ὁ Ἰωάννης Θεοδωρακόπουλος. Καὶ ἂν θέλουμε νὰ εἶμαστε εἰλικρινεῖς, ὁ Βασίλης Λαζανᾶς εἶναι ὁ μόνος ἐπιζῶν Ἑλλήν ποὺ ἀφομοίωσε πλήρως τὸ γερμανικὸ πνεῦμα στὰ γράμματα καὶ στὴ φιλολογία.

Πολλὲς ἰδέες του εἶναι ρηξικέλευθες. Ὅπως τό: *«ὁ πρῶτος ἐπιγραμματοποιὸς ὑπῆρξε ὁ Ὅμηρος»*. Ἡ ἄλλες ἐργασίες του, ὅπως αὐτὴ γιὰ τὸν Lessing, καθιστοῦν γνωστὰ ἄγνωστα ἐν πολλοῖς πρόσωπα καὶ πράγματα στὴν Ἑλλάδα. Ὅλες του ἀγαποῦν τὴν ἀλήθεια (βλ. τὴ μελέτη του *«Goethe καὶ Σολωμός»*).

Ὅσον καὶ ἂν αὐτὸ μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἀμετροέπεια, δὲ διστάζουμε νὰ τὸ ὁμολογήσουμε: Ναι! εἴμαστε Anhänger τῆς προσφορᾶς τοῦ Βασίλη Λαζανᾶ στὰ Νεοελληνικά Γράμματα.

Ὁθων Μ. Δέφνερ

ΕΛΛΗ ΝΕΖΕΡΙΤΗ, *Διπλός διάλογος*

Το έργο αυτό είναι από τα πιό μοντέρνα βιβλία του καιρού μας (κυκλοφορεί και στη Γαλλία σε μετάφραση). Πόσοι όμως θα το καταλάβουν ή, ακόμα περισσότερο, θα το εκτιμήσουν; Κατά τον Oscar Wilde τα έργα τέχνης χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: σ' αυτά που θέτουν ένα ερώτημα και σ' αυτά που δίνουν μία απάντηση. Τα έργα τέχνης που δε γίνονται αντιληπτά στην εποχή τους, είναι εκείνα που δίνουν απαντήσεις σε ερωτήσεις που δεν έχουν τεθεί ακόμα. Έτσι και ο «Διπλός διάλογος». Έμπεριέχει μηνύματα για τον χειμαζόμενο άνθρωπο, γιατί στη σημερινή εποχή «ή τέχνη για την τέχνη» των «εστέτ» μπορεί μὲν να είναι τεχνικά άψογη, αλλά «εἰς οὐδὲν ἰσχύει ἔτι εἰ μὴ βληθῆναι ἔξω καὶ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων». Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἡ Ἑλλήν Νεζερίτη μαθήτευσε εἰκοσι χρόνια στὸν Ὁλντρεαμόν, τὸ σὲ στίχους ἀφήγημά της αὐτὸ δὲν εἶναι ἄμμοιρο τοῦ ρυθμοῦ, ποὺ προέρχεται ἐτυμολογικὰ ἀπ' τὸ «ρέω». Αὐτὸ ποὺ οἱ πολλοὶ ἐννοοῦν λέγοντας «ποίηση». Στὸ παρακάτω ἀπόσπασμα βλέπουμε καθαρὰ τὴν ἁρμονικὴ συζυγία τοῦ ρεαλισμοῦ καὶ τοῦ ρομαντισμοῦ στὴ γραφὴ της: «*λαχανιασμένοι/ὅπως τρέχουμε/σὰν τὰ σκυλιὰ/πασκίζοντας/γιά τὴν ἐραλδικὴ/ἐρμῖνα/τοῦ ἀνώφελου, καὶ τοῦ χυδαίου...*». Ἡ ποιήτρια ἐλευνολογεῖ τὴν ποταπότητα καὶ εὐτέλεια τοῦ σαρκικοῦ ἔρωτα. Χαρακτηριστικὴ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἡ σκηνὴ μὲ τὴν πόρνη στὸ τέλος τοῦ βιβλίου. Καυστικότερες οἱ σφῆνες της ἀπὸ τηλεοπτικὴ ἀναμετάδοση ποδοσφαιρικοῦ ἀγῶνα mundial. Τὸ ἐπικαίρο τοῦτο πόνημα, ποὺ ψυχανεμίζεται τὶς μεγάλες ἀλήθειες στὴ ζωὴ καὶ δίνει μέσα ἀπὸ τὶς γραμμὲς μιὰ λύση, μιὰ διέξοδο (κυρίως στοὺς νέους) ἀποτελεῖται μορφολογικὰ ἀπὸ δύο διαλόγους ἀμφίπλεκτους, ἐξ οὗ καὶ ὁ τίτλος του.

Ὁθων Μ. Δέφνερ

ΕΠΙΛΟΓΗ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΜΑΣ ΑΠΕΣΤΑΛΗΣΑΝ

ΤΑΚΗΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, *Ἐπιλογὴ Α' (1951-1986) (ποιήματα)*, Ἀθήνα 1987.

Ὁ Τάκης Γιαννόπουλος εἶναι ὁ ποιητὴς τῶν χαμηλῶν τόνων καὶ τῆς συγκρατημένης συγκίνησης. Τὸ φῶς ἀπ' τ' ἀγιοκέρι ποὺ τρεμολάμπει μᾶς συγκινεῖ περισσότερο ἀπὸ μιὰ λάμπα διακοσίων watt. Χωρὶς νὰ λείπει ὁμοῦς καὶ τὸ ἥρωικό στοιχείο ἀπ' τὸ ἔργο του, ἐκλεπτυσμένο πάντα: «*Ἡ γενιά μου περπάτησε στὰ συρματοπλέγματα μαζί της κι ἐγώ, ἔμπρὸς καὶ πλάι, βυθίστηκα, στὶς ἀπέραντες ἐνέδρες τῶν ἀγώνων*».

Ἡ φωτογραφικὴ αὐτὴ ἀνατύπωση ἀπὸ τὶς παλιές του ἐκδόσεις, ἂν καὶ ἀποκηλαιώνει τυπογραφικὰ τὸ παρελθόν, καθιστᾷ τὸ βιβλίο ἀνομιογενὲς ὅσον ἀφορᾷ τὶς οἰκογένειες τῶν στοιχείων.

Ο.Μ.Δ.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΟΝΤΟΜΗΝΑΣ, *Ἀνάβαση-Α' Κοντὰ στὸ δρόμο (ποίηση)*, Ἀθήνα 1987.

Καλογραμμένη ἡ ποιητικὴ σύνθεση τοῦ Α.Κ. καὶ δεμένο τὸ ἐνιαῖο σύνολο τῶν 53 πυκνογραμ-

μένων σελίδων. Μὲ τὴν εἰσαγωγὴ καὶ τὴ βοήθεια «ἀφηγητοῦ» παρακολουθοῦμε τὸ διάλογο «προπατέρα» τοῦ Γένους τῶν Ἑλλήνων καὶ «γυιὸν-λαοῦ», νὰ ψέγουν καὶ νὰ δικαιολογοῦν τὸ κατάντημα τοῦ τελευταίου, σὲ μιὰ διαχρονικὴ ἀναδρομὴ. Συγχαίρουμε τὸ συγγραφέα γιὰ τὴν ποιοτικὴ του σύνθεση, ἀλλὰ δὲν συμφωνοῦμε οὔτε μὲ τὶς δικαιολογίες τοῦ «γυιὸν-λαοῦ» οὔτε μὲ τὴν τελικὴ αἰσιοδοξία τοῦ «προπατέρα». Οἱ «ζένοι» κι οἱ ἐκάστοτε «τρανοί», στοὺς ὁποίους καταλογίζονται εὐθύνες, τὴ δουλειὰ τους κάνανε, ὅποτε οἱ συνθήκες τοὺς εὐνοοῦσαν. Οἱ «ξενόψυχοι», «βαλτοῖν» καὶ «λαοπλάνοι», ποὺ ὁ «γυιὸς-λαός» μὲ μιὰ ταξικὴ ἔξαρση πιστεύει ὅτι: «*τὸ τιμὸν τῆς μοίρας τοῦ πήρανε μὲς ἀπ' τὰ χέρια/-κυβερνήτες βγαλμένοι ἀπὸ σπλάχνα/ποὺ δικὰ του δὲν ἦσανε, ὄχι/κι ἂς τοὺς λείει ἡ φύση παιδιὰ τοῖν'»* ἦσαν σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς του, κι αὐτός ἦταν πάντοτε ἐτοιμὸς νὰ τοὺς ζητωκραυγάζει κρετινοειδῶς καὶ ν' ἀλληλοεξοντώνεται ὅταν... οἱ περιστάσεις τὸ καλοῦσαν, θυμίζοντας τοὺς μυθικοὺς δράκους, ἔτοιμος νὰ ἀλληλεξοντωθοῦν μὲ τὸ πέταγμα τῆς μαγικῆς πέτρας τοῦ Ἰάσωνα. Ὅσο γιὰ τὴν τελικὴ αἰσιοδοξία τοῦ

«προπατέρα», φαίνεται πώς δεν λαμβάνει υπόψη του ούτε τις πλαστικές σημειούλες των διαφόρων χρωμάτων που σείουν σήμερα οί διάφοροι «όπαδοί» (δέν είν' αυτοί λαός) ούτε τὰ κάτω άπ' τὰ μπαλκόνια ή τὰ πίσω άπ' τις ντουνοτούκες μπουλούκια που έπαναλαμβάνουν τὰ έκπεμόμενα συνθήματα.

Κι άς μήν ξεχνάμε ότι:

«'Ιδιώτου (=ήλιθίου) στάσις και χαρακτήρ· ούδέποτε έξ έαυτού προσδοκά ώφέλειαν ή βλάβην, άλλ' έκ τών έξω. Φιλοσόφου στάσις και χαρακτήρ· πäsαν ώφέλειαν και βλάβην έξ έαυτού προσδοκά».

('Επίκτητου, «'Εγχειρίδιον», μη' Ι).

E.E.M.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΟΥ-ΚΟΤΙΝΗ, «Σύμβολα» (ποιήματα), 'Αθήνα 1987.

«Γή θά σ' έγκαταλείψω/πρίν τὰ στίφη τών άδων/ κατακλύσουν τήν κοιλάδα/τής άφθονίας».

Είναι ή πέμπτη ποιητική συλλογή της φιλόλογου Κ.Γ.-Κ. Στίχος έλευθερος λυρικός, καλογραμμένος και ποικίλα τὰ θέματα. Ξεχωρίζουν πολλά άπό τὰ 76 ποιήματα της συλλογής και ιδιαίτερα τὰ επιγραμματικά.

E.E.M.

ΣΟΦΙΑ ΒΕΚΡΑΚΟΥ-ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, *Πρός ώτα μη άκουόντων* (πεζά), 'Αθήνα 1987.

Η άρχή της φιλοσοφίας είναι τὸ λακωνίζειν. Ο Λεωνίδας θά μπορούσε νά μιλάει διπλωματικά ώρες άτελεύτητες στὸν Ξέρξη. Τὸ εἶπε ὅμως μόνο δύο λέξεις, πὸν τὰ ἔλεγον ὅλα: «μολὼν λαβέ». Αὐτὸ τὸ προτέρημα (ή πύκνωση) χαρακτηρίζει τὰ ἄρθρα αὐτὰ τῆς κ. Σ.Β.-Φ. πὸν δημοσιεύτηκαν στὴν ὥραία ἐφημερίδα «Έρευνα» τῶν Τρικάλων καὶ ἐκδίδονται τώρα γιὰ πρώτη φορὰ σάν βιβλίον. Σὲ λίγες ἁδρές γραμμὲς μιλάει γιὰ σύγχρονα ἢ προαιώνια πανανθρώπινα προβλήματα, ἀπὸ τὸ AIDS μέχρι τὸν ἰδανισμό. Μάχεται γιὰ ἓναν χριστιανισμό χωρὶς φαρισαϊσμό, γιὰ εἰρήνη χωρὶς ἐξοπλισμούς καὶ ἐνάντια στὴ μαζοποίηση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ποδοσφαιροποίηση τοῦ Έλληνα. Πολλὰ ρητὰ τῆς εἶναι ἀληθινὰ μαργαριτάρια: «Βαθιά ἀνικανοποίητος ὁ ἀνθρωπος, θέλει νὰ κάνει ἀπόλυτα δικό του κείνο, πὸν εἶναι πέρα ἀπ' αὐτόν, ἀλλὰ ἀρνεῖται κάθε τί πὸν δέν εἶναι γιὰ τὰ δικά του μέτρα, τὴν δική του δυνατότητα νὰ ἀντιληφθεῖ». Θερμιά μπράβο.

O.M.A.

ΚΑΤΙΝΑ ΤΣΑΤΣΑΡΩΝΑΚΗ-ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, *Τὸ καράβι τοῦ Θησέα* (ποίηση), 'Αθήνα 1987.

Μὲ τὴν ποιητικὴ αὐτὴ σύνθεση ἡ ποιήτρια Κα Κατίνα Τσατσαρωνάκη-Χριστοδούλου καταθέτει τὴν οἰμωγὴ της γιὰ τὸν χαμὸ τοῦ συζύγου της, ἐνὸς πνεύματος ἐξαιρετικά προικισμένου στὸν χώρο τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων, Έλουάρ Τρουβέρ, πὸν ἄφησε πρωτοποριακὰ κείμενα καὶ δείγματα γραφῆς σημαντικά τόσο στὴν Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου —ὅπου πέρασε ἓνα μεγάλο μέρος τῆς ζωῆς του— ὅσο καὶ στὴν Ἑλλάδα. Πρόκειται γιὰ στίχους, πὸν, ἐνῶ δονοῦνται ἀπὸ ἓνα προσωπικὸ φοβερὸ βίωμα, ἐν τοῦτοις διασκελοῦν τὸ ἀτομικὸ καὶ τὸ συγκεκριμένο, γιὰ νὰ συμπυκνώσουν τὴν οἰκουμένη μαρτυρία τοῦ ἀνθρώπου στὴν ἄβυσσο τῆς χρονικότητας καὶ στὴν ἀμείλικτη ἐσχατὴ ἀπειλή. Ἀποτελοῦν προχωρημένη στιχοπλαστικὴ καταγραφή σημείων τοῦ ἀπόλυτου πόνου καὶ τῆς αἰμάσσουσας ὑπαρξῆς. Εἶναι συνθέσεις πὸν ματώνουν ὑποστασιακὰ τὴν ἀνθρώπινη παράσταση ὡς ἱστορικότητα, ὃ ἐπιτάφιος τοῦ μεγάλου ἔρωτα, ὅταν ἡ ἀνάμνηση στιγμῶν τοῦ δέν ἀπαλύνει τὴν κατάπληκτη ὑπαρξὴ γιὰ τὸ ἀδόκητο καὶ τὸ πεπρασμένο. Σὲ ὁδηγοῦν οἱ στίχοι αὐτοὶ σὲ ὕψη, γιὰ νὰ σοῦ ὑποδείξουν τὸ σκότος καὶ τὸν κίνδυνον τῶν κορυφῶν, τὴν μεγάλη ἀπειλή πὸν καταδοκεῖ ὡς ἀλύγιστη ἀπόφαση. Πρόκειται γιὰ μιὰ ποίηση ἔμπλεη ἀνθρωπισμοῦ καὶ εὐγένειας στὴν ἀλλόφρονη βιωματοποίηση τοῦ ἀμετάκλητου. «Τὸ καράβι τοῦ Θησέα/πρόσταξε ἡ μοῖρα του/μὲς στοῦ καιροῦ τὸ πέλαγος/νὰ ταξιδεύει/ματτοφόρος τοῦ καῦμου...».

M.M.

ΜΑΙΡΗ ΗΛ. ΤΡΑΝΑΚΑ, *Προδομένες ἐλπίδες* (ποιήματα), 'Αθήνα 1987.

Η ad hominem ἐρμηνεία ἐνὸς ἔργου δέν μπορεῖ νὰ ἐφαρμοστῇ στὴν περίπτωσή τῆς Μ.Η.Τ., γιὰτὶ δέν τὴν γνωρίζω. Τὸ βιβλίον της ὅμως δείχνει μιὰ ὥριμη καὶ ἰσορροπημένη θεώρηση τῆς ζωῆς. Καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι στοὺς γεμάτους νοσταλγία καὶ λαχτάρια στίχους της, πὸν «λυώνουν με φίλιὰ τὴν πέτρα», ἀπεικονίζεται ὁ [ἀληθινός] ἑαυτὸς της, πὸν προδόθηκε μὰ ἀπαντᾷ.

O.M.A.